

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

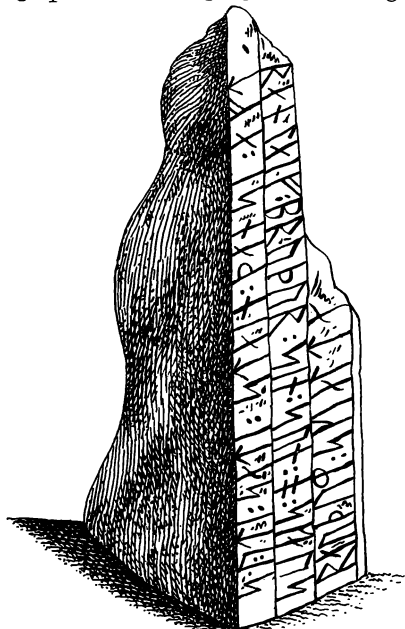
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Efterretninger
om
Rønninge og Rolfsted Sogne
forfattede
af

Johan Christopher Bendz

Sognepræst for Rønninge og Rolfsted Menigheder.

ODENSE 1820.
Trykt af S. Hempel.
Elev af Fjens Læsts Adresscontoir og Bogtrykkerie.

Deres Excellence

Høi- og Velbaarne Herre

Hr. J o h a n v o n B ü l o w,

Herre til Sønderumgaard, Ridder af Elephanten, Stortors af Dannebrog og

Dannebrogemand, samt Kommandeur af den Kongelige svenske

Nordstjerneorden, Hs. Kongelige Majestæts til Danmark ic.

Gheimconferentraad.

D e r e s N a a d e
Høi- og Velbaarne Frue
Fr. Lucie Charlotte de Sehestedt Juel
til Hellerup, fød Grevinde af Scheel,
Geheimerconferentsraadinde og Decanessse for det Kongelige Stift Naase.

Deres Velbaarenhed
Hr. Christen von Lemwig,

Herre til Kønningesøgaard, Ingenieur-Captain og Major af Infanteriet.

Lilægnes dette ringe Skrift

**unberdant og ydmøgt
af
Forfatteren.**

F o r e r i n d r i n g .

Nærværende Efterretninger om Rønninge og Kølffsted Sogne har jeg forfattet efter Opfordring og vedholdende Opmuntring af Hans Excellence Hr. Geheimeconferentsraad von Bülow til Sanderungaard, som i en Række af halshundrede Aar har værdiget mig sit ligesaa trofaste Venfkab, som sin ophøiede Begaagenhed. Jeg har gjort mig Umage for at opfylde dette Hans Excellences Ønske; men om jeg har været heldig nok deri, kan jeg ingen Stemme have i at afgjøre. Min Hensigt var ikke at Skriftet skulde trykkes; men kun en Afskrift deraf nedlægges paa Fyens Stifts-Bibliothek i Odense, og at Manuskriptet selv skulde forblive ved Rønninge Sognekald, til Efterretning for mine Eftermænd i Embedet, der maatte ønske den om Udskiligt i Sognene, som de maaskee ellers aldrig efter min Død skulde kunne komme til Kundskab om; thi ikke allene har jeg kjendt Sognene mere end et halvt Seculum længere tilbage i Tiden; men jeg har ogsaa kjendt dem førend de bleve udskiftede af Fælledskabet, saaledes som de maaskee havde været i flere Hundrede Aar, og jeg kjender dem i deres nærværende Skikkelse efter Udskiftningen, der gav dem næsten i Eet og Alt en heel Forandring, og følgelig har jeg kjendt meget i dem og ved dem, som nu ikke mere kan sees, og som muligen, om ikke lang Tid, er reent glemt. At Skriftet nu er trykt, er skeet efter forebemeldte Hans Excellences

senere Forlangende, som jeg vel strax undskyldte mig for, befyrgtende at det ikke var det værdt; men som jeg dog ikke kunde undslaae mig for, da Hans Excellence yttrede, at det var Hans Ønske og lagde til, at Han Sels vilde bekoste dets Trykning. Kan derfor Skriftet ansees for at være af noget Værd, da er det Hans Excellence, som ene tilkommer Takken for dets Offentliggjørelse.

Hvad Indholdet af Efterretningerne selv angaaer, da har jeg forfattet dem med den muligste Nøiagtighed, efter den Kundskab jeg dertil har kunnet erholde. Jeg har naevngivet Kilden, fra hvilken jeg har hentet enhver Efterretning, for saavidt der har været nogen, og hvor den ikke er nævnet, og altsaa sliq Efterretning ene maae vorde troet paa mit Ord, da er samme ikke anderledes, end at Enhver som vil det, især naar ikke for lang Tid gaaer hen, forinden, selv ved Undersøgeise kan komme til Visshed om deres Sandhed. At jeg eet eller andet Sted har maaskee været mere vidtløftig end behøvedes, kan vel være; men efter min Formening ikke mere, end jeg troer udi Tiden for Visse dog ikke vil blive saa ukjært. At Andre med den Kundskab, jeg har om Sognene, kunde have forfattet Efterretningerne om dem fuldkomnere og bedre end jeg, det tilstaaer jeg med Selvovertøisning; thi jeg er en usøet Skribent og dertil en gammel Mand, hvilket jeg haaber den gunstige Læser lader være Undskyldning for hvad Ufuldkommenhed der maatte findes ved Skriftet, især hvad Formen og Stilen er angaaende.—Skulde ellers disse mine Efterretninger, saaledes som de ere, finde gode Menneskers Difald og gunstige Dødomme, da skal samme ikke allene være mig kjær, men endog mere end Løn nok for den Umage, jeg har havt med at forfatte dem.

F o r f a t t e r e n.

R e g i s t e r

over

Efterretningernes Indhold.

I.

	Side
Rønninge Sogns Beliggenhed	1
Dette Sogns fri og ufri Hartkorn	1
Hvad det udgjør Rønninge Sogn	2
Rønninge Byes Benævnelser	2
Rønninge Byes Udskiftninger. Byen for og efter dens Udskiftninger samt de udskiftede Gaarde og nye Parceller efter samme	3
Præstegaarden i Rønninge tilhørende dens Tiliggende	6
Kirkesangerens og Skolelærers Bolig og Tiliggende i Rønninge	7
Lordise Huse i Rønninge, som forhen vare beboede af Frøkener, Enkefruet o. s. v.	8
Rønninge Kirke samt hvad mærkeligt af Begravelser m. m. der findes i den	8
Sognepræsterne ved Rolsted og Rønninge Menigheder i og efter Reformationen	21
Kapellanerne i samme Tid for begge benævnte Menigheder	33
Sognebegnene ved Rønninge Menighed	34

II.

Rønninge Sogns trede Vandmøller: Bierne Mølle, Mellem-Mølle, Holts Mølle	37
Rønninge Å, dens Udspring, Løb m. m.	39
Indsøer paa Rønninge Byes Grund	41
Lørdemøser	41

	Side
Enge	43
Stove	44
Bakker	45
Arealet til Rønninge Bye	45

III.

Hovedgaarden Rønningesøegaard. Dens Beliggenhed, Navn, Bygning og Hauge	46
Dens Søe og Fiskerie	49
Lærvesøer	51
Stove	51
Enge	53
Hartkorn, Areal, Avlsdrift, Hollænderie m. m.	53
Dens Ciere	55

IV.

Rørup Bye og hvad til samme hører	80
Indsæt paa dens Grund	82
Enge og Møser	82
Stove	83
Bakker	84

V.

Løvindsgaard. Dens Beliggenhed, Navn, Bygning og Have	84
Gaardens Opløst	87
Dens Stifter og første Ciere	88
Dens Enge og Lærvesøe	89
Stov	90
Hartkorn, Areal, Avlsdrift, Hollænderie m. m.	91
Fiskerie	93
Arealet paa Løvindsgaarde og Rørup Byes Marker under Eetj	93

VI.

Langehovs Kro	94
<hr/>	
Legater og Stiftelser i Rønninge Eogn	96
Allderdommens Levninger i Rønninge Eogn	99

	Side
Rønninge gamle Bylov	103
Arealet paa Rønninge Sogns hele Hartform	114
Jordbundens Beskaffenhed i Rønninge Sogn	115
Gøttet i Sognet	115
Kirkeværdsenet	120
Skoleværdsenet	122
Gjærdemøderværdsenet	123
Fattigværdsenet	123
Dyreriget	124
Planteriget	127
Mineralier og Steenarter	128
Oldsagn	129
Udfølgeligt Sognet vedkommende	129
De Herredsfogder i Vindeby-Bjerge og Masum-Herredere, der have holdt Ring i Rønninge Sogn for mere end 100 Aar tilbage i Tiden indtil den nyeste Forandring	131
Salmbeegaarden i Rønninge	134

II.

Kølsted Sogn.

Dette Sogns Beliggenhed og hvoraf det bestaaer	134
Kølsted By, dens Benævnelser, samt hvormange Gaarde og Huse den indeholder, hvorunder tillige er anført Hartforret, Udskiftningen o. s. v.	135
Kappedrups By, dens Benævnelser, de Gaarde og Huse den indeholder, samt dens Hartform, Ud- skiftning o. s. v.	137
Hudsvad By, dens Benævnelser, samt de Gaarde og Steder den indeholder o. s. v.	138
Herriklef By, dens Benævnelser, samt de Gaarde og Steder den indeholder o. s. v.	139
Kølsted Kirke	143
Degeboldigen i Kølsted	148
Sognets offentlige Skole	148
Dege, Kirkesangere og Skolelærere, der have været ved Kølsted Kirke og Skole, saavidt de ere bekjendte	149
Rønninger i Kølsted Sogn fra Hedenkabet af	150
Mær, Vælsed, Ludsøer, Moser og Kilder paa Kølsted Sognegrund	152
Kølsted Sogns hele Hartform tilligemed Kølsted Mølles Mølleskjød og hele Sognets Løndetart	153
Jordbundens Beskaffenhed	153
Enge og Moser	154

	Side
Folket i Sagnet	154
Rirkvæfnet	155
Stolevæfnet	156
Øjordmodervæfnet	156
Fattigvæfnet	156
Dyretiget	156
Planteriget	156
Stove	156
Mineral- og Steentiget	157
Øiffer	157

Kønninge og Kollsted Sogne udgjøre et Vasterat; det første er Hovedfognet, det andet Annexet.

1.

Kønninge Sogn.

Dets Beliggenhed.

Kønninge Sogn ligger i Fyens Aasum Herred under Odense Amt, midtvejs imellem Odense og Nyborg, og naar længden tages fra Kønninge Kirke af, ligger det 2 Mile fra enhver af disse Kjøbstæder, ligeledes 2 Mile fra Kjerteminde; men 5 Mile fra Svendborg. Det er mod Osten det yderste Sogn i Aasum Herred, og støder for det meste mod Norden, men ganske mod Osten til Svendborg Amt. Det grændser mod Osten til Ullerlev og Schjellerup Sogne ubi Winding Herred; mod Sønden til Kollsted Sogn; mod Vesten til Davinde Sogn i Aasum Herred, til Sanderumgaards og Weirupgaards Leffer og Birkinde Sogn i Bjerge Herred; og mod Norden deels til benævnte Birkinde og deels til Ullerlev Sogn. Mod Norden, hvor Kønninge Sogn støder paa Birkinde og Ullerlev Sogne, er omtrent lige for Kønninge Kirke trende store opreiste Stene ved hinanden, af hvilke enhver ligger i sit Herred; efterform at der samles Winding-, Bjerge- og Aasum Herreder, og er tillige Grændsefjellet imellem Odense og Svendborg Amter. Her ved disse Herreders Skjelfstene stod tilforn benævnte trende Herreders Tinghuus; men da det der laaæt tæt ved den store Landevei imellem Odense og Nyborg, og ofte blev gjort Vold paa af faade eller berusede Rejsende, blev det flyttet hen til Røyrup Bye.

Sognets fri og ufri Hartkorn.

Kønninge Sogns hele fri og ufri Hartkorn er 278 Ldr. 4 Ekpr. = 3ldr. 1 Alb., og Skovskjold er 2 Ldr. 3 Ekpr. 1 Fodr. 2½ Alb.

Det fri Hartkorn er 47 Edr. 6 Skpr. 2 Alb. og Skovfjeld 6 Skpr. 1 Alb.

Det ufri Hartkorn er 230 Edr. 5 Skpr. 3 Fdkr. 2 Alb. og Skovfjeld 1 Ed. 5 Skpr. 1 Fdkr. 17 Alb. 3 Sogner er 19 Edr. Møllefjeld.

Sognets Tiends Tægt er 11 Edr., som er agret til Afgiwt i Korn 5 Edr. Rug og 6 Edr. Byg.

Hvad der udgjør Rønninge Sogn.

Rønninge Sogn bestaaer af 2 Byer, som ere Kirkebyen Rønninge og Rønstrup By, Lavindsgaard, 3 store Vand møller, den fri Hovedgaard Rønningesøgaard og den privilegerede Kro Langestøvs Kro. Enhver af disse Byer og Steder anføres nu stykkevis, med hvad til samme hører, og altsaa:

I.

Rønninge By, dens Benævnelse og hvad Gaarde og Steder, der ligge paa dens Grund.

J Doctor Olai Wormii Monum.utorum Danicorum Libro quarto Fionica continete hedder det, at Rønninge By har faaet sit Navn af eller efter en Mand ved Navn Rønne, hvis Gravhøi skulde være paa een af dens Marker, og at dette Rønne, efter saa mange Hundrede Aars Forløb, er ved Udtalen bleven forvandet til Rønne *) og Rønninge, hvilket jeg vil ansee for at være rigtig, indtil Andre overbevise mig om det mere Rigtige.) Gravhøien, hvorom Worm taler, er ikke at finde, i det mindste ikke under det Navn „Rønnes Grav“, med mindre Navnet siden Worms Tid skulde være forandret til Rønnes Høi, hvilket Navn en lille Høi bærer, som ligger i den udflattede Lundeगाards ene Løkke; mærkeligt er det dog, at Rønninge Byes store Eng, som kun ligger 600 a 800 Skridt fra denne Høi, kaldes i den gl. Matrikuls-Protocol af Aar 1684 Rønnes mae †). Ikke desto mindre ansee jeg benævnte Rønnes Høi alt for ubetydelig, til at kunne være Rønnes Gravhøi, eftersom Worm paa anførte Sted nævner Rønne som en

*) Worms Monumenter Pag. 239 i den 4de Bog.

†) J det sødlige Norge kal det være almindeligt, at de Steder, hvor der er et Feet Skov-Rydning, kaldes Rønninge eller Rønning, en af Rydning, hvortil Ordet Rydning hævnes af den almindelige Mand.

*) Se Rønningesøegaards Arkiv.

mægtig og anseet Mand, og hans Gravhøi at være omringet med store opreiste Stene ²⁾). Snarere vilde jeg troe, at hans Gravhøi laae i Byens Sladagermark, hvor tilforn var en stor og smuk Høi, omgivet med 60 meget store opreiste Stene, og i den ene Ende 4 store Stene med en endnu meget større oven paa. Heien, som jeg selv har maalt imedens den endnu var ubestadiget, var 60 Alen i længden og 15 Alen i Bredden, længden Øster og Vester; men da den ved Byens Udfistning blev udlagt til Grusgrav, er den nu ikke mere til. Den havde intet andet Navn end Steenhøien; thi Liden havde udsettet dens egentlige Navn.

En 3 a 4 Alen fra denne Høi mod Østen stod opreist en meget stor spids Sten.

Kønninge By er udfistet tvende Gange; 1ste Gang i Aaret 1785 godsvis, og anden Gang 1795 specielt, eller Mand for Mand.

Byen bestod, før den første Udfistning, af 16 hele og halve Gaarde, foruden Præstegaarden og Degneboligen, og 25 Huse, der alle, paa 3 Selveierhuse nær, laae under Proprietarjodser, og alle Husene, undtagen 2, vare paa den Tid jordløse.

Til Kønningesøegaard hørte da 8 Gaarde og 19 Huse, til Ulrichsholm 3 Gaarde og 3 Huse, til Hindemæe 3 Gaarde, til Sanderumgaard 1 Gaard, til Hellerup 1 Gaard, og til Skousboe 1 Huus med Jord til.

Ved Byens første Udfistning tilstufede Kønningesøegaards Eier, Enkefrue Justitsraadinde Kask, sig Hindemæe trende Gaarde i Kønninge By for andet Gods i Schjellerup Sogn, og en Gaard i Rappedrup By, Røstfled Sogn; ligeledes tilstufede hun sig den Hellerup tilhørende Gaard i Kønninge imod en Gaard, hun eiede i Ferrislev By, ved hvilket Gaardbytte Kønningesøegaards Eier nu fik 12 Gaarde i Kønninge, og da Gaardene ved denne Leilighed bleve gjorte lige i Hartkorn, fik hver af de 11 Gaarde et Hartkorn af 7 Tdr. 6 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb.; men den 12te Gaard, som strax og ene efter den første Udfistning blev udflyttet til Kønninge store Mæe, fik derimod 8 Tdr. 2 Skpr. og 1 Fdkr. Hartkorn.

De 3 Gaarde og 3 Huse i Kønninge, som laae under Ulrichsholm, bleve fort efter den første Udfistning solgte; først til Eieren af Bispestaarup, Herredsfoged Jvarsen, og af ham et Aar derefter til Eieren af Sanderumgaard, Hs.

²⁾ Vide herefter, hvor Worms Led anføres.

Excellence Hr. Geheimeconferentsraad v. Bülow, som igjen fort derefter folgte de 2 Gaarde til deres Beboere.

Efter den sidste Udfgiftning bleve 2 Gaarde og 5 Huse af Kønningesøegaards nuværende Eier, Major Lemvig, udflyttede paa Marken; en Gaard udflyttet af en Bonde i Bøksrup, som havde kjøbt den af bemeldte Major, og tidligere en af Kønningesøegaards forrige Gaarde af Eieren og Beboeren selv.

Tffun paa Aar efter den sidste Udfgiftning folgte Major Lemvig alle sine fornævnte 12 Gaarde i og uden for Kønninge By til Beboerne selv, for den meget billige Priis 300 Rd. d. C. pr. Td. Hartkorn; ligeledes folgte han 5 Huse i Byen til deres Beboere; hvilke 12 Gaardes Salg, og fornævnte tvendes fra Sanderumgaard, havde til Folge, at disse nye Selveiere folgte igjen adskillige Parceller af deres Jorder til Andre, som lystede at nedsette sig; hvorved flere nye baade Boelsteder og Huse opstode saavel i Byen, som paa Markerne.

De siden Udfgiftningen paa Byens Marker udflyttede Gaarde og Parcellsteder ere følgende:

1. Lundsgaard, en Selveiergaard af Hartkorn 7 Tdr. 5 Ekpr. 2 Alb., opbygget 1799 af Major Lemvig til Kønningesøegaard, som 1805 folgte den til dens isæstehavende Beboer. Gaarden var tilforn den anden Gaard fra Præstegaarden af mod Westen.
2. Maegaarden ved Byens store Kamæ, Maene eller Konnemæ kaldet, en Selveiergaard af Hartkorn 7 Tdr. 3 Ekpr. 1 Tdkr. 4 Alb., opbygget 1786 af Justitsraadinde Rasch, og Anno 1805 af Major Lemvig folgte til dens Bæster. Gaarden laae tilforn paa den vestre Side af Kønninge Præstegaard, tæt op til Kornladen.
3. Maelund, en Parcel af næstforrige Gaard, af Hartkorn 6 Ekpr. 3 Tdkr. 2 1/2 Alb., opbygget Anno 1818 af Eieren og Beboeren.
4. Et Huus med en liden Plet Jord tæt ved, kaldet Møllertøkkehuset, opbygget Anno 1816 af Mølleren Hans Pedersen i Bierne Mølle.
5. Nybrohuset, ved Kønninge og Schjellerup Sognes Markfjel, er opbygget 1792 af Major Lemvig, som det tilhører; det har 1 Ekpr. 3 Tdkr. Hartkorn.
6. Oldelundsgaarden, kaldet saaledes efter Marken og den tæt ved Gaarden liggende Mose, Oldemose, er en Selveiergaard af Hartkorn 5 Tdr. 2 Ekpr.

- 3 Fdkr. 2½ Alb., tilforn Rønningesøegaard tilhørende; den er udskyttet Aar 1817 af dens nærværende Eier. Gaarden laae tilforn ved Rønninge-Aa, yderst i Byen mod Sydost. De Agre, som Gaarden nu staaer paa, hedte tilforn Jomfruagre.
7. Dibelundshuset, uden Hartkorn, et Løkkehuus til Rønningesøegaard, opbygget 1792 af Major Lemvig.
- Alle disse Steder ligge i Byens forbum saakaldte Dibelundsmark.
8. Elvedhuset, saaledes kaldet efter Etedet, som hedder Elvedet, eller som det kaldes i den gl. Matric. Prot. Elleved¹⁾. Bemeldte Elvedhuus er opbygget af Major Lemvig Anno 1792 og tilhører ham tilligemed Havepletten; men Hartkornet 4 Skpr. 3 Fdkr. tilhører derimod Beboeren selv.
9. Vesterkoushus, opbygget af Major Lemvig 1799, og tilhører Rønningesøegaard. Det har 3 Skpr. 3 Fkr. Hartkorn.
10. Longhuset, et Selveierhuus, ved Rønninge gl. Long, hvorfra det har sit Navn. Det har 3 Skpr. 2 Fdkr. Hartkorn og er opbygget 1811.
11. Et Selveierhuus tæt ved Rønninge By, og derfor uden Navn. Det har Hartkorn 2 Skpr. 2 Fdkr. ½ Alb., og er bygget 1816.
- Alle disse Huse ligge i Byens Faldagermark og ere opbygte siden Byens Udskiftning. Denne Mark kaldes Faldagermarken; men dens rette Navn, troer jeg, er Faldagermarken, hvilket den kaldes i den gl. Matric. Protoc.²⁾
12. Leergårhuset, Rønningesøegaard tilhørende, har Hartkorn 5 Skpr. 3 Fdkr. 2½ Alb.; det er bygget 1793.
13. Møllergårhuset, et Selveierhuus, ved en Wei, som gaaer til Mellem-Møllen. Det har 7 Skpr. 3 Fdkr. 1½ Alb. Hartkorn, og er bygget 1809.
14. Lille Høiberggaarden, en Selveiergaard ved Holberg. Gaardens Hartkorn er 3 Fdkr. 3 Skpr. 1 Fdkr. 1 Alb.; den er opbygget 1799. Denne Gaard var tilforn den næst yderste Gaard i Rønninge mod Vesten, i den Ende af Byen, som ligger nærmest Holts Mølle.

¹⁾ Rønningesøegaards Arkiv.

²⁾ Ditto.

15. Store Høibergsgaarden ved fornævnte Høiberg. Den har 7 Tdr. 6 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn, er opbygget 1799 af Major Lemvig, og af ham 1805 solgt til Fæsteren og Beboeren. Gaarden laae tilforn i Kønninge ligeover for Præstegaarden, mod Norden.
16. Sophienlundshuset, et Selveierhuus med Hartkorn 3 Skpr. 3 Fdkr. 7 Alb., opbygget 1802.
17. Biernelongshuset, ved Bierne long, bygget 1802. Husets Hartkorn 1 Td. 6 Skpr. 3 Fdkr. 1½ Alb.
18. Kjeppenhaughuset, ved Kjeppehauge, tilhører Kønningesøegaard, er bygget af Major Lemvig Anno 1787. Dets Hartkorn er 4 Skpr. 1 Fdkr. ½ Alb.
19. Børremoselongshuset, ved Børremose long, tilhører Kønningesøegaard, er opbygget 1813. Dets Hartkorn er 4 Skpr.
20. Børremosehuset No. 1, tilligemed de efterfølgende Huse kaldet efter fornævnte Børremoselong, tilhører Kønningesøegaard, er opbygget 1815 og har Hartkorn 3 Skpr. 2 Fkr. 2 Alb.
21. Børremosehuset No. 2, tilhører Kønningesøegaard, har Hartkorn 3 Skpr. 3 Fdkr. og er bygget 1815.
22. Børremosehuset No. 3, tilhører Kønningesøegaard, har Hartkorn 3 Skpr. 3 Fdkr. og er bygget 1815.
23. Børremosehuset No. 4, tilhører Kønningesøegaard, har Hartkorn 3 Skpr. 3 Fdkr., og er bygget 1815.
24. Børremosehuset No. 5, tilhører Kønningesøegaard, har Hartkorn 3 Skpr. 3 Fdkr. og er bygget 1815.

Alle disse Gaarde og Huse ligge i Byens forud kaldte Høibergmark, af den store Bakke, som ligger i samme, der kaldes Høiberg eller Høibjerg.

Gaardene ere udskiftede fra Byen, men Husene ere opstaaede af Parceller efter Udskiftningen.

I Kønninge By boer Sognepræsten og har der sin Præstegaard, som for det meste er god og velbygget; den bestaaer af 4 sammenbyggede Huuslænger, foruden en Daggaard, hvor Gjødningen ligger.

Lil Præstegaarden ligger en lyst- og Frugthave, en Humlehøve og endnu

en Have med et Andedam, Osten for Kirken. De indeholde $2\frac{1}{2}$ Td. Land.

Præstegaarden staaer for 9 Tdr. 1 Fdkr. fri Hartkorn; men ikkun de 7 Tdr. 2 Skpr. drives under Præstegaarden. De øvrige 14 Skpr. 1 Fdkr., der ligge ved Røyrup By, har Huusmanden, som boer paa Grunden, for den lange Fraliggenheds Skyld, i Fæste.

Præstegaardens hele Areal paa dens i Brug havende 7 Tdr. 2 Skpr. Hartkorn er, foruden 3 Tdr. Land Lørvemose, i Alt 838,749 □ Alen, hvoraaf de 223,540 □ Alen ere Skov paa tvende Steder.

Præstens Lønning bestaaer i $\frac{1}{2}$ Part af begge Sognes Korn- og Dvægtiende; Offer de 3 store Høitidsdage; tilfældige Accidenter i og udenfor Kirken, samt Paasterente og Melk af Sognene.

Rønninge-Kornetiende er ved approberet Tiendeforening 1811 overladt de Tiendepligtige selv. Wilskaarene findes anførte herester, hvor der tales om Kirkevæsenet.

I Kollsted Sogn har endnu ingen Tiendeforening fundet Sted.

Til Rønninge Sogneskald ligger:

1. En Anneygaard i Kollsted By, af Hartkorn 6 Tdr. 3 Skpr. 2 Alb. Af denne har Præsten alle 3 Parter Korn- og Dvægtiende og al anden Herlighed.
2. En Mensalgaard i Ferrislef By med Hartkorn 7 Tdr. 4 Skpr., af hvilken Præsten har landgildeboret og alle 3 Parter Dvægtiende.
3. Et Boelsted i Røyrup af 14 Skpr. 1 Fdkr. Hartkorn, Præstegaardens fri Part, af hvilket Præsten har ene Tienden og al Herlighed.
4. Et jordløst Fæstehuus i Rønninge By.

I Rønninge By boer Skolelæreren, som er Kirkefanger tillige. Han har en god firbygget Embedsbolig, og en temmelig stor, vel anlagt, og med mange Frugttræer forsynet, Have. Kaldet er, saalange ingen Forandring skeer med det, godt formedelst dets ikke ubetydelige Tilliggende. Til Kaldet er 3 Skpr. fri Hartkorn liggende tæt ved Gaarden, samt 2 Tdr. 3 Skpr. usfri Hartkorn, som er Kirkejord, hvilken Major Lemvig til Rønningesøgaard har perpetueret til Kaldet imod 1 Td. Bygs aarlig Tilæggelse. Døstoruben er til Kaldet anseelig Græsningsjord paa Rønninge og Røyrup Marker ubi een Estræning tæt ved benævnte 19 Skpr. Hartkorns Jorder, altsammen temmelig nær ved Gaarden; saavel som ogsaa sammesteds en Fjæl Lørvemose af omtrent 3 Tdr. Lands Størrelse geom. M.

Kirkesangeren og Skolelæreren faaer aarlig i Ld. Byg af hver heel Gaard: i Stedet for Degnetraven in Natura, som ellers var hans Rettighed; og desforuden 1 Skp. Rug af hver heel Gaard for Kingning, og en Skp. Kingebyg af hver af de gl. Huses Beboere. Han har aarlig 10 Rbd. rede Solv af sal. Oberst Friis's legatum, for at lære 4 fattige Born af Koningseegaards Gods, at regne og skrive. ligeledes har han aarlig 8 Mk. rede Solv fra Koningseegaard, for at reenhoide Kaskernes reserverede aabne Begravelse i Koningne Kirke, i Folge bemeldte Families legatum.

Sognets offentlige Skole er i Koningne. Den er nu ibygget Skolelærers og Kirkesangerens Bolig; men tilforn var Skolen i det andet Hus fra Præstegaarden mod Osten. Den sidste Skoleholder hedte Christen Limkilde, som var det endnu Aar 1730 og nogle ²⁾. Skolen, hvor den nu er, efterat Skoleholderembedet blev forenet med Degneembedet, ligger, som sagt, nu ibygget Degneboligen. Dens Bygning er 4 Sag Huus i Længden og Bredden, opmuret af brændte Steen i Bindingsværk. I Vinduene ere store Ruder, og Panel omkring Væggene indvendig. Skolen fik 1817 en Hovedreparation, den blev gjort holere til loftet, Skorfstenen sat om fra Grunden af, og en brandfri Kalkelovn af brændte Stene opsat ved den; den fik ny Dverdeel af Tag, Bjelker, Lægter, loft, flere nye Borde og Siddebænke; den blev tillige malet lyseblaae indvendig med Blaarøve. Denne Reparation kostede Skoledistriktet 307 Rbd. Navneværdie.

Førend Udskiftningen var der i Koningne 3 jordløse Huse (men som nu alle have Jord), hvilke tilforn i mange Aar steds bleve beboede af adelige Præstener, saasom: af Navnet Urne, Raas, Friis, Hoppe, Kjørbiß, Thillig, Offenbergh o. s. v., samt af Enkesruer og Præsteenker; men nu have Bønder tilkjøbt sig disse Huse til Selobeboelse, undtagen et, som jeg har kjøbt til Enkesøde for min Kone.

I Koningne By er Sognets Kirke, der fra de cathol. Tider af hedder St. Søren's Kirke. Kirken ligger paa en liden Bakke, omtrent midt i Byen, den er bygget af store brændte Muursteen, samt tækket med røde Teglsteen, og er

²⁾ See Koningne Kirkebog.

baade en stærk og smuk Bygning. Waabenhuset mod Sonden og Capellet mod Norden give den Anseelse af en Korstirke. Kirken er i sig selv af Middelførrelse. Hvad Nar den er bygget, vides ikke. Den har et stort og anseeligt Laarn, hvortil Opgangen er paa den søndre Side af Kirken. Udi Kirketaarnet ere 2 gode Klokker; den største af dem har Major Lemwich, Kirkens nærværende Eier, i Aaret 1791 ladet omstøbe i Kjøbenhavn, efterat den Aaret tilforn var revnet. Den blev igjen ophængt i Laarnet den 5te August 1791, den veier netto 5 Skp. 1 Ipd. og 14 Pd., Malmpanderne iberegne^d). Den gl. revnede Klokke veiede 4 Skpd. 8 Ipd. 10 Pd. Paa denne stod og blev igjen sat, efterat den er omstøbt:

Hr. Christen Friis til Hefringholm lod denne Klokke omstøbe og forbedro Anno 1717.

Og der neden under:

Nu paa nye af S. T. Hr. Ingenieur-Capitain v. Lemwich til Rönningelöfgaard Anno 1791.

Den kostede 400 Rdr. D. C. at lade omstøbe. Saavel den gamle som denne nye, havde og har en meget Fjøn Iyd. Den anden og mindre Klokke er ogsaa god, og har ligeledes en behagelig Iyd. Paa denne Klokke staaer:

*) Anno 1725 haver Rönninge Kirkes Patron Högädle og Velbaarne Hr. Oberste Christen Friis til Hefringholm ladet denne Klokke omstøbe og forbedre; Gud til Ære, og Menigheden til Tieneste.

Oven omkring staaer paa den:

Anno Domini M. C. D. 10 (det er 1410) Christe Ærens Konning; kom herved med Fred.

Hvisket uden Tvivl har staaet paa Kloffen førend den blev omstøbt. Den store Klokke hænger midt i Laarnet. Den mindre i et af Iydhullerne.

Kirken er indvendig, betragtet som Landsbykirke, smuk. Den er lys, tør, og har, saa at sige, et mildt Udseende. Kirkens hele længde er 41 Al. og 6 Tom. Choret er 7 Al. og 20 Tom. langt, 7 Al. og 11 Tom. bredt, og 8 Al. og 14 Tom. høit. Den egentlige Kirke, som har 3 Hvaltoinger, er

*) Rönninge Kirkebog.

25 Al. og 1 Tom. i længden, 11 Al. og 3 Tom. bred, og 10 Al. og 22 Tom. høi under Hvalvingerne. Taarnets indvendige længde er 8 Al. og 9 Tom., dets Brede 10 Al., Hviden under dets eneste Hvalving er 8 Al. og 6 Tom. Gangens Brede i Kirken er 2 Al. og 15 Tom. I hele Kirken er 8 Vinduer, 1 i Choret, 2 paa høire Side i den egentlige Kirke, 1 paa venstre, 1 i Taarnet paa høire Side og 1 i Enden af samme, foruden 2 i Capellet, som give god lysning i Kirken.

Altartavlen, som netop er 2 Al. og 15 Tom. høi og bred, er meget smuk og passende til Choret. Den er Anno 1728 betøstet og skænket til Kirken af daværende Sognepræst, Provst Eiler Christensen Kullerup og Hustru Karen Nielsdatter *). Paa Altartavlen forestilles den hellige Nadveres Indstiftelse, Christi Korsfæstelse, Begravelse og Opstandelse. Paa hver af Tavlens Udsider staae 2 af Evangelisterne, hver med sit Sinbillede.

Paa den nordre Side i Choret staaer Skriftestolen tæt ved Alteret. Ige over for Skriftestolen staaer Kirkesangerens Stol mod Sonden, hvor den først er sat i Aaret 1819, da den tilforn stod neden for Alterfoden i Choret.

Paa Muren tæt ved denne Stol hænger en Tavlepung af Sølvbrokade med Sølvfrønsler oven om, og paa Stangen tæt ved Pungen en liden Sølvkioffe, paa hvilken staaer Bogstaverne H. I S. og H. S. A. D. 1727. Bogstaverne betyde Hans Jørgensen og hans Kone Hedvig Sophie Andersdatter; han havde været Skytte og hun Huusholderske hos Oberste Friis paa N. Søgaard. De boede og døde i Ellepindshuset.

Skædet foran Alteret er af lysgrønt Floiel med brede og ægte Sølvgaloner, samme Overtræk har ogsaa den lille Skammel for Alteret. Paa Alteret, som er beklædt med en fin hvid Dug, hvorom er brede Kniplinger, staae 2 smukke Malmlystager. Her er en god fin Messesærf, og 2 Messesagler, en ældre og en nyere.

Den ældre er af karmosinrødt Floiel med Guldgaloner paa; især meget brede Galoner bag paa, af hvilke Korset er dannet, hvorpaa med Sølvnager er fæstet en velgjort Sigur af Sølv, et Quarter lang, som skal forestille

*) See Altartavlen i Kirken.

Christus forskæftet, over hvis Hoved er fastgjort en Solohjæl af en god Tommes Brede, paa hvilken staaer I. N. R. 1. og under Fødderne et Dødningshoved, hvilende paa 2 krydslagte Been, begge Dele ogsaa af Sølv.

Denne Messeshjæl er 1672 bekostet for Kirkens egne Penge, medens den tilhørte Kongen; og havde kostet 22 Rdr. D. E.²⁾

Den anden og nyere Messeshjæl er ligesom Alterklædet af lysgrønt Fløiel, med brede ægte Sølvgaloner paa, og grønt Taft underneben. Denne Messeshjæl, som har været overmaade smuk, blev 1735 foræret til Kirken af Frue Geheimeraadinde Charlotte Amalia Sehested fød Bersdorff til Raunholt og R. Søegaard.

3 Choret ere Bænke til de Dreng, som synge i Kirken om Søn- og Helgibage, at sidde paa, og en liden Kasse til Psalme-Nummerne.

Døbefonden staaer ret inden for Chorsdøren paa den nordre Side. Den er en stor, for oven firkantet med aflaaarne Hjørner, graamalet og med sort marmoreret Kampsteen, 1 Al. og 12 Tom. høi, og 1 Al. og 2 Tom. i Diameter, neden under Midten af den er den indknebet, og den nederste Deel danner en Fod.

Fondbækkenet er af Messing og saa stort, at det holder Kant med Stenen, det ligger ubi. Inden for en Cirkel af $6\frac{1}{2}$ Tommes Diameter staaer paa Bunden af Bækkenet Marie Bedudelse afbildet, nemlig: Marie knælende for et Alter eller Bedestol, og Engelen Gabriel ligeledes knælende med et Scepter i den venstre Haand, imellem disse er i Baggrunden en temmelig stor Urtepotte med høie Blomster ubi. Øventil sees den Helligaand svævende i en Dues Skikkelse. Uden om denne Cirkel læses paa latin med Runtekrift de samme Karakterer eller Bogstaver, som findes paa de tre øverste Linier af sidste og sidste Tabel i Antiquariske Annaler, udgivne ved den Kongelige Commission for Oldsagers Opbevaring, det tredje Bindes første Hefte. Benævnte Skrift eller Karakterer indeholde en femdobbel gientagen Sætning, som atter har tre Forandringer, lydende saaledes:

²⁾ Rønningesøegaards Arkiv.

in nomine castæ Virginis sanctæ Matris Jesu Christi.

in nomine castæ Virginis sanctæ, in nomine Matris Jesu Christi, o. f. v. 2).

Uden om denne Skrift er en Kreds af Lilier, og atter uden om denne syv Hiorte, som forfølges af Hunde, der synes at bide dem i den venstre Forbov. Paa den øverste Rand er igjen en Kreds af Lilier, og uden om samme tolv Hiorte med Hunde ligesom de forrige. Paa Fadet findes ingen Waaben. Dets Størrelse i Diameter er 1 Alen 1 $\frac{1}{2}$ Tomme.

Prædikestolen, der hviler paa en Figur, som ligner et brunt eller sort Menneske-Hoved, med en flettet Krands oven om Hovedet 2), er ottekantet, den staaer strax neden for Choret, tæt op til Muren ved den søndre Side af den egen lige Kirke, den er simpel, men dog ret smuk, den er hvidmalet med forgyldte Lister, og 4 aflange sorte Tavler ere malede midt paa Rydningen imellem Listerne paa den. Paa disse sorte Tavler staaer med forgyldte Bogstaver bibelske Sprog: saasom Ps. 63. Haaber paa Herren 1c., Præd. 5. Forvar Din Fod 1c., Ps. 26., En Ting beder jeg af Herren 1c., Ps. 122. Jeg glæder mig ved det, som er sagt 1c., og øverst, eller paa Krøningen af den, staaer: Salige ere de som boe i dit Huus. Den er oven paa beklædt med karmosinrødt Fløiel med Silke-Fryndser omkring. Midt paa den staaer med forgyldte Bogstaver: G. M. B. det er: Gud min Borg og lige neden derunder: Caspar Marchdanner Soffe Oldeland, tilligemed deres Waaben-r. Paa en af Opstænderne ved Opgangen til Prædikestolen staaer det Årstal 1587 indhugget, tilligemed de Bogstaver N. H. O. Årstallet siger os upaatviveligt Prædikestolens Ælde, og det saavel som Navne og Waabenerne paa den, at den gl. Marchdanner har bekostet den. De 3 Bogstaver paa Opstænderen betyde nok Mandens Navn, som har forfærdiget den. Over Prædikestolen er en saakaldet Himmel. I den øverste Hvalving imod Choret hænger en stor Messing-lysekrone. Naar undtages Kirkepatronens tvende øverste Stole i Kirken, som ventelig ere af lige Alder med Prædikestolen om ikke ældre, vel bevarede og i god Stand, saa ere alle Stolene i Kirken tilligemed Kirkefangerens af Nytt 1783 bekostede af Kirkens daværende Eier Justitsraad-

2) Antiquariske Annaler 3die Bind 1ste Hefte Pag. 166.

2) mulig St. Søren, efterkom at Kirken hedder efter denne Helgen St. Sørens Kirke.

inde Kæsch til Rønningesøegaard. Stolene, undtagen nogle faa i Enden af Kirken til Huusmænd og unge Karle, have baade Jor- og Dagklødning, samt Dørre med laase for. De i Enden af Kirken have en heel Bjæl for oven til Kvgstøb. Opstanderne ved Stolene ere simple; men smukke og varige. Udi Kirken er 24 nummererede Stole paa den høire og 23 paa den venstre Side, foruden de i Capellet, hvilke samtlige Frue Kæsch i Aaret 1784 bekostede maalede med lys Rjødfarve, og listerne paa dem med mørkebrun Maling. Paa den øverste Gruentimmerstol staaer Ubildgaards og Oldelands Waabener. Hvoresledes disse ere komne der, veed jeg ikke; men det giver mig at formode, at en Ubildgaard gift med en Oldeland har engang, om ikke eiet, saa dog beboet N. Søegaard, førend van Raben fik Gaarden af Kong Frederich den 2den, og at disse da har bekostet de tvende øverste Kirkestole. Capellet, som er en stor og anseelig Ubygning paa Kirken, og af lige Høide med den, blev i de catholske Tider brugt til at holde Messe udi, hvilket mange Ting tilstrækkelig nok bære Vidne om, saasom: dets Stærkelse og Indretning, og at det ikke ved Muur er adskilt fra Kirken; men er aaben indtil den ved to store buedannede Porte eller Abninger, i hvis Midte staaer en stor smuk Pille, til hvilken Capellets tvende Gevælvter støtte sig; dernæst viser det sig deraf, at der er en stor Kende ind i Muren, hvor Alterbordet har staaet, at Altertavlen endnu er til, og hænger lige oven over hvor Alterbordet har staaet; (dog kunde det være muligt, at den har været Høialterets Tavle, i hvis Sted Provst Kullerup kostede den, som nu er der), at en gl. Iyskrone af Jernblif fra de catholske Tider af endnu hænger i Gevælvten lige for Altertavlen, at Capellets Chor er et godt Trin høiere end Gulvet uden for samme, og endelig, at en 3 Qvarteer fra det Sted, hvor Alterbordet har staaet, er en aflang firkanter, men for oven afrundet Jordbygning i Kirkemuren af 1 Al. Høide, 14 Tommers Brede, og $\frac{1}{2}$ Al. Dybde, til at sætte Kogelskarret udi. Fornævnte Altertavle i Capellets Chor er firkantet, 2 Al. 15 Tom. i længden og Bredden. Paa samme forestilles hele Christi lidelse i smukt Bildhuggerarbejde, og Ansigtterne paa de mange Menneker, som der forestilles samlede, nogle som handlende og andre som Tilskuere eller Deeltagende i hvad der foregaar, ere saa vel gjorte, og deres Stillinger, Gebærder og Følelser saa naturlige og udtryk-

fulde, at man maa undre sig derover. Den benævnte catholske Iysekrone, som er over 2 Al. lang, er ikke ullig en Kjerne, der er lige bred oven og neden; den er aaben til alle Sider, og har smaae Iyseplader allevegne udenomkring sig, samt en Mængde løshængende, i Dvarteer lange, $\frac{1}{2}$ brede, men i begge Ender spidse, krusede Blisplader, enten til Ziir, eller til at gjøre Allarm; her er desuden ogsaa endel Iyseringe til store Iys. I dette Capellets Chor sidder fastgjort i Muren mod Norden en 15 Tommer lang og bred hvid Marmorsteen, hvorpaa findes den gl. Caspar Marchdankers Brystbillede og Waaben, meget ziirligt udhugget. Hele Capellet er 8 Alen og 3 Tom. langt og 5 Al. og 6 Tom. bredt, i enhver af dets Afdelinger, som er Choret den ene, og det øvrige Rum i Capellet den anden Afdeling. Choret er nu med et 3 Alen høit Træværk af Træ adskilt fra Kirken og den anden Deel af Capellet, og bruges som aaben Begravelse, tilforn for Urner og Friiser, men nu for Knæernes Familie. Fra dette Capellets forrige Chor, er, som sagt, et godt Godtrin ned til dets anden Afdeling, i hvilken nu ere satte 6 Kirkestole til Huusfæder, ind imod Muren paa Gavlen, og 2 Stole paa tværs. I denne Deel af Capellet er fastgjort i Muren en stor sort Trætavle med blaamaalet Ramme om, paa hvilken findes med forgyldte Bogstaver optegnet alle Præsterne til Rønninge og Kølsted fra Aaret 1522 til 23de August 1748; den er bekostet af Provst Eiler Christensen Kullerup. I Gavlen mod Norden af dette Capel er øverst et Iydhul i Muren, som man troer i de catholske Tider har været brugt til en Kirkeklokke for Capellet. I Kirken ere adskillige murede Begravelser under Gulvet, 2 aaben og 3 som ere tildækkede med store ziirligen udhugne Stene for oven. I Choret strax neden for Knæfaldet ved Alteret, er en aaben Begravelse, med Iys- og Iusthul igjennem Muren mod Osten, og forsynet med Jernstænger. Denne Begravelse var tilforn allene for Præsterne og deres Familie, hvis Liig den ogsaa er fuld af. I Chorsdøren ubi Kirkegangen, imellem de tvende øverste Stole, er en tilluft muret Begravelse under Gulvet, med en ziirlig Dækselsteen, paa hvilken er udhugget en Mandes og Qvindes Person i legems Størrelse, og sammes Waabener i Hjørnerne. Manden er afbildet med Harnisk paa, samt Stridsøxe i den høire Haand, og Sværd ved Siden.

Inscriptionen paa denne Sten er:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige Henrich van Raden til Rönningesøgaard som døde 1577 d. 18de Dag i Jan., med sin kiære Huustrue Frue Cathrine Brochenhuus, som døde d. 27de Dag i Mai 1575. Gud give dem med alle troe Christue een gladelig Opstandelse.

Strax neden for denne Begravelse ere 2 andre tillukte, murede Begravelser under Gulvet i Kirkegangen, med store, smukke, ubhugne Stene over. I den øverste ligger Sognepræsten Provst Søren Zvarfen Winum; samt begge mine Formænd i Embedet; hvem i den anden, vides iffte. Herforuden ere liig begravede under Kirkegulvet hele Kirken igjennem; og Degnene have især havt deres Begravelsesteder neden for den rette Kirkedør mod Vesten, hvor der findes 4 Stene med afdøde Degnes Navne og Dødsaar paa, hvorom mere herefter. I Capellet, ubi den Deel af det, hvor Stolestaderne findes, er en muret, stor, rummelig og lustig Begravelse under Gulvet; den gaar hen under den over Jorden værende aabne Begravelse, som udgjør Capellets halve Deel, og igjennem et firkanter Hul paa Kirkemuren, med Jernstænger for, har den lys og luft Østen fra. Denne Begravelse er egentlig den Marchdannerske Familie-Begravelse; underst i den staar Familiens Stammefader Caspar Marchdanner; men uden liigplade paa hans Kiste. Ved Siden af ham hans Frue med denne Inscription paa liigpladen:

Her ligger begravet ærlige og Welbyrdige Frue, Frue Sophia Oldeland S. Caspar Marchdanners. Hun var fød paa Veilegaard Anno 1576, Hun døde paa Rönningesøgaard Anno 1639 d. 15de September; 64 Aar Gammel, Gud give etc.

Paa en anden Kiste findes:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige Mand Frederich Marchdanner til Rönningesøgaard, som var fød paa Coldinghuus Anno 1593 d. 16de Juli og døde Anno 1639 d. 7de Juli. Gud give &c.

Paa en anden Kiste findes:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige S. Frue Anne Gyldenstierne S. Frederich Marchdanners til Sægort, som hensov udi Herren udi Kødbye udi Seilandt d. 15de Juli 1641. Gud give &c.

Paa en anden Kiste findes:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige Mand Hans Marchdanner til Söe-

gaard, som var fød paa Coldinghuus Anno 1597 d. 19de Mai, og døde den 5 Mai Anno 1642. Gud give &c.

Paa en anden Kiste findes:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige Fru Anne Wensynen Hans Marchdanners til Rönningesøegaard; som døde her paa Gaarden d. 19de Sept. 1635; udi Hendes Alders 30 Aar. Gud give &c.

Paa en anden Kiste staaer:

C. M. D. 16. I. H. S. 25.

Paa en anden Kiste findes:

Her under hviler ærlige og Velbyrdige Mand Caspar Marchdanner til Rönningesøegaard Kongl. Maj. Hof-Jucher som var født paa sin Fædrene Gaard i Fyen Aar 1625 d. 28de Dec. af esterskrevne Salige Velbyrdige Forældre; Hans Fader var ærlige og Velbyrdige Mand Frederich Marchdanner til Rönningesøegaard. Hans Moder ærlige og Velbyrdige Frue Anne Gyldenstjerne af J. Persnes²⁾; og kaldede Gud Ham i Kiöbenhavn ved et hastigt og uformodentlig Tiltald d. 10de Oct. 1651 udi sit Alders 35de Aar 9 Maaneder 13 Dage. Sjælen er i Guds Haand, Legemet i dette Træ — hvor det hviler og forventer paa Dommens Dag en ærefuld Opstandelse.

Paa en anden Kiste findes:

Her under hviler ærlige og Velbyrdige Jomfr. nu salig hos Gud — Jomfr. Anne Sophia Marchdanner, som var ærlig og Velbyrdige Mand Henrich Marchdanner til Rönningesøegaard Kongl. Maj. bestalter Major til Hest over det Fyenske Nat. Regim. Hendes Moder ærlige og Velbyrdige Frue Holleborrig Kaas; Deres Datter; som var fød paa Rönningesøegaard 1667 d. 16de Oct. og kaldede Gud Hende paa Kappedrup 1689 d. 2 Febr. udi Hendes Alders 21 Aar, 3 Maaneder, 2 Uger og 3 Dage. Gud give o. f. v.

Paa en anden Kiste findes:

Her under ligger begravet ærlige og Velbyrdige Mand nu salig Henrich Marchdanner til Rönningesøegaard Kongl. Maj.-ts. velbestalter Major over det Fyenske national Regiment til Hest; som var fød paa Rönningesøegaard 1629 — og døde udi WiF uden for Leiren ved Colding d. 10de Mai 1674 — efter at have levet 45 Aar. Gud give Hannem o. f. v.

Paa en anden Kiste findes:

Her under hviler ærlige og Velbyrdige Frue Helleborrig Kaas som var givt forst med nu salig ærlige og Velbyrdige Mand Henrich Marchdanner til Rön-

²⁾ er nu Wedelsborg.

ningeføgaard; bestalter Major over det Fyenske nationale Regiment til Hest, og der efter med ærlige og Velbyrdige Mand Oberste Hans Due; Hun var fød paa Hiortholm paa Langeland 1629 d. 14de Nov. af ærlige og Velbyrdige Forældre. Hendes Fader var den ærlige og Velbyrdige Mand Erick Kaas til Weistrupgaard og Lindkov — og Hendes Moder var den ærlige og Velbyrdige Frue Kirsten Gaas; og kaldede Gud Hende her fra Verden 1707 — 68 Aar og 7 Maaned og 1 Dag gammel. Gud Give &c.

Paa en anden Kiste findes:

Her under hviler ærlige og Velbyrdige Jomfr. Birgitte Kirstine Marchdanner, som var fød paa Holmegaard paa Langeland Anno 1665 — Hendes Fader var ærlige og Velbyrdige Mand Major Henrich Marchdanner til Rønningeføgaard og Hendes Moder var ærlige og Velbyrdige Frue Helleborrig Kaas; og kaldede Gud Hende paa Møllegaard paa Langeland Aar 1694 udi sit Alders 29de Aar Gud give &c.

Men foruden disse af den Marchdanners Familie (af hvilke vist endnu ere en 2 a 3 Stykker til; men som ikke kan nævngives, fordi at ligpladerne paa Kisterne ere borte) ere der andre Kister, som gemme Levningerne af andre agtværdige adelige og uadelige Familier, der ere nedfattede i den, efterat de Marchdanner ere uddøde, og Kirken bleven Andres Eiendom, saasom:

Frøken Dorteia Sophia Urne, som var fød paa Axelvold i Schaane 1669 af Forældre Knud Urne Axelsen og Moder Frue Ulstand; Hun døde i Rønninge d. 11te Nov. 1756, 86 Aar gammel.

Frøken Johanne Sidonia Urne, Knuds Datter, som ogsaa døde i Rønninge Anno 1715 i sit 14de Aar.

Justitsraad Rasches Moder Frederiche Amalia Casparsdatter fød Wichman, som døde paa Rønningeføgaard 1739 — 71 Aar gammel. Prem. Lieutenant Andreas Munch, som døde i Rønninge 1764, 65 Aar gammel, og Hans Søster Frue Regimentsquartiermesterinde Rebekke Salome Jensen, som døde i Rønninge 1772 — 77 Aar gammel;

foruden andre flere.

Udi det nu indrettede ligcapel over Jorden, som er den anden Deel af Kirkens fornævnte Udbygning; der tilforn kaldtes de Friisfers Begravelse, men som den Raschiske Familie har reserveret sig for Eftertiden til egen og ene Afbenyttelse; findes paa en Kiste denne Inscription:

Her under hviler den Høiædle og Velbaarne Sal. Frue — Fru Helvig Sophia Urne til Rønningeføegaard, afgangne Amtmand Jörgen Friises til Lindholm. Den Sal. Frue var fød paa Malmøe Slot i Schaane d. 5te April 1650. Hendes Fader var den Høiædle og Velbr. Hre. Hr. Sivart Urne til Raarup, Ridder, Kongl. Maj. Geheimeraad, Rigets Stalmester og Amtmand over Draxholms Amt; Hendes Moder den Høiædle og Velbr. Frue Fru Helvig Lindenow til Juulschou, og kaldede Gud Hende paa Hendes Gaard fornævnte Rønningeføegaard den 5ote April 1715 — efter at Hun havde levet her i denne møisommelige Verden 85 Aar 3 Uger 4 Dage; evig lever Hun paa Siælen Vegne hos Gud; Legemet forventer p. den yderste Dag en ærefuld Opstandelse.

Ranterne paa denne Kiste ere allevegne beslagne med Kobberblik og opfyldte fra Ende til anden med abelige Waabener.

Paa en anden Kiste findes:

Her hviler den Høiædle og Velbaarne nu salige Jomfr. Barbra Helvig Friis, som var fød paa Friisholm i Sielland 1650 d. 9 Mai; Hendes Fader var den Høiædle og Velbr. Hr. Jörgen Friis til Lindholm Kongl. Maj. Befalingsmand over Dueholm- Örum- og Westervig Ampter i Nörre Jylland; Hendes Moder var den Høiædle og Velbr. Frue Helvig Sophia Urne til Rønningeføegaard; og døde velbem. denne Sal. Jomfr. paa Hendes Moderne Gaard fornævnte Rønningeføegaard d. 28de August 1714 — efterat Hun havde levet i denne Verden i 63 Aar, 9 Maaneder, 5 Dage. Siælen &c.

End staer her en Søster til næstforrige:

Elisabeth Sophia Friis, som var fød paa Vardehuus i Norge Anno 1653 d. 6te August, og døde paa Søbhyeføegaard¹⁾ d. 16de August 1702; 49 Aar og 10 Dage gammel. Hun døde ugivt.

Paa en anden Kiste findes:

Her under hviler den Høiædle og Velbaarne nu salig hos Gud Hans Urne til Sanderumg. — som var fød paa Roeskilde Bispegaard Aar 1635 den 14de Juni af efterskrevne Velbyrdige Forældre; Hans Fader var den Høiædle og Velbaarne Hr. Sivart Urne til Raarup (&c. ut antea) Hans Moder den Høiædle og Velbr. Frue Helvig Lindenow til Juulschow; og kaldede Gud Ham paa Hans Fædrenegaard Sanderumgaard d. 21de Juli 1688; efter at Han havde levet her i Verden i 53 Aar og 1 Maaned, ævig lever Siælen &c.

Disaa denne Kistes Ranter ere beslagne med Kobberblik, hvorpaa sidder luster abelige Waabener fra Ende til anden.

¹⁾ Stal vist være Rønningeføegaard.

Paa en anden Kiste findes:

Seer Stedet hvor de lagde Ham — denne i Livet Sær lykkelige og i Döden ret salige Herre Joh. Caspar Rasch til Rönningesöegaard, fordom K. Maj. Landstingshörer udi Fyen; Cancellie-Assessor og Justitsraad; födt 1694 — död 1770; Han var i begge sine Ægteskaber 1ste med Jomfr. Anne Cathrine Holmer og øiden med Jomfr. Mette Sophia Munch en velfaren Mand, og en med 18 Börn velsignet Fader; Han blev i sin Velstand og Lykke den samme altid; velsindet i sin Vandel og Omgang: af Höie og Lave altid velyndet og i sin Död af Gud vel modtaget.

Paa en anden Kiste findes:

Her under gjemmes det jordiske af den Höiædle og Velbaarne Frue Mette Sophia Rasch til Rönningesöegaard i Fyen — födt d. 18de Sept. 1709 af Forældre Hr. Regimentskriver Andreas Munch og Frue Hedevig Langbaa; givt med S. T. Hr. Justitsraad Joh. Casp. Rasch; ved Ham velsignet med 8 Börne-Börn som Sörgel. efterlever; og med ömmeste Kiærligheds Taarer begræder saa dyrebar en Moders Död som indtraf den 21 Mai 1787. — Dyd Gudsfrugt Moderkiærlighed o. s. v.

Paa en anden Kiste findes:

Haabets Overrumpling af Döden udi Ungdommens Forsaar — Naturens Stærkeste Forskandsning udmærker de her hvilende Levninger af den i Livet Fordom Velædle og Velbyrdige Hr. Volrath August Rasch Kongl. Majestæts til Danmark og Norge Primier-Lieutenant ved Norske Livregiment til Fods; hvis Levetid begyndt og fuldendt paa Fædrenegaarden i Fyen; Födt d. 27de October 1756 — död d. 16de Januari 1781; Hans Forældre Sal. Justitsraad Joh. Casp. Rasch og efterladte dybsörgende Frue Fru Mette Sophie Munch, som med öm Hiertesorg begræder Hendes haabefulde Söns saa tidlig Död — foruden at Sökende og Venner beklager saa kiær Vens og Broders saa hastige Bortgang.

Vi os ey kan paa Evighedens Bølger o. s. v.

Paa en anden Kiste findes:

Her gjemmes Stövet
af

Höiædle og Velbaarne Frue Anne Cathrine Lemvigh söd Rasch til Rönningesöegaard födt den 4 Februari 1744, givt den 20de Dec. 1784 med Hr. Major Christen von Lemwig; död den 13 Mai 1817.

Herforuden findes i denne Begravelse 2 Sønner af sal. landsdommer

Johan Jacob Mylius og Frue Ulriche Cathrine fød Rasch, som begge vare fødte og døde i Odense, nemlig Peter Bentson Mylius, født den 11 Octbr. 1775, død den 15de Juli 1790, og Teodosius Ernst Frederick Mylius, født den 14de Februar 1779, død den 30te Marts 1790.

Kirken har 2 Dørre foruden Waabenhuisdøren; den nederste, som er lige for Alteret, bruges kun til at føre sig igjennem ind i Kirken; den er 3 Al. høi, og 1 Al. og 11 Tom. bred, af Eg. Den rette Kirkedør er en meget stærk jernbeslaget Egedør, 3 Al. og 1 Quarter høi, og 1 Al. og 13 Tom. bred; den er malet ligesom Kirkestolene. Waabenhuisdøren er en gl. rødmalet Egedør, 3 Al. 9 Tom. høi og 1 Al. og 12 Tom. bred. Paa denne Dør sees adskillige Kuglehuller, og Hug som gjorte med Dre reent igjennem den, hvilke begge Dele, efter almindelig Sagn i Sognet, skal være gjort af de Svenske, da de i Kong Frederich den 3des Tid havde indtaget Fyen, for at see om Byens Folk, der ved deres Ankomst skulte sig, havde søgt ind i Kirken. Waabenhuiset er 7 Al. 15 Tom. langt, 6 Al. bredt og 4 Al. 2 Tom. høit eller til loftet.

Paa den søndre Side af Kirken er der udvendig 2 Støttestiller op til den, rækkende til Taget; i den mod Osten findes en Forbygning, som Rundningen foroven iberegnet er 2½ Al. høi, 1 Al. 3 Quarter bred, og ½ Al. dyb, eller i Forbygningen, hvor man mener, der har i de catholske Tider været et Alter under aaben Himmel. Denne er 3 Al. og 10 Tom. bred, den anden Pille derimod kun 2 Al. og 11 Tom. Kirkegaarden blev planeret 1819 og forsynet med For- tog og Gange.

Omkring Kirkegaarden er en Ringmuur af store Kampstene. Kirkeporten er en høi Staffitport, som hænger i tvende, af Major Lemwigh beskaffede, høie veltilhuggede Steenpiller, tæt ved samme er en Staffelange, som hænger i tilhugne Steenpæle. Den anden Kirkeaae hænger i de gammel dags grundmurede Stuur. Begge aaagerne ere forsynede med Jernriste.

Til Slutning anføres endnu som Kirken vedkomnende, at her er en stærk solbeslaget Alterbog, 2 indvendig forgyldte Sols-Communion-Bagere; et til Brug i Kirken; og et til Syges Betjening i Huset; en indvendig forgyldt Sols-øffe til at have Abtater ubi, en Messingbøtte med laag, at hente Vand i til Døbsfonden, og en rødmalet Egetiste til at gjenne Alterstøiet ubi.

Sognepræsterne, som have været ved denne Kirke og Menighed med tilliggende Anner Kollsted, baade i og efter Reformationen, ere følgende:

1) Hr. Michel Andersen, han var vist den sidste papistiske og den første evangeliske Præst her paa Stedet; thi han forestod Embedet Anno 1522, og døde Anno 1551. Paa Præstetavlen i Kirkens Capel findes anført: at i Hr. Michel Andersens Tid, ubi Aaret 1529, begyndte man at synge danske Psalmer, i det Sted Alting før holdtes paa latin, som Almuen ikke forstod meget af. I øvrigt findes intet mere om denne Mand.

2) Hr. Jens Sinchelsen, eller som han ogsaa kaldes Sinchesen, anføres som Hr. Andersens Eftermand. Han skal have været Præst her fra Aaret 1551 indtil Aaret 1557, da han døde; videre findes ikke om ham. Man finder ingensteds at disse 2 Præster have været gifte.

3) Hr. Thomas Jbsen blev næstforriges Eftermand ubi Aaret 1557. Herriplef Kirke blev i hans Tid nedbrudt og Sognet henlagt til Kollsted. Iøvrigt meldes intet om ham i Salig Bisshop Jacob Madsens Tegnebog, uden at hans Hustru hedte Bobild, og at han havde med hende, blandt andre Børn, en Datter ved Navn Maren, som blev gift med Eftermanden i Embedet, nok en Datter, som var ugift endnu ved Faberens Død, og 2 store Karle, det er Søner. Hr. Thomas døde tredje Juledag 1590.

4) Hr. Iyffe Jensen, som skal være født omtrent 1551; men hvor, og af hvad Forældre vides ikke; var først Capellan hos sin gamle Formand og Svigerfader Hr. Thomas Jbsen, og siden Sognepræst for disse Menigheder. Salig Bisshop Jacob Madsen giver ham i sin Tegnebog det Skudsmaal, at han prædikede vel og bevogeligen, altsaa maa han have haft gode Prædikegaver; men for øvrigt taler Bisshoppen ikke opbyggeligt om ham, da det vidner om, at han ikke levede som han lærte; thi allerede i Aaret 1595 stod hans Rygte kun flet, for hans Forhold imod hans Svigermoder, og for hendes Skyld imod hans Kone; endskjøndt der ogsaa kan have været nogen Skyld paa Svigermoderens Side; thi det var usorgtig af hende, at hun tillod sine Søner, som tjente ude, at ligge hemmelig i Præstegaarden om Natten uden Præstens Minde, hvorved en Mand af Hr. Iyffes Lærkemaade lettelig og ikke uden Grund maatte falde paa de Tanker, at de nok derved besjente sig af Heiligheden paa

hans Beføstning. Derimod bestyrdte hun ham for, at han tilbageholdt den Del hun skulde have af Kalbet. De bleve dog denne Gang forligte med hinanden paa de Vilkaar, at Enkens Sonner ei skulde være Præsten til Byrde, og at han rigtig skulde betale hende det Afalte; men dette var kun som et lidetægt Saar, der bryder op paa ny; thi 1596 den 10de Febr. maatte Hr. Iyffe Jensen love at give Bisoppen Mag. Jacob Madsen sin skriftlige Forpligtelse, om at begegne sin Hustru og hendes Moder bedre end hidtil, og skulde de samtlige i denne Henseende komme ud til Bisoppen. Men Hr. Iyffe kom ikke; thi skriver Bisoppen: „den der skjuler sig, haver Iyset“. Imidlertid da Bisoppen strax derefter, den 28 April, maatte ud for at prædike over Lauris Straale paa Torpegaard, fik man ham til at underskrive Forpligtelsen i Provstens og Hr. Morten Nielsen i Schiellerup, deres Nærvarelse. Men dette havde heller ikke endnu Bestandighed; thi 1601 den 4de Marts maatte han gjentage sit løfte i Provstens Nærvarelse. Og som han var mod disse, var han ogsaa mod sin Medtjener Hr. Hans Egense. Denne blev efter Bisoppens Sigende forfulgt af Hr. Iyffe Jensen uden Sag. De bleve vel ved Provstens og Herredspræsternes Mellemandlinger forligte 1597, saaledes at Hr. Hans skulde have aarlig Løn 10 Daler, tilligemed fri Kost, Seng og Huus, hvorimod Hr. Hans lovede, at ville tjene til Mikkelsdag, naar Hr. Iyffe vilde unde ham Huusfred. Endelig 1598 den 27 Juni bleve Præsterne kaldede sammen i Næraa, hvor Bisoppen var; da her skulde eftersees Regnskabet imellem Hr. Iyffe og Hr. Hans, som syntes at være kaldede til Næraa; og da befandtes Hr. Iyffe at være Hr. Hans 7 Daler skyldig, hvilket en anden Hr. Hans lovede uden Forhaling at betale til Mikhaelis paa Hr. Iyffe Jensens Vegne. For Resten findes intet mere om denne urolige Mand, undtagen at han 1603 den 9de April var paa Fraugbegaard, hvor Bisoppen da og var, og bad at han vilde tiistøde, at Hans — Hr. Iyffes Tjener — maatte ægte den Qvinde, som han var berygtet for. Hr. Iyffe havde lehnsmændens Knud Ruds skriftlige Tilladelse dertil; men Bisoppen vilde ikke samtykke det, og lovede Hr. Iyffe at gjøre det, havde han ingen Hjemmel eller Bistand hos Bisoppen at vente. Om dette har nogen Sammenhæng med det følgende vides ikke, nemlig, at Hr. Iyffe (saaledes som findes paa den ophængte Tavle i Kirken) er

Kar 1606 for Løsagtigheds Skyld affat fra Embedet, og boede siden og døde i et, Præstegaarden tilhørende, Huus i Nøyrup By, Rønninge Sogn, Fuglsang kaldet ¹⁾.

5) Hr. Søren Ivarsen Winum. Paa nysnævnte Tavle i Rønninge Kirke sees, at denne Mand d. 9de April 1606, blev kaldet til disse Menigheder. Siden er han 1626 den 3die April, af Biskoppen og Herredspræsterne bestiftet til Provst her i Rasum Herred, i Provst Laurig Bluffens Sted udi Allerup, som just samme Dag blev begravet. Provst Winum døde, efterat han havde været Præst i 46 Kar for disse Menigheder, Anno 1652 i Juni eller Juli Maaned, som sees af hans Eftermands Historie; og den 20de October næstefter blev Hr. Claus Pedersen Nyborg i Lyndelse i hans Sted udvalgt til Provst i Herredet. Hans Kone hedte Elisabeth Johansdatter, som sees paa deres Ligsteen i Rønninge Kirke, der mest er ublidt. Uden Tvivl overlevede hun ham; thi hvor hendes Dødsaar paa ligstenen skulde staae, staaer blot 16, og er ladet Plads til de øvrige Tal, naar hun døde, som ventelig ere forglemte af Bedkommende. Dette er Alt hvad man hidindtil har kunnet finde om ham.

I Alb. Bartholins Afhandling de Scriptis Danorum findes han ikke, Skjøndt der dog af ham er udkommet en ligpræbiken af Psal. CXIII v. 5 = 7. over Caspar Marchbanner til Rønningesegaard, trykt i Kjøbenhavn Anno 1619. — 8. — M. Lind in Biblioth. Braheana p. 96 og 193, nævner ham; men de Efterretninger, som der gives om ham, ere saare magre ²⁾.

6) Hr. Otto Rasmussen. Denne gode Mand var født i Herrested Præstegaard udi Binding Herred Anno 1625. Hans Fader Hr. Rasmus Laurigen var Sognepræst sammesteds; hans Moders Navn var Johanne Rasmusdatter. Han blev dimitteret fra Odense Skole Anno 1647, og indskrevet af Høistolens Prorector Dr. Thomas Bang den 22de Juli. Profesfor Peder Sporman var det Aars Decanus. Til privat Præceptor valgte han Mag. Jørgen From. Han blev i Aaret 1652 den 16de Juli af Biskoppen Dr. Laurig Jacobsen indviet til Sognepræst for Rønninge og Kollsted Menigheder. Af et Document,

¹⁾ Blochs Iyente Geistligheds Historie.

²⁾ Blochs Iyente Geistligheds Historie.

som findes blandt Præstegaardens Papirer, sees, at Præstegaarden i hans Embedstid har været plyndret af de Svenske, da de i Kong Frederich den 3dies Tid havde indtaget Sjæen; og at da ved den leilighed adskillige af Præstearchivets vigtigste Papirer ere forkomne. I hans Embedstid mistede Rønninge Kald 2 Parter af Boghvedetienden, Sjøndt Præsten selv tilforn havde havt alle 3 Parter, det Hr. Otto Rasmussen med et Tingsvidne beviiste, som endnu findes i Præstearchivet; ventelig har Krigen saaledes forringet hans Omstændigheder, at han ikke har havt Tøne til at vove noget paa Proces. Anno 1671 den 2den Januari blev han af Dr. Niels Bang bestiftet til Provst i Aasum Herred; han døde d. 21de August 1681, efter at have været Præst for disse Menigheder i næsten 29 Aar. Anno 1679 bestoede og stænkede han et smukt indvendig forgyldt Communionbøger af Sølv til Kollsted Kirke, som sees paa Toden af det. Han har gjort sig fortjent af sine Estermænd i Kaldet derved, at han har opfredet og indhegnet Præstegaardens tvende smaa Skove, der til hans Tid vare enten forhuggede, eller af Creature bedævede. Han var gift med en Maren Pedersdatter Humble, en Datter af Sognepræsten Hr. Peder Christensen Humble i Hesselager. Hun overlevede ham og blev gift igjen med Estermanden i Kaldet; han havde 2 Børn ved hende, nemlig:

1) Christen Ottesen, som blev Borgemeister i Faaborg ¹⁾).

2) Anne Sophia Ottesdatter, som blev gift først med Præsten Hr. Ebeltoft i Aunslev, og derefter med Hr. Knud Lerche, Sognepræst for Aunslev og Wogensø Menigheder, boende i Skalkendrup Præstegaard; thi i Præstegaardens Papirer her findes et egenhændigt Brev af hende dat. Skalkendrup den 18de Martz 1717, hvor hun kalder sig Sal. Knud Lærches. Hun overlevede Hr. Lerche og boede siden i Rønninge i et Huus, som hendes Stedsfader Mag. Thrane havde eiet og maaskee bygget, hvor hun, efter Antegnelse i Kirkebogen, døde Anno 1737, 82 Aar gammel.

8) Hr. Mag. Mads Bertelsen Thrane blev Provst Otto Rasmussens Estermand i Embedet. Han var født i Korsør Anno 1660. Hans Fader var Raadmand Bertel Madsen Thrane sammesteds. Hans Moder hedte Johanne

¹⁾ Biskop Bloch's Sjænske Geistligheds Historie.

Pedersd. 1). Han havde 2 Søstre, Kirstine og Karen Bertelsdatter, som sees af Rønninge Kirkebog; men om han havde flere Sødstende, er mig ubekjendt. Han deponerede fra Elagelse Skole i Aaret 1683. Af Høifolens Rector Mag. Rasmus Bartholin blev han indstrevet d. 14de Juli. Decanaten forvaltede dengang Dr. Oluf Borch; og til privat Præceptor fik han Dr. Caspar Bartholin, hvilken sidste ogsaa siden indtægnede ham blandt deres Tal, som kjendes værdige til den højeste Uresgrad i den verdslige Wiisdom, nemlig Magister-Graden, under Dr. Oluf Romers Rectorat i Aaret 1700. Han blev af Kong Christian den 5te, Aar 1685 den 29de August, kaldet til Sognepræst for Rønninge og Kollsted Menigheder, og sølgelig maa han være bleven ordineret af Stiftets Bisshop Dr. Thomas Kingo, med mindre, at han som ordineret Mand kan være kommen andensteds fra hertil, som efter hans Alder dog neppe er troligt. Han blev, som sagt, kaldet til disse Menigheder af Kong Christian den 5te; Aarsagen dertil var, at Rønninge Kirke paa den Tid tilhørte Kongen, af hvem den saa Aar derefter blev solgt til Rønningesøegaards Eier Knud Urne. Kun meget lidet er det, som findes optegnet om denne Mand. At han har været en velstuderet Mand, derfor vil vi lade hans Magistergrad være os fyldestgjørende Beviis, og jeg har aldrig hørt det modsatte om ham; tværtimod bestyrkes jeg endmere i hiin Læng af det Sagn, som næsten indtil denne Tid har været om ham i Sognet, nemlig: at han kunde mane, hvilket den almindelige Mand i forrige Tider gjerne troede om enhver lærd Mand. See mere i Blochs Fyenske Geistligheds Historie. Mag. Mads Thranes døde Anno 1702 den 6te April, i sit 42de Aar, efterat have i 17 Aar været Præst ved disse Menigheder. Han var gift med sin Formands Enke Maren Pedersdatter Humble; med hende holdt han Bryllup den 25de August 1686. De havde ingen Børn tilsammen; hun overlevede sin Mand; men døde omsider i deres Eiendomsuus i Rønninge 1708, 73 Aar gl. — Hans egen Moder døde ogsaa som Enke i Rønninge Præstegaard, og blev begravet 2 Dage førend denne hendes Søns Død, i sit 72 Aar, som hun fra Corsøer

1) Rønninge Kirkebog.

var kommen over at besøge i hans Sygdom¹⁾. For sin Svagheds Skyld tog han 1701 en Capellan; men denne døde 10 Uger efter Ordinationen. Mag. Thranes forte en Trane i sit Signete.

8) Hr. Eiler Christensen Kullerup blev Mag. Thranes Eftermand ved disse Menigheder, han var født i Kullerup Præstegaard 1670. Hans Fader var Hr. Christen Laurisen, Sognepræst for Kullerup og Nefsvindinge Menigheder i Binding Herred, som døde i Kullerup Præstegaard d. 24de Januari 1705, 66 Aar gl. Hans Moder hedte ikke, som det anføres i Blochs Fjenske Geistligheds Historie, Sara, men Kirsten Christensdatter, efter Anregning i Rønninge Kirkebog af ovennævnte hendes Søn Hr. Kullerup selv; thi hun døde hos ham i Rønninge Præstegaard 1708, i sit Alders 67de Aar. Deres Epitaphium findes paa en sort Marmorsteen i Kullerup Kirke. Efter Giesfings Jubel-lærere²⁾, var Eiler Kullerup nær beslagtet med sin Formands Formand, Provst Otto Rasmusen, og han havde en Broder ved Navn Lauris, som var Sognepræst for Flodstrup og Ullerslev Menigheder. Hr. Eiler Kullerup blev i sin Ungdom sat i Nyborg latinke Skole, fra hvilken Skole han gik til Academiet Anno 1692. Doctor Caspar Bartholin indskrev ham d. 20de Juli, som den, der det Aar forvaltede Rectoratet og Decanatet. Han udvalgte Profesfor Hans Bircherod til sin private Præceptor. Efter fuldendt academisk Løb blev han af Etatsraad Knud Urne, som daværende Eier af Rønningesøgaard og Rønninge Kirke, Anno 1702 den 17de April kaldet til Sognepræst for Rønninge og Rolfsled Menigheder. Anno 1723 d. 13de Marts blev han udvalgt til Provst i Herredet, i den gl. Provst Christen Fischers Sted i Nørre Lyndelse, som for Alderdoms Skyld havde frasagt sig Embedet. Provst Eiler Kullerup døde Anno 1748 den 23 August, 78 Aar gl., efterat han havde været Præst ved disse Menigheder i 46 Aar. Biskop Christian Ramus holdt ligprædiksen over ham. For Alders og Svagheds Skyld tog han en Capellan det sidste Aar han levede. Han havde været 2 Gange gift, uden at have haft Børn

¹⁾ Rønninge Kirkebog.

²⁾ vido 2den Deels 2det Bind Sog. 165.

med nogen af hans Koner. Han var først gift med Jomfru Karen Nielsdatter Gjødese, en Datter af Hr. Niels Gjødese, Sognepræst for Aggenæs og Hundstrup Menigheder, samt Provst over Skam Herred. Hun døde Anno 1730 den 31te August. Hendes Minde for utrættelig Virksomhed og Huusslid bevares indtil denne Tid endnu i Sognet. Anden Gang giftede han sig med Jomfru Dorte Elisabeth Struch, en Datter af Hr. Johan Struch, Sognepræst for Næraa og Høirup Menigheder i bemeldte Skam Herred. Hun flyttede til Odense efter hendes Mands Død, hvor hun døde 1773, 70 Aar gl. Mærkeligt er det, at hendes Mand selv havde været Jædder ved hendes Daab. Provst Kullerup var i sit Embeds Førelse baade som Præst og Provst en meget ordentlig og nidkær Mand. Han vaagede ogsaa tilbørligen over sine Kirkers Rettigheder, saasom: da Eieren af Hellerup ville flytte Kofstedts bekjendte Hjørne Kirkeklokker til Hellerup, satte han sig saa kraftig derimod, at der blev inettet af. Han har bygget den vestre Længde af Præstegaarden, som er 35 Fag. Han har ladet tilhugge et meget Hønt og stort Vaidtrug og en Væst af Steen, som begge ere i Præstegaarden. Men især har Provst Kullerup gjort sig fortjent af Efterkommerne derved, at han Anno 1728 har bekostet og Hængt til Rønninge Kirke den nuværende Altertavle, som baade er smuk og vel passende til Stedet. ligeledes har han bekostet Skriftestolen og Knæfaldet for Alteret i bemeldte Kirke; samt ogsaa i samme Kirkes Capel ladet opsætte den foromtalte store smukke Tavle. Denne Tavle er Grunden til de her anførte Efterretninger om de Sognepræster, som have været ved disse Menigheder fra Reformationen indtil 23de August 1748; den ogsaa Sal. Biskop Bloch i hans Høiættede Beistligheds Historie især har bygget paa, hvad disse Sogne angaar. Hvad Tillæg her i dette ringe Skrift findes til Biskop Blochs givne Efterretninger, er tilføjet af mig selv, efter den Kundskab jeg har kunnet hente af Documenter her i Præstearchivet, af Kirkebøgerne, af trykte Skrifter og af Sagn i Sognet.

9) Hr. Niels Christian Bendz blev Sognepræst for disse Menigheder efter afdøde Provst Kullerup, hvis Medtjener han var i Provfens sidste Leveaar. Han var født paa Aarslefgaarden i Aarslef Sogn ubi Binding Herred, Annekset til Næraa i Aasum Herred, hvilken Vaard hans Fædre i mange Aar,

Søn efter Fader, havde beboet. Hans Fader hedte Lauriſ Nielsen Wendz, ſom ingen Kongl. Betjening havde; dog havde han i Kong Frederich den 4des Tid, medens Krigen varede med Sverrig, været lieutenant ved det ſpenſke Landværn. Hans Moder hedte Petronelle Chriſtiansdatter Molmarch, en Datter af Raadmand, Tolder og Poſtmæſter Chriſtian Jenſen Molmarch i Faaborg, og Moder, Elſe Henriksdatter Griff, en Datter af Sognepræſten Hr. Henrich Mortenſen Griff i Faaborg. Faderen Lauriſ Nielsen Wendz var født paa benævnte Karſtegaard 1675 den 1ſte Auguſt og døde i Aaret 1744. Moderen, ſom efter Mandens Død opholdt ſig hos fornævnte hendes Søn, døde i Rønninge Præſtegaard Anno 1761 den 24 Auguſt, 81 Aar og 7 Maanedes gammel. Niels Chriſtian Wendz gif ſi ſt i Faaborg latinſke Skole, og ved dens Nedlæggelſe kom han i Odense Skole, fra hvilken han St. Hansdag 1732 gif til Academiet med Teſtimonium af Skolens daværende Rector Profeſſor Thomas Aaby. Han opholdt ſig 6 a 7 Aar i Kjøbenhavn, og tog imidlertid alle ſine Examina, og prædikede for Dimis under Profeſſor Steenbuch over den ham givne Text Joh. 16, W. 22. — Han conditionerede ſiden i 10 Aar, indtil han i Aaret 1748 blev af hans Formand Provſt Kullerup forlangt og kaldet at være hans Medtjener, hvortil han, efter erholdt Kongelig allernaadigſt Confirmation, blev af Biſkoppen, Hr. Chriſtian Ramus, den 10de April i bemeldte Aar ordineret i Odense; men da den gl. Provſt Kullerup døde den 23de Auguſt næſteſter, blev han endnu udi ſamme Aar Sognepræſt for diſe Menighed i Følge det Kongelige confirmerede Brev, han havde paa Kaldet af Overkrigsſecretairinde Korbis, født Harſtal til Hellerup. Han foreſtod Embedet ſom Sognepræſt indtil ſin Død, den 12te Auguſt 1778, efter at have været Præſt for diſe Menighed i 30 Aar. Han byggede Stuehuſet i Præſtegaarden, og anlagde Iſthaven med Hælle og Gange. Han indlod ſig 1749 den 25de Sept. i Egteſkab med Jomfrue Ellen Dorteſea Brink, en Datter af Cancellieaſſeſfor Niels Brink til Tidſelholt her i ſyen, og Fr. Wibeche Chriſtiane Hjort, en Datter af Sognepræſten Hr. Hans Hjort i Steenſtrup. Hans Enke døde hos hendes Søn i Rønninge Præſtegaard den 8de Juni 1786, 59 Aar gammel. De vare i deres Egteſkab af Gud velſignede med 10 Børn, ſom ere:

- 1) Niels Brink Wendz, født 1750, død 1753.
- 2) Lauritz Martin Wendz, født 1751 d. 31 August, er Statsraad, Borgemeester og Auctionsdirecteur i Odense. Han var, indtil landstinget gik ind, i endeel Aar virkelig landsdommer i Fyen og Langeland. Han har været 2 Gange gift, først med Jfr. Elisabeth Hebevig Aagaard, en Datter af forrige Sognepræst Hr. Jens Aagaard til Saaby og Ribserup Menigheder i Sjælland, med hvem han havde 4 Børn; dernæst med Jfr. Regine Christence Bang, en Datter af Justitsraad og Amtsforvalter Bang i Odense, med hvem han har havt 8te Børn.
- 3) Johan Christoffer Wendz, som er mig selv.
- 4) Niels Brink Wendz, født den 14de Novbr. 1754, er af Karaktere Overauditør, men i Embede Overbirkebomme i Grevelskabet Laurvig i Norge. Han indlob sig udi Aaret 1783, den 17 October, i Ægteskab med Jfr. Inger Bugge af bemeldte Laurvig, med hvem han har 6 levende Børn.
- 5) Wibeche Christiane Wendz, født 1756 den 23de Juni, blev 1778 den 7de August gift med Thomas Wagger lütken Amtsforvalter over Lundens og Vøslinge Amter i Jylland. I deres Ægteskab bleve de velsignede med 12 Børn. Han døde i Embedet udi Ringkjøbing 1805, den 30 Septb. Hun døde sammesteds d. 23de August 1806.
- 6) Elias Brink Wendz, født d. 13de Novbr. 1757. Han er Inspektør og Regnskabsfører ved Fodfels- og Pleiestiftelsen i Kjøbenhavn og ugift.
- 7) Petronelle Helene Wendz, født og død 1759.
- 8) Petronelle Helene Wendz, født den 8de Januari 1761, er Forstanderinde ved det Wærnste Institut paa Frederichsberg, og ugift.
- 9) Johan Caspar Frederich Wendz, født d. 26de Mai 1763. Han døde som anden Styrmænd den 28de Mai 1785 paa et af det Westindiske Compagnies Skibe, og ligger begravet paa Cap de Francois.
- 10) Mette Sophia Wendz, født den 6te Juli 1767. Hun blev 1787 gift med Johan Fuglsang, Herredsfoged i Ulfborg og Hind Herreder i

Ribe Stift, som døde fra hende 1806, med hvem hun havde 6 Børn, af hvilke kun 3 til denne Tid leve.

Hr. Niels Christian Bendz havde en eneste Broder, ved Navn Morten Bendz, født 1709 den 5te Juni. Han var Borgemeester, Bysfoged, Postmester m. m. i Kjørteminde. Han døde den 21de November 1772. Han var gift med en Jfr. Sophia Caroline Møller fra Lundsgaard, ved hvem han havde 5 Børn, af hvilke den ældste Søn Lauritz Christian Bendz, født den 5te Mai 1749, blev hans Eftermand i Embedet, og gift 1781 med Sognepræstens Hr. Schønnings Datter i Nyborg, Jfr. Ingeborg Nicoline Schønning, med hvem han havde 2 Døtre. Han døde 1796. Hun døde 1808. De andre Morten Bendz's Børn bleve alle velfor- sørgede.

10) Den nærværende Sognepræst for Rønninge og Kolsted Menigheder, er jeg, Johan Christopher Bendz, en Søn af næstforrige, født i Rønninge Præstegaard d. 16de Marts 1753. Efterat have nydt privat Information hjemme, reiste jeg tilligemed min yngre Broder, Niels Drink Bendz, St. Hansdag 1771 til Universitetet i Kjøbenhavn, havende med os Rector Mag. Hans Svanes Testimonium i Nyborg. Vi forbleve begge i Kjøbenhavn efter erholdt Examen Artium, indtil vi den 25de Mai 1772 havde erholdt Examen Philosophicum. De Herrer Profesforers Forelæsninger, som vi til sidst nævnte Examen hørte, vare især J. E. Kalls (hvem jeg havde udvalgt til min private Præceptor) Horrebows, Obelitzes, Risbrighs, Krahensteins og Wadsfjærs. Et halvt Aar efter erholdt Examen Philosophicum drog jeg i den mig anbudne Condition paa Weirup som Informator ved dalevende Major Hans Brochenhuus v. Löwenhjelm's Børn, i hvilken jeg især informerede hans Sønner: 1) Erich, 2) Christian Wulow og 3) Hans Frederich Johan; de 2 første døde 1776 og 1778 paa Landcadet-Academiet i Kjøbenhavn, den 3die er den nærværende Eier af Weirup, Kammerherre og Major v. Löwenhjelm. Efterat have forladt Weirup Michels-Dag 1775, reiste jeg igjen til Kjøbenhavn, for at erholde den theologiske Embedsexamen, hvor jeg forblev i 3½ Aar. De Herrer Profesforers Collegier, som jeg til denne Examen frekventerede, vare især den gl. Dr. P. Holms, Dr. N. E. Balles og Dr. Jansons. Den 8te Sep-

tember 1778 underkastede jeg mig benævnte Examen, og kort derefter prædikede jeg for Dimis i Frue Kirke under Dr. Janson over den givne Lest 2 Tim. 1, 12. Jeg havde gjerne efter erholdt Attestats forblevet længere ved Akademiet; men indtrufne Omstændigheder forbød det; thi medens jeg tog Attestats, døde min gamle Fader. Patronessen til Kønninge Kirke, Enkefrue Justitsraadinde Rasch til N. Søegaard havde da den Godhed for mig, at kalde mig til Sognepræst for disse Menigheder i min Sal. Faders Sted. Hendes Raltsbrev er dateret d. 15de Sept. 1778, hvilket af Hans Majestæt Kongen allernaadigst blev confirmeret den 7de October næstefter. Jeg forlod kort derefter Kjøbenhavn og reiste hjem til min Bestemmelse. Efter min Hjemkomst prædikede jeg d. 13de November samme Aar ubi St. Knuds Kirke i Odense for Biskop Jacob Ramus, over den mig forelagte Text, Psalm. 34 v. 20. Den 4de December blev jeg tilligemed Hr. Caspar Sibbern, Sognepræst i lunde ubi lunde Herred, ordineret i St. Knuds Kirke af bemeldte Biskop, og den 16de næstefter, som var 3die Søndag i Advent, indsat i Kønninge og Kollsted Kirker, som Sognepræst for disse Menigheder, af Herredeprovsten Hr. Mathias Eilshou i Fraugde. Anno 1780 d. 15de December indlob jeg mig i Ægteskab med Jfr. Catharina Maria Wang, som er født paa Letsharborg i Sjælland d. 21de Juli 1763, hvor hendes Forældre da boede, og over hvilket Ægteskab hendes Fader da var Inspektur, men derefter Amtsforvalter i Ringsted, og tilsidt Justitsraad og Amtesforvalter i Odense, hvor han døde den 5te Marts 1796 i sit Alders 33 Aar. Hendes Moder hedde Regine Maria Hagen Dahl, som var født i Frederichshald i Norge, hvor hendes Forældre, Byeskriver Lauris Hagen Dahl og Ebele født Urthander, boede og døde¹⁾. Min Kones Moder døde paa Letsharborg 1764 i Barselseng efter hendes første og eneste Søn Niels Christian Wang, som er Skibscapitain i Nordamerica og Borger i Boston, hvor han har giftet sig med en Enke, ved hvilken han har adskillige Børn. Min Kone med mig har Gud i vores Ægteskab velsignet med følgende Børn:

1) Jacob Johan Wendz, født den 4de Sept. 1781, er Foged i Drefe- og Gulbals Fogderie i Norge og Ridder af den svenske Wasaorden. Han

²⁾ vide Urthanderens Slægteslister i Slesvings Jubelkrone 3die Deel 1ste Bind.

indgik den 11 August 1810 *Wgteskab* med *Froken Cathrine de Lillenskjold* fra *Jemteland*, med hvem han har 3 *Børn*.

2) *Niels Christian Wendz*, født den 10de August 1782, beponerede 1801 i *October Maaned* fra *Dønske Skole*, med *Testimonium* af *Rector* og *Professor Heiberg*. Han laae i *Kjøbenhavn* til *Attestats*, medens *Dyden* blev *bombarderet* af de *Engelske*, og var i *Kongens Livkorps*. Efterat være bleven *færdig* fra *Academiet*, blev han 1810 *personel Capellan* hos *Sognepræsten* og *Provsten Niels Rudolph Suhr* i *Rudkjøbing* paa *Langeland*, hvor han var indtil *Provstens Død* d. 15de Juli 1811. Derefter blev han *Hjælpepræst* hos den *svagelige Sognepræst Hr. Ieth* i *Swanninge*, hvor han forblev indtil hans *Død* 1812. Anno 1813 den 3die *Sept.* blev han efter *S. L. Frue Geheimeconferentsraabinde de Sehested Juels Forslag* kaldet af *Hans Majestæt Kongen* til *Sognepræst* for *Søllinge* og *Hellerup Menigheder*, og som saadan indsat den 18de *Søndag* efter *Trinitatis* af *Hr. Amtsprovst Wedel* i *Skaarup*. Til største *Skade* for ham var *Søllinge Præstegaard* ganske *afbrændt* den 22de *Marts* sidstnævnte *År*. *Udhusene* bleve vel igjen opførte 1814 af den forrige *Præst Hr. Andresen*, som blev forflyttet til *Sognekaldet* i *Vogense*; men *Stuehuset* er ved *Stiftesøvrighedens Foranstaltning* i *Året* 1819 først igjen blevet bygget, af *Grundmuur*, dog paa hans *Bekostning* ved *Afdrag* og *Renter* af *Capitalen* i visse *År*. Den 9de *Oct.* 1813 indlob han sig i *Wgteskab* med *Hr. Frederiche Christiane Suhr*, en *Datter* af foransførte *Provst Suhr*, og *Hustru Lovise* fød *Treiborg*. I deres *Wgteskab* ere de *velsignede* med 3 *Børn*, af hvilke de 2 *leve*.

3) *Volrath August Wendz*, født den 11 *Oct.* 1783, døde som *Student* i *Kjøbenhavn* d. 17de *Apr.* 1802.

4) *Christian Carl Wendz*, født d. 7de *Nov.* 1784, blev 1807 *Fri-Corporal*, og efter *erholdt Examen* 1808, *lieutenant* ved de *annecterede Batailloner*; siden *Premier-lieutenant*. Men ved *Krigens Ende* tog han sin *Affsked* med *Kongl. allernaadigst løfte* om *Befordring* til et *verdsligt Embede*.

5) *Regine Marie Wendz*, født den 30 *Jan.* 1786, blev den 16de *Oct.* 1811 gift med *Hr. Niels Olivarius*, *Sognepræst* for *Schjellerup* og *Ellinge Menigheder*. I deres *Wgteskab* ere de af *Gud* *velsignede* med 2 *Sønner*.

6) Johan Caspar Frederich Wendz, født den 25de Juli 1787, var Sømand med Styrmands Examen, men deuknebe den 2den Juli 1807 paa Kjøbenhavns Næb, ved efter Hjemkomsten fra en Vestindiereise at tage Topseilet ned.

7) Martin Wendz, født d. 23de April 1789, er Borger og Urtekræmmer i Kjøbenhavn. Han indlod sig den 23de Novbr. 1811 i Ægteskab med Fr. Hebevig Nøborg Wisch, en Datter af forrige Postmester og Hospitalesforstander Marchus August Wisch og Hustru Ellen Christine Christensen i Frederichsborg. De have 5 Børn.

8) Frederich Wendz, født og død 1791.

9) Frederich Ludvig Wendz, fød d. 9de Marts 1792; studerede Chirurgen; døde d. 30te Mai 1813.

10) Adolph Wendz, født d. 27de October 1793, er Revisor ved Aarås Kobberværk i Norge.

11) Wilhelmine Caroline Wendz, født den 9de Juni 1795. Hun blev gift d. 27de August 1813 med Skibsmægler Christian Andreas Jacobsen i Kjøbenhavn. Deres Ægteskab har afgivet dem 3 Sønner.

12) Christen Lemwigh Wendz, født d. 30de Juni 1800, død d. 3die Septbr. 1819. Han var, før end han blev svagelig, lærling paa Salomons Apothek i Kjøbenhavn.

Jeg har bygget 42 Sag Huus paa Præstegaarden, af hvilke de 26 Sag er Portlængden.

Præstegaardens Jorder bekoftede jeg i Aaret 1785 udkøftede af Hællebestkabet. Aar 1794 bekoftede jeg ligeledes Boelstedets i Rønstrup, og Aar 1798 Annergaardens.

Capellanerne, som have været ved Rønninge og Kølsted Menigheder ere følgende:

1) Hr. Jacob Hindsen var Capellan Anno 1579, i Sognepræstens Hr. Thomas Ibsens Tid, og var det endnu 1580; men naar han kom hertil, hvortil han var her, og hvor han døde, vides ikke. At han var her 1579 vides deraf, at han i dette Aar klagede for Stiftets Biskop Mag. Niels Jespersen over en Karl i Menigheden ved Navn Knud Hansen, der engang havde

taget sig nogle Ord til af Hr. Hindsens Prædiken, og derfor efter Prædiken med en Dre vilde have myrdet Præsten for Akeret, hvis ei nogle af Sognefolkene vare komne imellem, og reddet ham. Han og Sognepræsten kunde ikke godt enes, som skulde være kommet af Capellanens utilbørlige og uskikkelige Forhold, det Sognepræsten Anno 1580 anklagede ham for i landemødet. I Optegnelserne over Stiftskistens Breve efter Sal. Biskop Ringo fandtes iblandt andet dette: „En gl. Provfedom imellem Sognepræsten i Rønninge og hans Capellan, at bemeldte Capellan for sit uskikkelige og utilbørlige Forhold skak sættes af sit Embede 1580“. Men om dette virkelig skete, vides ikke.

2) Hr. Lykke Jensen var Capellan hos Hr. Thomas Ibsen efter Hr. Jacob Hindsen, og blev, som foran er meldt, ved Hr. Thomas Ibsens Død Sognepræst for disse Menigheder.

3) Hr. Hans Egense var Capellan hos Hr. Lykke Jensen; men om han døde i denne Post, eller om han er bleven forflyttet, vides ikke; thi Hr. Lykke Jensen havde en Capellan efter ham ved Navn Laurig.

4) Hr. Lauritz; hans Tilnavn vides ikke, og heller ikke mere om ham.

5) Hr. Andreas Poulsen var Capellan hos Mag. Mads Vertelsen Thrane. Han blev af Biskop Dr. Thomas Ringo indviet dertil Anno 1701; men døde 10 Uger efter Ordinationen, 46 Aar gl. Han var født i Bødstrup paa Langeland, og var en Søn af daværende Sognepræst Hr. Poul Andersen *).

6) Hr. Niels Christian Bendz var Capellan hos Provst Eiler Christensen Kullerup, og blev Sognepræst efter ham. Han findes altsaa blandt de foranførte Sognepræster ved disse Menigheder.

Efterretningen om disse Capellaner er taget af Dr. Biskop Blochs Tyske Geistligheds Historie, udgivet af Provst Næraae.

• Hvad angaaer Sognebegnene, eller som de nu kaldes Kirkefangerne og Skolelærerne ved Rønninge Menighed, da har jeg, i hvor meget jeg end har søgt, dog ikke fundet nogen Degn i Rønninge før end :

1) Jørgen Knudsen, hvis tiigsteen, tilligemed de efterfølgende Degnes, findes paa Kirkegulvet ved den nederste Dør i Rønninge Kirke; paa den staaer,

*) Rønninge Kirkebog.

at han blev Degn her ved Menigheden 1630, og døde 1660, 65 Aar gammel.

2) Christoffer Olsen blev Degn efter Jørgen Knudsen Anno 1660; døde den 11 December 1684. Hans Kone hedte Kirsten Larsdatter, som døde i Aaret 1694. 1)

3) Hans Laurfen, han blev Degn efter Christoffer Olsen 1684. Han døde 1704, og blev begravet i Kirken den 14de Januari, 58 Aar gammel. Han var gift med en Koniche Christensdatter Møller, og havde med hende adskillige Børn, men som for det meste ere døde spæde. Hvad der er blevet af de andre, vides ikke.

4) Peder Sørensen Humble fik Rønninge Degnekald efter Laurfen Anno 1704; og tillige dennes Enke til Kone, med hvilken han holdt Bryllup i sidstnævnte Aar den 30 Juli. De havde ingen Børn tilsammen. Efter 30 Aars Ægteskab med Peder Sørensen Humble, døde hun i Aaret 1734, 80 gl. Efter hendes Død indlod han sig i Ægteskab med en Jfr. Anne Fransk datter Thak, med hvem han havde en Søn, som hedte Fransk Thak. Humble døde i Embedet 1748. Hans Enke døde 1761, i Rønninge, 64 Aar gl.

5) Peder Hansen Buncheslod fik Degneembedet efter sidstnævnte, og blev tillige Skoleholder for Sognet, hvilke tvende Embeder allerede i Formandens sidste Leveaar vare blevene forenede. Om denne gode Mand's Slægt ved jeg ikke andet, end at han var en Broder til 5te Lecties Herer ved Odense latinske Skole Hans Buncheslod, og altsaa en Farbroder til den i Aaret 1804 afdøde Hans Christian Buncheslod, som var Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense. Peder Buncheslod var først Degn i Kjerter udi Baag Herred; men blev ved Peder Sørensen Humbles Død i Rønninge ubi Aaret 1748 forflyttet her til Sognet. Han var en ypperlig Sanger, og en duelig og utrættelig Skolelærer. Han sad nogle Aar hen i ugift Stand; men Aar 1756 den 16de Juli indlod han sig i Ægteskab med Pigen Anne Sophie Dinesdatter, Gaardmand Dines Rasmusens Datter i Rønninge, som blev ham Moder til

1) Rønninge Kirkebog.

en Datter ved Navn Maren Hetting, født 1759, som er ugift. Bunchesfods Kone døde 1767, 34 Aar gl., og han selv døde 1769, 56 Aar gl. Han havde været Student, og deponeret fra Odense Skole. Han prædikede undertiden.

6) Lauritz Rasmussen Aagaard blev Degn og Skoleholder i Rønninge efter Bunchesfod. Han var født paa den af Kollstedgaardene, som ligger mod Vesten i Kollsted By, Anno 1741. Hans Forældre vare Jæstegaardsfolk af bemeldte Gaard. Hans Fader hedte Rasmus Rasmussen, som døde 1779, 76 Aar gl. Hans Moder hedte Sidse Jeppesdatter, som døde 1770, 68½ Aar gl. Fornævnte Lauritz Aagaard deponerede fra Odense Skole 1762 med et godt Testimonium af Skolens værdige Rector Mag. og Professor Søren Ancherfen. Aar 1763 tog han Examen Philosophicum, hvorefter han conditionerede paa et Par Steder her i Byen, indtil Degnen Bunchesfod i Rønninge udi Aaret 1769 døde, i hvis Sted han af Justitsraad Rasch til Rønningesøgaard straf blev kaldet. Han havde stedse hønnet Folks Børn i Huset under Information, og af disse underviste han dem, som fulde studere, saalænge, indtil de kunde komme i Odense Skoles 4de lectie. Han bekostede Degnekaldets Jorder udfleede af Jælleflødet, og indhegnede endeel af dem med Steengjerder; til Mellemhegn plantede han ogsaa adskillige levende Gjerder. Han var en duelig og flittig Skolelærer og tillige en god Kirkesanger. Han giftede sig i Aaret 1770 med Degnens Froms Datter i Ringe, Anna Barbara From, med hvem han havde en Søn, født den 19de Juni 1777, som er Hr. Rasmus Aagaard, Sognepræst for Kullerup og Refsvindinge Menigheder, og 3 Døttre, af hvilke den ældste døde i Barndommen, den anden Louise Cathrine, født den 25 Juni 1773, er gift med Jacob Maar paa Marienroe, og den tredje Nicoline Sophia Cecilia, født den 18 Septbr. 1780, er gift med Capitain Paul Henrich Høier i Kjøbenhavn. De havde begge Bryllup paa een Dag, som var den 14de April 1800. Degnen Lauritz Aagaard døde den 8te Juli 1804, 63 Aar gammel. Hans Enke lever endnu i en Alder af 79 Aar. Det Navn Aagaard havde han taget af Kollsted Aa, som løber tæt forbi hans Fødeggaard i Kollsted By.

7) Rasmus Rasmussen er nuværende Kirkesanger og Skolelærer i Rønninge. Han fik Embedet efter foranførte Lauritz Aagaard, dertil kaldet af Major Lemvig til Rønningesøgaard. Han er født den 29de Nov. 1782 paa

Spebsberggaarden i Ubberrud Sogn. Hans Fader hedte Rasmus Marcusen og hans Moder Anne Henningsbatter, Eiere og Beboere af nysnævnte Gaard. Efterat have faaet privat Information af hans Formand i Embedet Aagaard, reiste han til Kjøbenhavn og lod sig der endmere undervise af den bekjendte lærde Student E. Lindrup, som gav ham Testimonium til Academiet, hvorefter han tog Examen Artium i October Maaned 1799, og Aaret derefter Philologicum. Han reiste derpaa hjem til sine Forældre i Fyen, hvor han var indtil han efter Forlangende i Aaret 1803 drog til sin Formand i Embedet, som Medhjælper, indtil denne døde. Anno 1815 den 11 Juni indlod han sig i Ægteskab med Jfr. Maria Christiane Klingenberg fra Svendborg. De have 2 Børn som Frukt af deres Ægteskab.

2.

I Rønninge Sogn ere 3 store og gode Vandmøller, der drives ved Rønninge Aa, og som kan male hele Aaret igjennem. Disse ere:

a) Bierne-Mølle, $\frac{1}{2}$ Mil fra og Nordost for Rønninge By, næsten øverst i Høiberig og Oldelundsmarken; thi Aaen fyller Rønninge Byes Marker ad paa afskillige Steder. Denne Mølle har sit Navn af det i Nærheden liggende Biernelong, som er en stor Torvemose. Møllen har 2 Dventalds- og 3 Underfalds-Quærne. Den har et godt Grubbeværk og desforuden en god Stampemølle, befestet af Møllens nærværende Eier, Hans Pedersen. Dens Møllefyld er 6 Tdr. Til Møllen er en tæt ved liggende god Avling, som den nærværende Eier for det meste har tilkjøbt sig af de nye Selveiere efter Rønninge Byes Udskifning. Dens Ager og Engs Hartkorn er for nærværende Tid 5 Tdr., 3 Skpr., 2 Fdtr., 7 Alb. Hartkorn. Der er i Aaen godt Fiskeeri til Møllen, af Gjedder, Åborrer, Sudere, Aal, Kræbs, Staller o. d. l. Møllen laae tilforn under Hovedgaarden Selleberg; men blev for 50 Aar siden, af Sellebergs Eier solgt for 3000 Rdlr. til en aldrende givt Student ved Navn Krug, som tilforn havde eiet en stor Bondegaard i Hølstien. Men forarmet formødest en langvarig Procces med sin Nabo, maatte han tilsidst gaae fra Møllen. Den har siden den Tid havt mange Eiere. Af alle Rønninge Vandmøller tabte denne Mølle mest ved den Hindemaa Weirmøllens Opbyggelse. I

denne Mølle var født den 1 Aaret 1818 afdøde Sognepræst Hr. Lauriſ Buch i Sømborg.

b) Mellem-Mølle, ſaaledes kaldet efter Beliggenheden, da den ligger imellem de 2 andre Møller her i Sognet, Holts-Mølle og Bierne-Mølle, og kun 1000 Al. fra denne ſiſte. Den er noget over $\frac{1}{2}$ Fjerdingvei fra Rønninge By i Nordoſt. Dens Mølleſtyld er 7 Edr., den har 2 Ovenfalds- og 2 Underfalds-Dværne, og et ſjænt Grubbeværk. Den har ſtærk Søgning baade i og uden for Sognet. Til denne Mølle er ogſaa ſiden Rønninge Byes Udfiſtning kommet endel Jord tæt ved Møllen, tilkjøbt af den nærværende Fæſter af Møllen, Søren Larsen, og ſom altsaa er hans Eiendom; thi Møllen ligger under Hovedgaarden Weirup. Tilſorn var der kun til Møllen 7 Ekpr. 2 Alb. Hartkorn; men nu er der 2 Edr. 3 Ekpr. 2 Edbk. $\frac{1}{2}$ Alb. Ved Mellem-Mølle falder ſamme Fiſkerie ſom ved Bierne Mølle.

General Hans Löwenhjelm til Weirup kjøbte denne Mølle Anno 1692 den 22de Martz af Kammerherre Waldemar Chriſtoffer Gabel paa Hvidkilde ¹⁾.

c) Holts Mølle, $\frac{1}{2}$ Mil fra Rønninge i Endoſt, har ſit Navn af Skoven langſkov under Rønningeſøegaard, i hvilken den for flere 100 Aar ſiden laae, og nu ligger ſtraf ved. I bemeldte Skov foreviſes endnu kjendelige Spor af dens For- og Bagaa; men Lidet har udflettet hvad Aar den er flyttet, ſamt Anledningen dertil. Muligt det er ſteet, fordi den, ſom det ſynes af det foreviſte Steds Beliggenhed, har lagt for ſiibt og fugtigt; den ligger nu paa et meget godt og beqvemt Sted, ja dens Beliggenhed kan man medrette ſige er ſjøn. Den er en Fæſtemølle under Rønningeſøegaard, og ligger omringet af denne Gaards Løkker, ſtaar for 6 Edr. Mølleſtyld, og har herlig Søgning. Den har 2 Ovenfalds- og 2 Underfalds-Dværne, og et godt Grubbeværk. Den har paa Rønninge Sognegrund 6 Ekpr. 2 Edbk. 2 Alb. Hartk. tæt ved Møllen; men paa den tilgrændſende Ellinge Mark har den 3 Edr. 4 Ekpr. 1 Alb. Hartkorn, ſom ved Ellinge Sogns Udfiſtning er ſamlet paa eet Sted, ikke langt fra Møllen. I Aaen ved Møllen falder ogſaa herligt Fiſkerie.

¹⁾ Weirups Arkiv.

Det eneste gamle Huus paa Rønninge Byes Grund, som forend Udskiftningen var uden for Byen, ligger ved fornævnte Holts Mølle tæt ved Ellinge Mark, og hedder Ellepindshuset, Rønningeføegaard tilhørende, hvilket snart har været beboet af denne Gaards Skytter, snart af dens Fjiffere eller Ladefogeder.

Aaer, Indsøer og Moser paa Rønninge Grund.

A.

Rønninge Aa.

Igjennem Rønninge Marker løber en temmelig stor Aa, som her kaldes Rønninge Aa, men som ellers fører Navn efter hver af de Byer og Gaarde, som den i sit Løb nærmer sig. Saaledes kaldes den Hindemøse Aa, Saaderup Aa, Bindinge Aa o. s. v. Dens Brede er meget forskjellig, fra 10 til 20 Alen; ved Rønninge By, hvor man kjører over den, er den bredere, men deslavere. Dens Dybde er ogsaa meget forskjellig; nogle Steder er den om Sommeren neppe 1 Al.; derimod paa andre Steder 2 a 3 Al. dyb. I Løbrud og naar der falder megen Regn, kan Vandet være meget høit i den, saa at man ikke i nogen Tid, især om Vinteren, kan komme over den paa de sædvanlige Kjøreskeder. Dens Løb er temmelig hastigt. Den bestaaer af 2 Aaløb, som samles ved Toivad, og kunde maaffee desaarfsag rettere kaldes Toevaa. Det ene Aaløb kommer fra en Lørvemose paa Freltofte Mark; i Norre-Lyndelse Sogn, hvorfra det gaaer til Næraa Mølle, som drives ved det; men er kun endnu lidet, og bemeldte Mølle kun en Grøsmølle. Derfra gaaer det igjennem Søndernæraaby, efter at have optaget adskillige Kildevæld, hvorved det altsaa er bleven større. Derfra i adskillige Bugter til Lørup By og Mølle

i bemeldte Næraa Sogn, hvilken Mølle ogsaa ene har sit Vand af det. Her er det atter bleven større, men dog ikke endnu nogen fuldkommen Aa. Derfra løber det næsten i lige Linie imod Østen, da det hidtil har løbet mod Sydøst, til Hudevad Bye, hvor det ved Tilløb af mange smaa Kilder og et stort Bæklob fra Lindhjør bliver til en temmelig stor Aa. Derfra videre mod Østen til Kølsted By, hvor det driver den der i Byen værende Mølle, som mæler hele Aaret igjennem, og som har baade Ovenfalds- og Underfalds-Dværne. Fra Kølsted løber det et langt Stykke lige mod Østen; derefter dreier det sig under adskillige ubetydelige Bugter mod Nordøst, indtil det har naaet Løvabsvandet. Fra dets Udspring og hertil er omtrent 2 Miil.

Det andet Aaløb kommer Sønden fra og gaaer mod Norden. Det har sit Udspring fra elleve Kilder i Iyfkesholms-Kullerup By i Ellested Sogn, hvorfra det løber igjennem en Løvemose i Raunholts Løkker til Kilde Mølle i Ellinge Sogn, efter at have optaget mere Vand af tilløbende Kilder og af en Løvemose tæt ved Møllen. Fra Kilde Mølle, som det giver det fornødne Vand, løber det forbi Bekstrup i Ellinge Sogn over Ellinge og Ferritzlef Marker, indtil det samles med det forstnævnte Aaløb i Løvab, som ligger strax udenfor Rønningesøegaards Langestov.

Dette andet Aaløb har en stærkere Gært end det fra Kølsted. Fra dets Udspring og indtil Løvab har det løbet omtrent $1\frac{1}{2}$ Miil.

Ved Løvab, hvor begge benævnte Aaløb samles, bliver det til en stor Aa, som derfra fører Navn af Rønninge Aa. Denne Rønninge Aa løber nu lidet Nordøst igjennem fornævnte Langestov i Rønninge Sogn, og slynger sig i adskillige Bugter meget behageligt igjennem dens Eng, som har stor Skov paa begge Sider. Naar den har passeret Langestov, dreier den sig fort om mod Østen til Holts Mølle, som den Winter og Sommer giver det fornødne Vand til alle sine Dværne; men strax den har passeret Holts Mølle, tager den igjen sit Løb mod Norden over Rønninge Marker til Rønninge By, hvor den igjen dreier sig mod Østen, og gaaer derfra i adskillige smaa Bugter til Mellem- og Bierne Møller, optagende flere Kilder, især fra Rønninge By, og tvende Bæklob: et fra Rønninge gamle long, og et fra Oldemose, begge paa Rønninge Byes Grund. Endnu tager den sit Løb mod Østen omtrent 1000 Al.,

estevat den har passeret Bierne Mølle, indtil den er kommet ind i den store Mæe, som tilhører Rønninge og Ullerslev Byer, hvilke Byers Andeel i Mæen den paa lange Stiller fra hinanden. Derfra løber den næsten i en lige Linie til Hovedgaarden Hindemæe, som den gaaer tæt forbi (og ikke som Pontoppidan skriver igjennem Gaarden) og hvis Enge paa begge Sider af Gaarden den løber igjennem. Fra Hindemæe gaaer den mod Sønden over Saaderup og Kullerup Marker tæt forbi Bidinge By, hvorefter den ved Holkenhavn i Nærheden af Nyborg falder i Stranden. Fra Lvivad af har denne Mæe løbet $2\frac{1}{2}$ Mil. Den har alle vegne, paa overmaade lidet nær, lave Bredder med god Mæe ved Siderne. I denne Mæe er sjønt Fiskeeri, især falder der fra Kollsted af og igjennem hele Rønninge Sogn herlige Forceller, Gjedder, Aborrer, Aal, Kræbs, Etriser og Skaller. Skade kun at Odderslægten er bleven saa talrig.

Mærkeligt er det, at i Aaret 1774 havde en Søhund, ventelig fra Stranden af ved Nyborg, fulgt Mæen imod Strømmen op til Mellem-Mølle, hvor den var gaaet i Land. Den fandtes ved en Svinestie i Nærheden af bemeldte Mølle, hvor den efter en rasende Modstand blev dræbt og derefter af den Mand, hvem Stien tilhørte, fjørt til Rønninge, hvor der blev brændt en god Hoben Tran af den.

B.

I n d s ø e r .

I Byens Høibergmark er en Mose eller Halvø af et Par Ldr. Lands Størrelse, som kaldes Dørrømsølong; i samme falder en temmelig Mængde velsmagende Gjedder, som ere korte i Kroppen. I Byens Gladagermark, imellem Rønninge og Røyrup Marker er en Sø, som kaldes Røyrup Sø; men da denne mest ligger inde paa Røyrup Byes Grund, vil jeg her blot nævne den, da den siden bliver anført ved Røyrup.

C.

L ø r v e m o s e r .

Rønninge By har betydelig Lørvemoser, den har Lørvemoser i alle Markerne; men den største og vigtigste er det saakaldte gl. long i Gladagermarken, hvis Flaadeindhold er omtrent 40 Ldr. Land geom. Maal, og Lørvæden i denne Mose er saa

god, at der endog i ældre Læder skal være smedet ved den. Den er, undtagen ved Land, fast og kulsfort. Ståde kun, at Mosen ikke behandles planmæssig; thi da hver Mand har sit Maal i Mosen, bliver der kun Grav hos Grav og lutter affatte Valker. Løvemosen er dyb, saa at der noget ude fra Landet af kan næsten Sjøares saa dybt som man vil, Skiond der i Almindelighed, kun Sjøares 12 a 16 Løvd dybt, hvilke Løvd, naar de ere tørrede, gjerne ere 9 Tom. lange, 2½ Tom. tykke og 3½ Tom. brede. Dette gl. long støder mod Norden til Røyrup Sø, og har efter al Rimelighed tilforn været een Sø med den, men er tilgroet, hvorpaa Grunden har sat sig formedelst Grøfter og Kendsløb, som ere gjorte for at aflede Vandet. Selv Røyrup Sø groer kjendelig til ved den Ende, som støder til longet. Paa dette long voxer den Urt Pors, Myrica Gale, som intet andet Sted findes her i Jyden¹⁾. Udi denne og næstfølgende Mose findes undertiden levninger af Tyr eller Grantræ, som fattige Folk, især i forrige Læder, have skaaret i Strimler og betjent sig af som Ise. Dette long strækker sig til den yderste Ende af Gladagermarken, mod Vesten. For Enden af nys anførte gl. long, og ifkun 100 Skridt fra det, ligger mod Østen endnu en Løvemose af en 6 Ld. lands Størrelse, som kaldes Eilsomose. Den begynder ved et Agerstykke, som kaldes Naakilde, og strækker sig paa en 600 Al. nær op til Rønninge By. I den øverste Ende af denne Mose mod Vesten, har Præstegaarden sit før omtalte Løvemaal, samlet paa eet Sted og afsælet, hvor kan Sjøares fra 10 til 18 Løvd dybt; men uden for Præstegaardens Maal op imod Byen, og især nær ved den, neppe det halve. Den ældste og bedste Løvd i denne Mose, hvor ikke før har været skaaret, er guulagtig, og noget Sjøvere, naar den facer Regn, end den paa det gl. long, men ypperlig til at brænde, naar den kan komme heel og tør i Hus. I denne Mose findes meget Træ, hele omkastede Ege, mest vendte i Sønder og Nord, der noksom vidner om en stærk Vandfyldning i de ældre Læder. Ja i Præstegaardens Løvemaal er for saa Aar siden, paa Bunden af en 16 Løvd dyb skaaren Grav, fundet en temmelig Mængde Træ-lev af forskjellige Slags, og endel Hasselknødder. Da der er en stor Grøft fra Røyrup Sø over det gl.

1) See Hornemans Plantelære.

long; og igjennem denne Eilemose, og videre over Hoilandet forbi Rønninge By til Rønninge Åa, saa gaaer der om Vinteren, naar Mosen er fuld af Vand, adskillige Gjedder fra Søen af, ind i disse Mosens Grave. Udi Hestehaugen og høsliggende Elved er ogsaa udi een Strækning en Lørvemose af 3 til 4 Edr. lands Størrelse; men denne Mose er forfaaret. Lørvæn, som falder her, er for det meste baade svovlet og løs. Udi Høibergmarken er en stor Lørvemose, som gaaer langt ind paa Ullerslev Mark, og paa begge Steder kaldes Bierne-long. Lørvæn i denne Mose er blaaragtig, og folgelig meget trævlet og let. Den er saa let naar den er vel tør, at den kan løsfes som et Høelæs paa en Vogn; men den er vanskelig at faae tør i vaade Aaringer, fordi den ligesom en Svamp suger Vand til sig. Naar den er vel tør, kan den bruges, som Tønder i en Fyrtonde. Den er da ogsaa god at brygge og bage ved. En flaaet Grav kan efter en 10 a 12 Aars Forløb skjæres igjen. Paa dette long falder en Mængde gode Lyttebær, som fattige Folk plukke og føre til Kjøbstaden. Herforuden ere der mange smaa Lørvemoser strøede hist og her i denne Mark. Udi Oldelundsmarken er en Lørvemose, som kaldes Oldemose, af flere Edr. lands Størrelse; men da denne Lørvæn er baade løs og svovlet, og her desuden er Lørvæn nok, saa skjæres kun lidet paa denne Mose. Udi Mægaardens Løkker er ogsaa, tæt ved den paa Schjellerup Mark beliggende Hølemose, Lørvæsfjær, som afbenyttes af bemeldte Gaards Eier; men den er meget svovlet og fjær. Hist og her langs med Rønninge Åa i denne Mark falder ligeledes Lørvæsfjær; men den skjæres ikke fordi dens Overflade giver herligt Græs til Høe.

D.

Enge.

Til Rønninge By er gode Enge, ei allene i Engkjærene i hver Mandes Løkker, men ogsaa langs med Rønninge Åa, som er en Strækning af næsten 3 Mil; dog den største og bedste Eng har Byen i den saakaldte Rønnemæe, som ligger Østen for Byen mod Ullerslev. I denne Eng, som ikke er adskilt, har hver Mand sit aspaalede Maal; den bliver flaaet 2 Gange om Aaret, og en Høelgaard kan da til første Slet faae 10 a 14 og til Efterstet 6 a 8

læs; alt efter Aarets Bestaaffenhed. Desuden avles ogsaa, Sjøndt af ringere Godhed, Høe paa Løvmoerne.

E.

Kønninge By har i ældre Tider været rundelig forsynet med Skov, baade Over- og UnderSkov, især i de 2 Marker, Heibergmarken og Gladagermarken. I Heibergmarken har for et Par hundrede Aar siden ¹⁾ været en sluttet Skov, lige fra Bierne Mølle af, indtil Lavindsøgaard Skovhaver, som er en Strækning af næsten $\frac{1}{2}$ Miils Længde. Denne Skov hedte LangeSkov, og dette Naavn har endnu Stedet den har staaet paa, ligesom Grunden viser endnu kjendelig nok, at den er Skovgrund. For nærværende Tid, og saalænge jeg husker, har der ikke været et Træ, hvor denne Skov har staaet; blot nogle Ellebusse ere tilbage af den, i Nærheden af Bierne Mølle. Hvorledes denne Skov er bleven saa aldeles ødelagt, vides ikke; muligt at det er skeet med Forsæt, for at formere Byens Pløieland, som tilforn kun var lidet; muligt ogsaa, at den i fiendelig Tid er bleven afbrændt, da den laae tæt ved den store Landevei, og dette skulde jeg snarest troe, paa den Grund, at der findes Agerkister, hvor den har staaet, som synes ikke at have været værd at udlægge til Pløieland, da samme for det meste er kun Sand og Gruus. I Byens Gladagermark er nu den meste og bedste Skov til Byen samlet i en Strækning af en 50 Aldr. Lands Størrelse, Præstegaardens Hestehaveskov iberegnet. Denne hele Skovstrækning kaldes Hestehaven, fordi der især græssedes Heste i den, indtil den blev gjort til aarlig Græsliste med det tæt ved liggende store Overdrev, Skovet kaldet, som ved Udskiftningen blev udlagt til Pløieland. Denne Skov, hvad Bøndernes Maal i samme angaaer, er kun endnu i sin Barndom eller Opvært anden Gang; thi først ved Udskiftningen og siden, da Bønderne kjøbte deres Gaarde, bleve alle de store Træer i den favede af Gudsieveren. Nu opfreder hver Mand igjen i sit Skovmaal unge Ege og Bøge; men der vil

¹⁾ I et Document i Kønninge Præst-Archiv findes optegnet, at denne Skov i daværende Egenævntes Hr. Thomas Jøbsens Tid har været taxeret til Svins-Dien for enhver Mand i Kønninge, og da denne Taxation er hoi, kjønnes noksom deraf at Skoven har været stor. Denævnte Hr. Jøben døde Anno 1590.

gaae mange Aar hen, inden den igjen bliver det den tilforn var. Gjerdsfel af alle Sorter er der imidlertid Mængde af. Præstegaardens Vesterflod ligger ogsaa i denne Mark, og ved samme et lidet Gjerdsfelmaal, kaldet Vesterflodshaven, tilhørende den yderste Gaard i Byen mod Westen. Fremdeles er i denne Mark, tæt ved Holts Nølle, i det forrige Overdrev Etvedet, et Ellegjerd-selmaal, som kaldes Præstehaven, fordi Præstens Kær græssedes der, naar Etvedet, hvor Præsten ferend Udskiftningen ingen Jord havde, var besaaet af Bønderne. Endelig er endnu i bemeldte Gladagermark tæt ved den sidstnævnte Præstehave et lidet, men herligt Gjerdsfelmaal, tilhørende den mod Westen liggende Gaard, af Sanderumgaard's tvende Gaarde i Byen. Udi Oldelundsmarken er en Ellegjerdshave, som hedder Hornetved, tilhørende Mæsgaarden.

F.

Bakke.

a) I Kønninge forrige Køhave, Etved eller Etvedet kaldet, er en temmelig høi Bakke, som kaldes Langebjerg. Samme er omtrent 125 Al. lang og 20 Al. høi, dens Navn har den af sin længde. Der pløies og saaes paa den.

b) I Byens Høibergmark er ogsaa en høi Bakke, som kaldes Høibjerg, hvoraf hele Marken har sit Navn. Den kaldes saaledes, fordi det er det høieste Sted i Marken. Denne Bakke har ingen længde for oven, men kan kun ansees som en Top paa en Bjergryg, der falder over Marken til Ullerslev By, og taber sig i store Bølt. Dens Høide kan anslaaes til 20 Al. Der pløies og saaes overalt paa den.

G.

Aralet til Kønninge By er ialt 1564 Tdr. Land geom. Maal, hvoraf omtrent 100 Tdr. Skovland, og circa 75 Tdr. Eng og Moser ¹⁾.

¹⁾ See Dymalingfortet.

Hovedgaarden Konningesøegaard.

A.

Dens Beliggenhed, Navn, Bygning og Have.

Konningesøegaard ligger Østen for Konninge By. Den er efter Opmaaling 3 Mill fra Konninge Kirke. Dens Jorder stode mod Østen til Schjellerup Sogn, mod Sønden til Ellinge Sogn, mod Vesten til Konninge Aa, mod Norden allevegne til Konninge Oldelundsmark. Gaarden selv har en Fjøn og behagelig Beliggenhed ved den smukke Sø, der ifkun er 14 Skridt fra Stuebygningens Vinduer mod Østen, og har Skov paa lidet nær paa de andre Sider af Gaarden. Ogsaa falder en meget smuk Udsigt fra Stuevinduerne af ud over Søen, da der paa den venstre Side sees den fra Schjellerup By udflyttede Lemvigghaard, og ved Siden af denne Gaard en Fjøn Eng, som ligger ligeover for Stuehusets Vinduer, der vende ud imod Søen, og paa den høire Side af samme en Skovstrækning langs med og ved Søens Bredder; og denne Udsigt forsydes ikke lidet derved, at Grunden fra Søen af, i en temmelig lang Distance, hæver sig lidet alt mere og mere, hvorved adskillige ny velbygte Huse sees hist og her strøede bag ved paa Schjellerup Mark. Navnet Konningesøegaard har Gaarden af Konninge By og den tæt ved Gaarden liggende Sø.

Gaarden med dens Bygninger udgjør i Skikkelse en aflang Firkant. Stuehuset, som staaer lige for Indkjørselen i det nordre Hjørne af Gaarden, bestaaer af 2 i ret Vinkel satte Fløie, 2 Etager høie, foruden Kjelder-Etagen. Hovedfløien vender med den ene Side ind til Gaarden mod Vesten, og med den anden Side ud til Søen mod Østen. Den er bygget af Caspar Marchbanners Anno 1596, hvilket Aarstal staaer paa den med store i Muren indbeovne Jernst. En Marmorsteen, som har samme Aarstal, med Tilfæg: „Jeg er bygt og staaer i Herrens Navn“, og der neden under C. M. S. O. er ogsaa fastgjort i Muren, strax ved disse Jernst. Denne Fløis Bygning er en meget tyk og stærk Grundmuur, med høie og stærke grundmurede hvælvede Kjeldere, indrettede til Bryggerhuus, Smørtkjelder o. s. v. I begge dens Etager ere endeel rummelige Værelser; de i den øverste Etage have kun endnu et gammelt

bags Udsende, men kan blive smukke; de i den nederste Etage ere det allerede. De fleste Værelser her ere gibebe, og have overalt store engelske Ruder i dobbelte Vindueskarne. I den øverste og nederste Etage ere to store Sale af Husets Brede, fra hvilke er en Hjørn Udsigt til og over Søen. Dpgangen til den øverste Etage var tilførn en af de gammelb dags Taartrapper; men denne bruges kun nu til Dpgang til loftet. Ved den sldigere Stuehusets Tilbygning, er gjort en bekvemmere og smukkere Dpgang til den. Fra den underste Etage er i den nysnævnte store Sal Udgang til Haven ned af en 9 Trins Trappe, paa hvis øverste ere Bænker ved hver Side at sidde paa. Ud imod Søen har denne Bygning midt for en grundmuret Gav, som er til Fordeel for Gaardens Udsende fra den Side af. Overalt i denne Bygning findes de gammelb dags Kaminer, som i sit Slags her ere meget smukke; paa Kaminhammeren, som er en veltilhugget Steen, staaer allevegne Marchdanners og Oldelands Waabener udbugne, malede og imellem dem et Bibelsprog paa Lydst med forgyldte Bogstaver, et forskjelligt paa hver Kamin. Den anden Fløi af Hovedbygningen, som vender den ene Side mod Norden, og den anden Side mod Sønden, men Gavlen mod Vesten, er ogsaa af god stærk Grundmuur, og 2 Etager høi foruden Kjelderer. Denne Fløi er 1757 opbygget af Justitsraad Johan Caspar Rasch. Over Gangdøren i Gaarden paa denne Bygning er fastgjort en liden firkantet graae Steen med Caspar Marchdanners og Sophia Oldelands Waabener jirtigen udbugne, og under samme nok en firkantet Steen med følgende Indskrift:

HOC ÆDIFICIUM

CONTIGNATIONE QVONDAM CURA CASP. MARKEDANNFR ET. SOPH. OLDELAND AD EXSTRUCTUM 1672 POSTEA VERO RUINA PROXIMUM OPERE LATERITIO EXSTRUI CURAVERE JOH. CASP. RASCH ET MED. SOPH. MUNCH ANNO MDCCLVII.

Hvorunder endnu er fastgjort en Steen ligesom den førstnævnte, med Raschernes og Munchernes Waabener paa.

Denne Bygnings underste Etage er indrettet til Dagligstue, Sovekammer, Kjøkken m. m. I den øverste Etage findes adskillige Kamre, og Værelserne i begge Etager ere alle gibebe. En høi Hjørn Trappe, med Op- og Nedgang

til 2 Sider, af tilhugne glatte og flade Stene er der fra Gaarden af og til Gangen i denne Bygning, fra hvilken Gang, som ogsaa er gibset, man gaar ind til Dagligstuen i den ene Ende af den, og til den store Sal i den anden, i hvilken Gang desuden er Dgang af en Trætrappe til 2den Etage, samt Indgang til Kjøkkenet. Kjelderen i denne Bygning er indrettet til Borgerstue, Spindestue m. m. Ikke langt fra denne Fløi af Hovedbygningen ere adskillige gode og vel indrettede Værelser byggede til Forpagter-Værelser og til Forvalteren, Gartneren o. s. v. Paa den venstre Side af Indkjørselsporten er et Karlekammer og en stor rummelig Vognport. Paa høire Side af bemeldte Port er en god og rummelig Hestestald, ved Siden af den ere adskillige smaa Huse til et og andet Brug, for Enden af samme er en god stærk fortemret Tærskelade, som efter dens Udseende kan være bygget af Caspar Marchdanner eller af en af hans Sønner; men der findes hverken Navne eller Aarstal paa den. Koladen er, efter nærværende Eiers Mening, bygt af den gamle Caspar Marchdanner, og paa den ere 2 Fløie, som efter almindelig Sagn skal forestille 2 Skomagerlæster, til Erindring om, at han ikke skammede sig ved at have en Skomager i sin Familie. Fløiene ere heller ikke ulige de gl. Skomagerlæste, Imellem den forstnævnte Fløi af Hovedbygningen og Koladen er af nærværende Eier 1794 opført en Melkestue og et Kjernehuus, hvor en Hest driver Hjulet.

Den søndre Endebygning af Gaarden er 1662 bygget af Major Henr. Marchdanner; thi hans og hans Frues Navne findes udhugne paa Hammeren over en af Dørrene. Husene i denne Bygning ere indrettede til Gjestestald, Faarehuus, Katvehuus m. m.

Rundt omkring Gaarden ere Grave, som midt igjennem Haven gaar fra Soen og til Soen; og derfra stedsvis have frisk og klart Vand. Ved Indkjørselen til Gaarden var indtil for en 30 Aar siden en Vindelsbroe over denne Grav, ligesom over Fæstningsgrave; men nu er der kun en simpel Træbro. Over denne Bro falder al Indkjørsel til Gaarden igjennem en 100 Alens Kastanieallee, med et høit Steengjerde bag ved.

Ved Gaarden er en stor, god og nyttig Have, som vel har nogle engelske Anlæg; men som dog i det Hele taget i Henseende til Hækker og Gange endnu er stiv og gammeldags; ikke destomindre er den alligevel smuk og beha-

gelig; især fordi den mod Osten støder paa Søen. Dens Jord er overmaade god, og den er vel forsynet med alle Sorter gode Frugttræer, som den nærværende Eier af Gaarden næsten alle har ladet sætte.

J. Haven er 4 regulære Fiskebanne, 2 og 2 lige over for hinanden, med en Gang og et Urtequarteer imellem hver. I denne Have er ogsaa ved Søens Bred et stort Hyttefab. Haven er altsvegne forsynet med gode Sidsbænke. Foruden denne Lykthave, er der ogsaa paa den anden Side af Gaarden en stor og skøn Humlehøve.

B.

Rønningesøegaards Sø og Fiskerie.

Lige ud for den østre Stuebygning, og ikke længere end 14 a 16 Skridt fra den, naar man gaaer ned af den før omtalte Havetrappe, ligger en temmelig stor, smuk, og i sin Figur nogenlunde regulairbannet Sø, i Skikkelse af en meget lang Dvadrat, som nu kaldes Rønningesøegaards Sø, men tilforn hedte Vornese, hvilket Navn den benævnes med i alle gl. Dokumenter¹⁾. Den er ¼ Mil i Omkreds. Dens længde gaaer fra Noerden til Sønden og gjør, saavidt som den strækker sig, Grændsefjel imellem Odense og Svendborg Amt. Om trent for Midten af den ligger Gaardens store grundmurede Stuebygning, der med sine mange Vinduer, dens smukke Gavl og hvide Ralkning Osten for eller tværs over for paa hin Side Søen, afgiver et smukt og ærverdigt Syn; især da Haven med mange Castanietræer og høie kanadiske Popler tæt ved Bygningen ligger paa den ene Side af Gaarden, og en stor rund med høie Træer og Gjerdsel bevoxet Bakke, og bag den igjen en Ege- og Bøgekov, ligger ved Søens Bred paa den anden Side. Paa denne Bakke kunde gjøres et smukt og behageligt Anlæg, formedelst dens Beliggenhed. Ved Enden af den mod Sønden, er fra Søen af i de ældre Tider gravet en liden Havn til at lægge et lille Skib udi, som tilforn havde til at gjøre Lykksarter med paa Søen, hvor det laae i læe for alle Vinde. Paa den nordre Ende af Søen ligger tæt ved dens Bred en lille Bøgekov, Rundskov kaldet, Rønningesøegaard tilhørende. Fra denne Ende støder Søen med sine Bredder

¹⁾ R. Søegaards Arkiv.

paa den østre Side til Schjellerup Mark, hvilken den næsten heelt igjennem i-en lige Linie følger mod Østen, deels ved aaben Mark, deels ved Eng og deels mod den søndre Ende, ved Skov og Skovhaver, Schjellerup By tilhørende. Paa denne søndre Ende af Søen, hvor den gaaer ind paa Ellinge Mark, har den kun høi Siiv og Løvemosse. Denne Sø er temmelig dyb, paa nogle Steder 5 Favne og paa andre 3, og Dybet falder for det meste ikke langt fra Bredden. Om dette har givet den sit gl. Navn Rømsøe som Nogle mene, synes ikke utroligt, skjøndt Andre mene at dens Figur har det. Søen har intet Tillob uden af Sneevand om Vinteren, men vel Rulder i sig selv, det man med temmelig Sikkerhed veed deraf, at der et Sted i den, som falder henimod Schjellerup Præstegaards Skov, lægges sjelden til med Iis om Vinteren, og om det lægger til, er dog altid Iisen der meget faldt. Der var det at Premierlieutenant Wolrath August Rasch ved at gaae paa Skøiter druknede den 16 Januari 1781. Afløb har derimod Søen deels igjennem den fornævnte Rundeskov, hvor Vandet løber ned i Hulemose paa Schjellerup Grund, og derfra i Kønninge Aa, deels igjennem Kalestisløkken, hvorfra Vandet ogsaa løber igjennem Kønninge Aa, men høiere oppe i Aaen. Det høieste Søen maa udløbe er 3 Dvarteer, formedelst at Pompernes Rønde-træer, der gaae under Huset, ere lagte i Søens Overflade.

Til Kønningesøegaard er herligt Fiske, som falder :

Først i nysnævnte R. Søegaards Sø, hvor der gives alle Sorter Ferskvandsfiske, saasom : Gjedder, der ere noget længere i Kroppen end de ellers ere i Almindelighed, og meget rene og velsmagende, Åborrer, Brasen, Fliser, Eubere og Aal, som baade ere fede og store, Rudsfaller og andre Skaller, samt Karubser og Kræbs; dog fanges kun faa af de 2 sidstnævnte Slags, men at de ere i Søen vides deraf, at tilfældigviis kan en enkelt af dem undertiden om Foraaret gaae i de ubfattede Kuser, og disse ere altid store og herlige. Alle Sorter Fiske i denne Sø have en reen og god Smag, thi Bunden i Søen er Blaalear. Den meste Fisk, som faaes af denne Sø, fanges med Kuser om Foraaret, hvorefter de sættes i Dammene i Haven. Med Rod vil det sjelden lykkes at faae anden Fisk end Skaller. Aarsagen dertil mener man er, enten at Søen er saa dyb, eller at der ere Fordybninger i den, hvor Fisken kan skjule sig.

For det andet har N. Søegaards Eier herligt Fiskeri i Rønninge Aa, og det i en Strækning af mere end $\frac{1}{2}$ Fjerdingvei. Samme begynder ved Ellinge Sogns Grændse og gaaer til N. Søegaards langeFov, igjennem hvilken Aaen løber, og et temmeligt Stykke ind paa Rønninge Mark, til hvilken Rønningesøegaards ene Løkke støder.

For det tredje har Rønningesøegaard ene Fiskeriet i den forannævnte Halvsø, Børremoselong kaldet.

For det fjerde haves ogsaa Fisk i adskillige af Gaardens Løkker, ubi de derværende Wandsteder og Damme. Endelig har Gaarden ogsaa Fiskerettighed i Saaderup Aa, hvor især falder herlige Drasen, som gaae op i Aaen fra Hjulby Sø af, gjennem hvilken Aaen løber. Rønningesøegaard har desuden ikke langt fra Seen ved Gaarden en Alekiste, i hvilken aarlig faaes mange herlige Aal. Denne Alekiste ligger i Alekistestøkken, hvoraf den har sit Navn.

C.

Dens Lørvemoser.

Rønningesøegaard har en Lørvemose i dens Krogeværsløkke, af et Par Tdr. lands Størrelse, men der er ikke megen Løv i den, thi den var for det meste opflaaren, sereud Løkken ved Udflytningen kom under Hovedgaarden. En anden Lørvemose af omtrent samme Størrelse som den nysnævnte, har Gaarden i det tilforn kaldte Elvede, i en anden Mands Løkke, forbi der, foruden den forsnævnte Lørvemose, ikke i de til Gaarden ved Udflytningen komne Jorder, gaves andre Moser, som den kunde magelægges med. I denne Mose er god Løv. Foruden disse gives ingen Lørvemoser til Gaarden; thi vel kunde der nok hist og her i Engene stjares Løv; men da disse ere gode til Høestet, forblive de det de ere.

D.

Dens Skove.

Der er tilstrækkelig og Fjøn, saavel Over- som Underflov til N. Søegaard; men Skade at de bedste og største af dem ikke ere indredede.

a) Løv ved Gaarden mod Senden ligger en af dens største og bedste Skove, i den saakaldte Alekisteløkke; men uindsædet. I denne Skov haves mange

fljonne, store og høie Ege og Bøge, saavel som ogsaa Gjerdsfel, især af Elle, der alle vegne vore frodigt og i Mængde udi Gaardens Skove, og som Eierne i de silbigere Læder har fældet endeel af, og ladet opgjøre til Møbler. I denne Skov vorer af sig selv vilde Kirsebærtræer, og det saa store, at ikke saa i disse Aaringer ere fløvede til Møbler og Vjelker.

b) Lidet udenfor Gaarden mod Vesten, er en herlig lille Skov, Kirkesaadningen kaldet, hvorudi især ere fljonne unge Ege i bedste Vert, samt endeel Ronnetræer og Gjerdsfel af alle Sorter ligeledes i frodigste Vert.

c) lige over for den og kun adskilt ved Kjøreveien, er et lidet Partie unge Ege i god Vert, men vindfredet, og som ogsaa er for lidet til at indhægnes.

d) En indhægnat Skovhave ligger noget fra den førstnævnte henimod Holts Mølle, hvor der ogsaa er mest Ege af fljøn Storrelse.

e) En liden indfredet sluttet Bøgeskov for den nordre Ende af Søen, som kaldes Rundeskov.

f) Et ikke lidet Skovparti Norden for Isthaven, hvor ogsaa havet fljonne unge Ege og Elle.

g) En stor vindfredet Skov, langeskov kaldet, Sydvest for Gaarden udi langeskovsløkken, hvorudi er fljonne store Ege og Bøge, foruden alle Sorter af Gjerdsfel, især Elle, i den der værende Kamæ. I Enden af denne Skov mod Tvivad, var tilforn en stor og jærlig Gravhøi, som for en 30 Aar siden er ødelagt, da Stenene ere fløvede til Trappeskene og bortførte. I Gravkammeret fandtes en stor Mængde herligt polerede Stene af alle Sorter.

h) Ifkun adskilt ved Kaen er Vesten for denne Skov i en løkke til Gaarden, som hedder Møllerløkken, et temmelig stort Skovparti fløvede Bøge, men vindfredet.

i) I løkken, som kaldes Elvedet, er ogsaa endeel vindfredet ung Skov i bedste Vert, og saa stor, at Kreaturene ikke kan fløde den.

k) I den saakaldte Biernehave falder fljøn Gjerdsfel og Engbund.

l) Udi Krogekærsløkken ere endeel Ellebuske og Slaaetorn. Hese Rønningesøegaards Stovareal anflaaes til nogle og 80 Tdr. land geom. Maal.

E.

Dens Enge.

Den eneste indfrebede Eng til Kønningesøegaard er den saakaldte Brede-
mae; den ligger strax ved Holts Mølle og er af en 8 Edr. lands Størrelse.
Denne Eng giver aarlig meget og godt Høe. Dernæst har Gaarden sit Mæ-
maal af en 6 Edr. lands Størrelse i Fællig med Kønninge By ubi den store
Mæ, Mæne kaldet, som faaes 2 Gange om Aaret. Herforuden har den Stjøn
Eng i Kamaen ubi langestov og Biernehøve. Endelig avler ogsaa Gaarden en-
deel Høe i alle Gaardens Løkker; i de Engkjære og fide Steder som falde i sam-
me, saavel som ogsaa i Skovene. Engarealet til Kønningesøegaard menes at være
nogle og 40 Edr. land geom. Maal, hvorpaa Aar om andet avles 150 til
200 læs Høe med egne store Vogne.

F.

Dens Hartkorn, Areal, Avtsbrud, Hollænderi;
Skjæfferi, Sviin og Heste.

Kønningesøegaard har fri Hovedgaards-Tart 38 Edr. 2 Skpr. 3 Fdk. 2
Alb. Det ufri Hartkorn under den, som ligger paa Møllerløkken, er 3
Edr. 4 Skpr. 1 Alb., hvilket gjør ialt fri og ufri Hartkorn 41 Edr. 7 Skpr.
Gaardens Skovskjold, som altsammen falder paa det fri Hartkorn, er 5 Skpr.
3 Fdk. Paa dette Hartkorn er jet Areal af Agerland geomet. Maal 235
Tønder, Skovareal 80 Edr., og Engareal 40 Edr.

Gaardens Jorder ere inddeelte i følgende 7 Løkker, hvoraf hvert Aar de 3
Løkker dyrkes og de 4 hvile, og i enhver af disse 7 Løkker kan efter Overflag
omtrent faaes følgende:

	Rug.	Høe.	Sævre.
a) Kælkisløkken med	44,	50,	56 Edr.
b) Lingløkken	42,	48,	54 —
c) Søhaveløkken	37,	42,	47 —
d) Evedet og Møllerløkken	34,	38,	43 —
e) Krogetærsløkken	33,	37,	42 —
f) Nyholøkken med Biernehøve	33,	37,	42 —
g) Begge langestovsløkkerne tilfeligemed Brede- mae	33,	37,	42 —

Dette Overflag er gjort og samtykt af alle Vedkommende, da Hoversforeningen ved Gaarden i Følge Placaten af 24de Juni 1791 fætte.

Gaardens Udsæd af alle Sorter Korn er, Aar om andet, omtrent 116 til 124 Tønder. Avledningen er saaledes: 1ste Aar saaes Byg, hvortil gjødes, andet Aar saaes Rug, 3die Aar saaes Havre med rødt Klover, og udlægges dermed til Hvile. I Byglofften saaes aarlig 1 a 2 Tdr. Boghvede, hvilken Boghvebejord siden gjødes til Rug; ligeledes saaes aarlig i Ruglofften 2 a 3 Tdr. Væter. De løkker, som hvile, anvendes: første løkke til at flaae; anden og tredje løkke til Hollænderiekærne, og de Heste, som ere paa Græs (thi adskillige Heste flaae inde og gives Græs paa Stalden) den 4de løkke er til Faarene, Ungkvæget og Svinene.

Foruden disse 7 løkker er der et Par Indhegninger ved Gaarden, som bruges dels til at flaae Hvede ubi, naar Jorden har faaet den dertil udfordrende Hvile, hvorefter den lægges ud med Havre og Klover, dels til at flaae Græs ubi, til de paa Stalden værende Heste; undertiden bruges ogsaa en af dem til at græsse Mælkekølvne ubi.

Da Jorderne her i Sognet ikke ere af de fede og stærke, ere Joldene efter Udsæden heller ikke de rigeste; i Almindelighed af Byg, hvortil er gjødet, ikke uden 7 a 8 Fold, af Rug uden Gjødning 5 a 6 Fold; alt efter Aarets Beskaffenhed; af Havre 6 a 8 Fold.

Hollænderiet til Kønningesøgaard bestaaer af omtrent 60 Mælkekøer foruden Tyre og Ungkvæg; undertiden er Tallet noget større. Tilforn holdtes 70 Mælkekøer; men da Gaardens Avling, efterat Gødsels Vønder havde kjøbt mange Gaarde, nu drives med egen Plov og Heste, og desaaftag maae holdes mange flere Heste end tilforn, saa maatte Mælkekøernes Antal ogsaa indskrænkes.

Køerne malte godt; thi Græsningen er i Almindelighed god og kraftig, hvortil hjælper ikke lidet, at Køerne altid have Overflødighed af godt Vand; thi næsten alle Løkkerne fløde enten til Soen, eller Aaen. Aarligt tillægges 8 a 10 Kølve.

Her til Gaarden holdes i Almindelighed imellem 40 og 45 Stykker gl. Faar, som ere af den meget gode Engelske langrumpede Art. Ethvert Faar fæder for det meste aarlig 2 lam. Ulden paa Faar og lam er lang og god.

Her holdes i Almindelighed Sommer og Vinter en 4 Stkr. Griseføer og en Marings Orne; desuden overvintres omtrent en 10 Stkr. i Aaret tillagte Grise. Nogle Foraargrise tillægges ogsaa; men fedes fra den Tid de fødes indtil sidst i samme Aar, da de enten sælges eller slagtes. Her sælges aarlig endeel Vallesvin. Den Art Svin her høves, er af Middelsørrelse. Et saadant Svin, naar det er overvintret og godt fedet, kan, naar det slagtes, veie imellem 9 og 12 Ipd.

Til Avlsdriften holdes her paa Gaarden 16 Arbeidsheste. Her holdes intet egentligt Stutterie; dog tillægges aarlig 1 eller 2 Føl, og høves for det meste en Hingst.

G.

Eierne af Gaarden.

I.

Henrich van Naben var den første Eier af Konningesøegaard, som man kender. Han var af gl. adelig Familie. Efter hans Billede paa ligstenen over hans murede Begravelse i Konninge Kirke at slutte, har han været Militair; thi han sees der i fuld Harnisk, med Stridsøre i den høire Haand og Sværd ved Siden; men hvor høi Rang han har høvet i denne Stand, veed man for Tiden ikke. Han fik N. Søegaard af Kong Frederich den 2den Høilovlig Høukommelse. Det Kongl. Stjæde paa Gaarden er dateret Kjøbenhavn den 18de Juni Aar 1554¹⁾. Gaarden kaldes udtrykkelig i dette Stjæde en Iystgaard, hvilket den maaskee ogsaa, i en vis Forstand taget, har været for Kong Frederich den 2den, og muligens for en eller flere af hans Forfædre; thi da Gaarden havde en fortrullende Sjen Beliggenhed, og da Kongen selv eiede adskillige Vøndergaarde og Jorber foruden Kirken i Sogner, saa synes det ikke utroligt, at Kongen eller Kongerne har høvet denne Gaard til en Jagtgaard, naar de have villet jage i denne Egn, der var saa riig paa al Slags Wildt, det den har været lige indtil Udristningen.

Til Iystgaarden Konningesøegaard laae paa den Tid kun 5 Vøndergaarde,

¹⁾ N. Søegaards Archiv.

de 4 i Rønninge By og den 5te i Rappedrup By, Kølsted Sogn ²⁾, hvilke vist have gjort Høveri til Hovedgaarden; Hjøvdt de synes ikke at kunne have været tilstrækkelige nok til Gaardens Avling; efterføu der da, som jeg formener, ikke har været ringe Avling til den; thi efter gammel, men troværdig Sagn, skal der tilforn, paa det Sted hvor Rønningesøegaard nu staaer, have lagt 2 Bøndergaarde, som have heddet Bømegaardene, af hvilke Rønningesøegaard er opstaaet; men man veed ikke om Kong Frederich den 2den eller en anden af hans Fædre, har lagt disse 2 Gaarde sammen og gjort een Gaard af dem begge uuder Navn af Rønningesøegaard, som den udtrykkelig kaldes i Skjodet; man veed heller ikke hvorledes Kongen har faaet disse Bømegaardene; dog er det troligt, at de have hørt til det Gods, som tilhørte Kronen i Rønninge Sogn, og at Kongen, for at have en lyst- og Jagtgaard her, enten har udsagt Beboerne af Gaardene imod Erstatning, eller ogsaa at Gaardene i Krigstid kan være afbrændte, eller dens Beboere i Krigen være blevne saa forarmede, at Kongen har maattet tage Gaardene til sig, og da gjort een Gaard af dem begge.

Lystgaarden Rønningesøegaards Hærf, nævnes ikke i det Kongl. Skjode, derimod hedder det i samme, at Gaarden Fylder aarlig i lest Byg, i Dting Smør, i lam, i Ox og iij Høns, hvilket maae være Gaardens gamle Afgift, som Fæstteren eller Leieren af den har maattet svare i Landgilde; men som nu falder bort, da vam Naden blev Gaarden tilskjødet til Arv og Eie.

Henrich va m Naden var givet med en Cathrine Brochenhuus; men som man troer, uden Børn. Hun døde den 27de Mai Anno 1575, og han den 8de Januari Anno 1577. Begge ligge de, som foran er anført, begravne i en muret Begravelse i Rønninge Kirke imellem de tvende øverste Kirkestole. Ligstenen over deres Gravsted og Inscriptionen paa samme findes der ogsaa anført.

2.

Caspar March bærer sig Rønningesøegaard efter vam Nadens Død; men mærkeligt er det, at ogsaa Kong Frederich den anden tilskjødede ham Gaar-

²⁾ Kong Frederich den 2dens Skjode i N. Søegaards Archiv.

den. Kongens Skjøde er dateret Frederichsbærrig den 3die December 1577 ¹⁾. Bemeldte Konge maa altsaa efter vams Kædens Død igjen være bleven Eier af Gaarden, enten af Arvingerne ved Kjøb eller paa anden Maade, som man nu ikke veed; og man mener, at Kongen derefter skjenkede Caspar Marchdanner den uden Betaling til Arv og Eie, ²⁾ det jeg vel ingen andensteds finder; men som maaskee dog kan være saa, hvis ellers det har nogen Grund, som Pontoppidan anfører, at hans Fader menes, at have været den største i landet, og hans Moder en Skomagere Datter ³⁾. Selv Navnet Marchdanner, som omvendt kan udtales Danmark, synes ikke at være derimod, og hans Fødselsaar kan da noget nær lede os til Kundskab om, hvem denne største i landet har været. Caspar Marchdanner var, efter Sognepræstens Hr. Søren Jvarsen Winums Beretning i hans ligprædiken over ham, født her i Riget, af ærlige fromme Forældre; men ikke adelige. Han gik i Skole først i Koeskilde, men siden i Hamborg, hvorefter han reiste med en fransk Gesandt fra Sverrig til Frankrig, og fulgte ham, saavel i Krig som paa en legation til Spanien. Han drog derpaa med en spansk Herre til Frankrig og Italien, fulgte siden med en østerrigsk Herre til Keiser Maximilian den 2den, i hvis Tjeneste han gik, bivaanede Krigen i Ungarn og brugtes i adskillige Gesandtskaber. Han var 10 Aar i Keiserens Tjeneste, og blev af ham nobiliteret 1571 den 14de September. Han gik derefter i den gottorpiske Hertug Adolphs Tjeneste i den nederlandske Krig; og efterat han igjen var udtraadt af samme, kom han i dansk Tjeneste ⁴⁾, hvor han blev Kongl. Rjogemeester, hvilket han var Anno 1577, som sees af Kong Frederich den 2dens Skjøde paa Rønningesøegaard til ham ⁵⁾. Af denne Konge fik han siden i Aaret 1582 Coldinghuus i For-

¹⁾ N. Særgaards Archiv.

²⁾ Vilkop Blochs Koenste Christl. Hist. 2det B. 1ste S. Pag. 70.

³⁾ Danske Atlas VI Tom. Pag. 553.

⁴⁾ See Søren Jvarsen Winums Ligprædiken over ham.

⁵⁾ N. Særgaards Archiv.

lehning ¹⁾). Han døde paa K. Søegaard Anno 1618, 85 Aar gl. ²⁾) og blev bisat i Rønninge Kirkes aabne Begravelse ubi Capellet. Fornævnte Sogneprest i Rønninge Hr. Søren Jwarfen Winum holdt, som foran er meldet, Ligprædiken over ham af Psalmen CXIII, 5 - 7 V. Pontoppidan skriver, at han havde været Søkaper-Capitain, og at han derved havde samlet sig store Midler; ³⁾) men han taler ikke om, i hvis Tjeneste han havde været det, enten i dansk eller udenlandsk. Han siger allene paa benævnte Sted, at han selv havde evert:æret sig saaledes i Krigstjenesten, at Kong Frederich den 2den adlede ham. Det er ikke bekjendt, om han fra Barndom af har havt det Navn Marchbanner; dog hvis han, som forhen er anført, har været den største Mandts Søn i landet, er det tvørligt. Hans Tilhold til Studeringer, hans tidlige Udenlandsreise og Evne dertil; hans gode Modtagelse allevegne udenlands; Keiser Maximilian den 2dens Naade for ham at nobilitere ham; saavel som ogsaa hans hastige Opfølelse i Embeder og i Adøftanden af Danmarks Konge Frederich den 2den; alt dette gjør det ikke utvørligt, at han virkelig har været den største Mandts Søn i landet. Det alt viser ham ogsaa som en indsigtfuld, troe og duelig Mand, i hver ham betroet Post, være sig civil eller militair. Som lehnsmænd paa Colbinghuus viste han sig tillige som en meget driftig og virksom Mand; han skal der i sin Embedstid, efter Pontoppidans Ord, have gjort mange nyttige Foranstaltninger i Amtet ⁴⁾). I det danske Magazin findes en stor Mængde Kongl. Rescripter til ham, medens han var Amtmand over Colbinghuus Amt, og Kong Christian den 4des Skrivelse af 2den Mai 1596, i hvilken han indbydes at overvære hans Krøning. At han selv har staaet i stor Naade hos Danmarks tvende store Konger Frederich den 2den og Christian den 4de, er kjendeligt nok, foruden alt andet ogsaa deraf at han som man troer, af een af disse Konger er bleven bæret med en Ordenskjæde, som gif 3 Gange om Halsen og hængte ned paa Dryffet, hvilken

¹⁾ Danske Magazin 5te Bind Pag. 111.

²⁾ See Winums Ligprædiken over ham.

³⁾ Danske Atlas VI Tom. Pag. 553.

⁴⁾ Danske Atlas VI Tom. Pag. 553.

Rjæde, ventelig Guldkjæde, sees kjendeligt paa hans Bryllbillede af hvidt Marmor, der hænger, som foran er anført, i Kønninge Kirkes Capel; men hvem af disse Konger der har skjænket ham den, kan ikke for vist siges; dog troer jeg, at det har været Kong Frederich og det paa Grund af, at Marchdanner foreskilles paa Stenen i den Dragt, som brugtes i denne Konges Tid, nemlig: med Pibekrave om Halsen, der, saavidt jeg veed, var aflagt i Kong Christian den 4des Tid. Men har han ikke faaet bemeldte Orden af een af disse Konger, saa er den vist et Grestegn, for udviist priselig Daad, som han har faaet udenlands; muligt af Keiser Maximilian.

Som et Beviis paa den Ugtelse, han nød af sine Samtidige, især som overste Embedsmand paa Colbinghuus, kan dette tjene, at en gudelig Dog ved Trykken er ham og hans Frue tilegnet. Bogen med Tilegnelsen hedder:

Christelige ublaarne

D s n n e r

tilegnet

Caspar Marchdanner

til

Søegaard. Kongelig Majestæts

Hovedsmand paa Colbinghuus.

og

Frue Sophie Oldeland

af

Andreas Wittelsen

Præst i Colbing.

Kjøbenhavn 1603.

Caspar Marchdanner byggede Aar 1596, som foran er anført, Stuehuset paa Kønningesøegaard af Grundmuur. Han har ogsaa bygget flere af Ladegaardens Bygninger saasom Kveladen; men disse kun af Bindingsværk; og det er urigtigt hoed Pontoppidan skriver, at Ladegaardsbygningerne paa Kønningesøegaard ere af Grundmuur. Han fik Kong Frederich den 2dens Tilladelse, dateret Colbinghuus den 5te Marts 1575, at maatte gjøre Magestifte med Nyborg Slots og andre Kongen tilhørende Bønder, for at kunne faae Løkke

indhegnede til Gaarden. I samme Kongebrev gives ham ogsaa Tilladelse, at maatte, imod Weberlag i Jord paa Marken, tiltuste sig af Sognepræsten Dr. Peder i Schjellerup den lille Skov ved Søen, som nu kaldes Rundeskov; men som da kaldtes Præstehaven ¹⁾. Han fik derefter af Kong Christian den 4de Tilladelse af 5te Mai 1606 at maatte magelægge nogle Gaarde, han havde i andre fraliggende Sogne, med nogle Gaarde Kongen havde i Rønninge og Nøyrup under Nyborg Lehn ²⁾; thi Kongen eiede da Rønninge Kirke, og desforuden adskillige Gaarde i Rønninge Sogn, som henlaae til Nyborg Slot. Gaarden fik Marchbanner; men Kirken ikke. Muligt, at han da fik den til Gaarden nu liggende Langestov, og ved at nedlægge et Par Gaarde, de 16 Tdr. Hartkorn, som Gaarden, lige indtil Udristningen 1785 havde paa Rønninge Marker i Fælledsflak med Vonderne; thi jeg finder ikke noget af alt dette at være siden efter kommet til Gaarden. Den store Eng, Brebemaæ kaldet, som tilforn laae til Holts Mølle, R. Sæegaard tilhørende, lagde han under Gaarden, imod Godtgjørelse til Møllen, i hvilken Anledning et Par egenhændige Breve til hans Foged paa Rønningesægaard, dateret Colbinghuus, findes i bemeldte Gaards Archiv.

En par Marchbanner eiede foruden Rønningesægaard, Langensøe og Weilegaard i Weile Sogn i Fyen, hvilken sidste Gaard han uden Tvivl enten har faaet til Medgift med sin Kone Sophia Oldeland, en Datter af Hans Oldeland til Weilegaard, hvis Fædre i mange Aar havde eiet og beboet den, eller ogsaa han har indløst den ved Søskende=Stifte efter hendes Forældre. Han har bygget hele Weilegaard fra Grunden af; thi han har flyttet den fra et i Nærheden liggende Sted, hvor endnu Spor af Volde og Grave skal findes, hen til det Sted, hvor den nu staaer, og denne Gaardens Flytning og Gjenopbyggelse er ikke, som Pontoppidan skriver, Aæet 1619; thi da levede Marchbanner ikke; men muligens 1610 eller 1611, som sees af en egenhændig Skrivelse, dateret Colbinghuus den 3 Juni 1610, til hans Foged paa R. Sæegaard, hvem han skriver disse Ord til: lad mig vide, om Du bekommer Steen af landsdomme=

¹⁾ R. Sæegaards Archiv.

²⁾ R. Sæegaards Archiv.

ren til den Bygning paa Weilegaard og hvor Du bekommer Kalf og Deller ¹⁾. Hans Waaben skal staae over Porten til Gaarden.

Uggerslesgaard i Uggerslef Sogn, der ligeledes i endeel Aar har været i de Oldelanders Familie, har ogsaa havt en Marchbanner til Eier, og det er troligt, at det har været den gl. Marchbanner, efter Aarene at regne, som Pontoppidan anfører. Hans Ord ere disse: „Uggersletgaard i Uggerslef Sogn tilhørte 1530 Hans Oldeland og Fruen Thole Abiltgaard, samt deres 3 Sønner Henrich, Hans og Milchior Oldeland; en Marchbanner har siden havt Gaarden, og derefter Grev Gyldensteen“ ²⁾.

Om Casp. Marchbanner har eiet andre eller flere Gaarde, er mig ubekjendt.

Denne brave Mand har gjort sig fortjent af Efterverdenen ved adskillige Dpofrelser, som han gjorde paa flere Steder, saasom: han bekostede og Sjønkede, uagtet Kønninge Kirke ikke tilhørte ham, Prædikestolen, som er i denne Kirke Anno 1587; thi dette Aarstal findes ubhugget paa den; og hans eget og Fruens Soffe Oldelands Navne og Waabener staae malede midt paa den.

I Aarene 1590 og 1591 bekostede og Sjønkede han en ny Altertavle og Prædikestol til Colbing Kirke ³⁾.

Han har Sjønket et Messing Fondbækken til Kollsted Kirke; hans og Fruens Waabener findes paa det, tilligemed det Aarstal 1613.

Derfom Capellet i Kønninge Kirke ikke i de catholske Tider har havt den derværende aabne Begravelse, som dog kan være muligt, har vist Caspar Marchbanner ladet den gjøre til sig og Families Leiested; thi han er den første man finder at være nebsat i den, den er ogsaa stebse bleven kaldet Marchbanners Begravelse. Han har herforuden ogsaa gjort sig fortjent af Efterverdenen, ved at lade opgrave Kong Gorm den gamle og Dronning Thyres Gravsteen, som findes ved Jellinge Kirke i Jylland, og derved friet den fra Undergang, hvilket Doct. Ole Worm anfører i sine Danske Monumenter saaledes: „Anno 1586, under Kong Frederich den andens i Danmark og Norge 10. Regjering, da lod Caspar Marchbaner til Søegaard, som den Tid var lehnsmænd paa Colbinghuus,

¹⁾ M. Søegaards Archiv.

²⁾ Danske Atlas III Tom. Pag. 480.

³⁾ Danske Atlas V Tom. Pag. 896.

opgrave den Steen paa Kirkegaarden, som staaer her uden for Kirkeboen; og findes efterkressne Skrift derpaa, som Kong Harald lod gjøre offuer sin Fader Kong Gorm og offuer sin Moder Drotning Thyre ungefær 960° o. s. v.

Y Anledning af, at den gl. høie Adel foragtede ham, fordi han havde en Stomager i sin Familie og desaaarsag lod hans Vaaben stryge over med Stomagerværte, forfattede han følgende Skrift, som staaer indhugget paa en Steen ved Taarnet i Colbing Kirke:

Egen Nutz Heimischer Neidt; Kindischer Rath Rom und Troia zerförtet hat, wo Tugend nicht so hoch wird geacht, als geburt und Pracht, das Land und Regiment Werden übel bewacht, und in die lönge gehen die Krebsgenge.

C. M. 1593.

Han har ogsaa ved Colbing Kirke, paa en anden Steen over et Beenhuus, som nu er borte, ladet sætte denne Skrift:

Du weltweise trit hier bei, Sage Wilcher Herr oder Knecht sei, Sind wir nicht alle von Staub und Erd gemein So beweis es anders aus dissem Bein.

Hvorunder staaer C. M. tilligemed hans Vaaben og Aarstallet 1591 ²⁾.

Caspar Marchdanner indlod sig den 9 April 1592 i Vgteskab med en Jfr. Sophia, eller som hun almindelig kaldes Soffe Oldeland fra Weikegaard, ³⁾ hvor hun var fød den 21 August 1576. Hun levede 21 Aar efter hendes Mand's Død; hun døde paa Rønningesøegaard 1639 den 13de September, 64 Aar gl., som sees paa Ligpladen, der findes paa hendes Kiste i Marchdanners Begravelse ubi Rønninge Kirkes Capel, hvor den staaer ved Siden af hendes Mand's.

Sophia Oldelands Fader skal ligesom Casp. Marchdanner, og mulig paa samme Tid som han, have været Sø-Kaper-Kapitain, og derved bleven en rig Mand ⁴⁾. Evrigt er det ogsaa, at stifet Venfkab paa Søen kan have givet Anledning til Vgteskab mellem begge fornævnte.

²⁾ Danske Atlas V Tom. Pag. 298.

³⁾ See Winnum's Ligprædiken over Casp. Marchdanner.

⁴⁾ Danske Atlas VI Tom. Pag. 553.

Casp. Marchbanner og Soffe Oldeland havde tilsammen 3 Sønner og en Datter, Frederich, Christian, Hans og Anne Marchbanner, alle fødte paa Colbinghuus ¹⁾. Af disse Sønner overlevede kun Frederich og Hans Faderen. Christian, som var født den 1 Septbr. 1594, døde derimod som Barn i Colbing Anno 1595 den 20 Novbr., og en ligsteen sees i Colbing Kirke over hans Gravsted ²⁾. Uden Tvivl ere Caspar Marchbanners og Soffe Oldelands tvende ælste Sønner Frederich og Christian opkaldte efter Faderens store Velyndere og Velgjørere Høilovlige Ihufommelse Kong Frederich den 2den og Kong Christian den 4de.

Efter et Original-Skjøde, dateret Odense d. 8de Decbr. 1624, tilfjødede Frederich Marchbanner sin Moder K. Søegaard. I dette Skjøde kalder hær hendes udtryffeligt: „min Moder Sophia Oldeland til Weilegaard“, og som Witterligheds-Mænd nævnes: „Min Morbroder Hans Oldeland til Threllerup, og min Broder, Hans Marchbanner til Weilegaard“. Han selv skriver sig i Skjødets Frederich Marchbanner til Langesøe ³⁾. Men mærkeligt er det, at bemeldte Frederich Marchbanner igjen eiede K. Søegaard 1629. Af hvad Marsag Soffe Oldeland kjøbte K. Søegaard, kan ikke bestemt siges, enten det er steet, da der underhandlede om Weilegaards Salg til Fru Ellen Marsvin for hendes Datter Fr. Kirfsine Munch, for i Forveien at være forsikret om et Opholdssted derefter; thi efter hendes Mandes Død er hun, saavidt Fjønnes kan, flyttet til Weilegaard, uvisst om som Eier selv af Gaarden, eller som blot værende hos hendes Søn Capitain Hans Marchbanner, hvilket sidste jeg holder for troeligt, thi det er rimeligt, at hun efter Mandens Død har overladt K. Søegaard og Weilegaard til hver af benævnte hendes Sønner, Frederich og Hans; ligesom ogsaa Sennen Hans Marchbanner udtryffeligt skriver sig til Weilegaard og ikke til K. Søegaard, det han dog med lige Ret kunde have gjort, hvis han ikke selv havde eiet Weilegaard; eller ogsaa det er steet proforma, og staaer i Forbindelse med den herefter anførte Tildragelse paa K. Søegaards Sø.

¹⁾ See Minnens Ligprædiken over C. Marchbanner.

²⁾ Danke Atlas.

³⁾ K. Søegaards Archiv.

En af Caspar Marchbanners Søner, hvem af dem kan ikke siges bestemt, skal have farlig fludt en Karl, som tjente paa Hindemae, der med flere Karle seilede i en Vaad paa Kønningesøegaards Sø for at fiske, hvilket Fiskeri fra Hindemae N. Søegaards Eiere ikke kunde fordrage, da de ansaa Søen som et Enemærke for sig, især da een af Hindemaes Eiere, ved Navn Frank Urne, havde ved et lovsformeligt Stjede af 1579 frastrævet sig og Arvinger al Fiskerettighed i bemeldte Sø. Da nu en af Brodrene Marchbanner engang fra et af Vinduerne, som vender imod Søen, seer besuagtet hiin Fiskerbaad i Søen ikke langt fra Gaardens Vinduer, saa raaber han ud af Vinduet til Gølkene i Vaaden, at de strax skulle pakke sig bort af Søen, og truer dem med en Kiffel, som han havde i Haanden, hvis de ikke gjorde det; men de agtede det ikke, tværtimod vare de trodsige, og een af dem endog saa grov, at han viser ham sin Pøbe, den Marchbanner ikke var seen at hilse saaledes med et Skud fra Vinduet, at Karlen strax styrte ned. Sagen var, at Frants Urne ikkun eiede det Halve af Hindemae ¹⁾, og sølgelig ikke kunde frastrive Gaarden sin Rettighed for den anden halve Deel. Marchbanner flygtede; thi der var Fare for Karlens Liv; men kom efter nogen Tids Forløb tilbage igjen, efterat Karlen var kommet sig saavidt, at han var uden Livsfare ²⁾. Et Brev frevet paa Latin af Broderen til ham har lagt i N. Søegaards Archiv lige indtil den nærværende Eier fik Gaarden, da det ved Søfjende-Stifte efter hans Svigermøder, kom bort. I dette Brev tiltales han, som fjed Karlen, haardelig af Broderen, for sin Ukjærlighed og Ubesindighed; han raader strax at flygte, og lægger til, at han ikke kunde redde ham. Skade at dette Brev er kommet bort. Den nærværende Eier af Kønningesøegaard, som selv har havt det ihænde, har fortalt mig det her Anferte, som jeg desuden ogsaa har hørt med samme Ord af hans Formand. Dette tildrog sig efter den gl. Casp. Marchbanners Død.

¹⁾ See blandede Notizer om Hindemaes Beboere af Sognepræsten Hr. Olavarius i Skjellerup.

²⁾ Et dansk Brev desangaaende findes i N. Søegaards Archiv.

Casper Marchbanners Datter Anne Marchbanner, som var fød 1595, døde Anno 1633 den 7 Septbr. og havde været gift med en Hr. von Wensin eller Wenshne. For øvrigt er mig ikke mere bekendt om hende eller hendes Mand.

Jeg maa her slutte denne min korte Efterretning om den gl. brave Casp. Marchbanner med at anføre, at han var den, der gjorde Kønningesøegaard til et ret adeligt Herresæde og til en complet Hovedgaard, ved de mange Jorder og det meget Gode, han fik til Gaarden i Folge de bevilgede Magelæg af Kong Frederich den 2den og Kong Christian den 4de. Det er Skade, at man ikke finder mere optegnet om denne retsfafne og virksomme Mand; dog vi finde endnu mindre om hans Vorn og Aftom.

3.

Frederich Marchbanner, en Søn af foranførte Befalingsmand Casp. Marchbanner og Sophia Oldeland, født paa Goldberg den 16de Juli Anno 1597. Han fik Kønningesøegaard efter bemeldte sin Faders Død; men efter nogle Aars Fortid, nemlig som forhen er anført den 3de December 1624, solgte han den igjen til sin Moder Fru Sophia Oldeland. Af det Skjøde, som han i saa Henseende udstædte til hende, seer man, at han paa samme Tid ogsaa eiede Langesøe; thi han skriver sig udtrykkelig derudi Frederich Marchbanner til Langesøe, men det varede ikke lange, førend han igjen blev Eier og Besidder af Kønningesøegaard; muligt at den nysnævnte Tildragelse paa Kønningesøegaards Sød her passer sig; jeg troer det, saa at, da Faren var forbi, har han strax paa ny tiltraadt Gaarden. Vist er det, at han, om ikke før (som jeg dog troer) i det mindste eiede Gaarden Anno 1629¹⁾; thi Bloch i sin Tyske Geistligheds Historie nævner ham udtrykkelig det Aar, som Eier af Kønningesøegaard, og begge hans Sønner veed jeg bestemt, at være fødte paa Kønningesøegaard, den ældste 1625 og den yngre 1629. Efter at hans Broder Hans i Aaret 1625 havde solgt Veilegaard, har han uden Tvivl strax af denne sin Broder Frederich faaet Langesøe, enten heelt, eller halvt, hvilket sidste jeg har nogen Grund til at troe, thi i fornævnte Tyske Geistligheds Historie hedder det: „Sal. Bisfoppen, Dr. Hans Michelsen beretter i sin Wisi-

¹⁾ Blochs Tyske Geistl. Hist. 2det Bind Pag. 69.

tatsbog 1629 den 29de August, at Frederich Marchdanner fortalte Bisfoppen den Fornærmelse Hr. Hans i Nærov (paa Sletten) havde gjort ham og hans Broder¹⁾. Ventelig, hebder det i Noten, Kapitain Hans Marchdanner til Langesøe²⁾, hvoraf jeg gjør den Slutning, at har Præsten Hr. Hans fornærmeth begge Brødrene, saa har ogsaa Brødrene havt noget i Fællig med hinanden, hvorved de begge tillige kunde fornærmede, og det troer jeg var Langesøe, eller Noget Langesøe vedkommende, og da de ikke vare flere Brødre, end de benævnte tvende, saa kan ingen Tvivl være om, hvem den fornærmede Broder har været. Frederich Marchdanner, som man ikke veed at have havt nogen Karakter, døde i sin bedste Manddoms Alder paa N. Sæegaard den 7de Juli Anno 1639, 46 Aar gl. Anno 1633 anføres han ved Navn i Regnskabsbogen for Rønninge Kirke, at have tilligemed sin Frue foræret til Rønninge Kirke et rødt Atlaskes Alterklæde med Gulb og Sølvkniplinger om³⁾. Frederich Marchdanner var givet med en Anne Gylbenstjerne fra Iversnes, som er nuværende Webelsborg⁴⁾, med hvem han havde følgende Børn: 1) Birthe Marchdanner, født den 5 Juni 1621. Hun er ventelig død meget ung, efter som Man intet mere finder om hende. 2) Caspar Marchdanner, født den 17 Decbr. 1622, død den 13 Septbr. 1625. Han findes i Marchdanners Begravelse. 3) Thale Marchdanner, født den 14 Apr. 1624, død den 7 Septbr. 1625. 4) Caspar Marchdanner, (see længere nede). 5) Anne Marchdanner, født den 16 Septbr 1627, var 2 Gange givet, først med en Hans Christen Raas, derefter med en Knud Gjedde. Hun anføres i den nysævnte gl. Rønninge Kirkeegnsskabsbog, at have foræret en Hvidsøms Dug at lægge paa Alteret i Rønninge Kirke⁵⁾. 6) Heinrich Marchdanner, som længere nede anføres, eiede foruden N. Sæegaard, ogsaa Langesøe. 7) Sophia Marchdanner, født den 5 Novbr. 1630, var givet med en Heinrich Hansen v. Odeland, men mere er mig ikke bekjendt om hende. 8) Christoffer March-

¹⁾ Blochs Fyenste Gekst. Hist. 2det Bind S. 69.

²⁾ N. Sæegaards Archiv.

³⁾ Danske Atlas.

⁴⁾ N. Sæegaards Archiv.

danner, født den 26 Novbr. 1633, er uden Tvivl død spæd. Fornævnte Anne Gyltensfjerne overlevede Manden, og havde N. Søegaard efter hans Død m seks af et Lingsvidne af 4de Marts 1640, hvori det hedder: at Fogden paa N. Søegaard mødte i Netten for ærlige og velbyrdige Frue Anne Gyltensfjerne, Sal. Frederich Marchdanners til N. Søegaard. Sagen angik en Gøbsets Ret et indtale ¹⁾. Om Anne Gyltensfjerne beholdt Rønningesøegaard indtil hun døde, kan ikke siges for vist; thi hun døde Aaret efter i Kjøge den 15de Juli 1641, hvorfra hendes Lig blev ført til Rønninge og nedsat i de Marchdanners Begravelse, hvor det hviler ved hendes Mandts Side ²⁾ Muligt at hun har gjort en Kystreise til Sjælland og der er bleven overrumplet af Døden.

4.

Hans Marchdanner, en Broder til næstforrige, var født paa Colbinghuus Slot den 19de Mai Anno 1597 ³⁾. Han fik, som jeg formener, Weilegaard enten strax efter Faberens Død, eller ikke længe derefter; thi han strev sig 1624 til Weilegaard, som tilføren er anført; men denne Gaard solgte han 1625 til Frue Ellen Marsvin ⁴⁾, hvorfra han styttede til Langesøe i Wiggerslefs Sogn, hvilken Gaard han, som jeg troer, har kjøbt enten heel eller halvt af fornævnte hans Broder Frederich; han døde, saavidt Man veed, paa Rønningesøegaard den 3die Mai Anno 1642, i sit Alders 45de Aar. Om han ellers nogenid har eiet N. Søegaard eller havt Part i den, skal jeg ikke kunne sige; det eneste, som giver mig nogen Formodning derom, er, at Broderens Enke døde i Kjøge, som dog kunde være stekt tilfældig, og at han efter hendes Død endnu var paa N. Søegaard; samt at han paa foransførte sin Ligeplade kaldes Hans Marchdanner til N. Søegaard, da han tilføren, som er anmærket, kaldte sig allene til Weilegaard; paa denne Grund er det at jeg sætter ham her blandt N. Søegaards Eieres Sal. Han var Kapitain i Tjenesten, som forhen er anført. Hans Frue hedte Anne Wenshne. Hun døde paa N. Søe-

¹⁾ N. Søegaards Arkiv.

²⁾ See hendes Ligplade foran.

³⁾ See ovenfor Ligpladen paa hans Kiste.

⁴⁾ Danske Atlas VI Tom. Pag. 219.

gaard den 19de Sept. 1633 i sit Alders 30te Aar. Man finder ikke, at de have haft Børn tilsammen. Begge deres lig sees i Marchbanners Begravelse i Kønninge Kirke.

5.

Caspar Marchbanner, en Søn af Frederich Marchbanner. Han var født paa Kønningesøegaard den 28de Decbr. Anno 1625¹⁾. Han var Kongl. Majestæts Hofjunker, og døde i Kjøbenhavn hastig og usfordømt den 10de Octbr. Anno 1651, ubi sit Alders 25de Aar. Hans lig blev ført fra Kjøbenhavn til Kønninge Kirke, hvor det staaer i Marchbanners Begravelse. Jeg finder ikke, at han har været gift. Han nævnes udtrykkelig paa Ligpladen Caspar Marchbanner til K. Søegaard, desaarfag sætter jeg ham ogsaa blandt K. Søegaards Fiere.

6.

Henrich Marchbanner, ogsaa en Søn af Frederich Marchbanner og Frue Anne Gylbenstjerne og Broder til næstforrige. Han var født paa Kønningesøegaard Anno 1629²⁾, han fik K. Søegaard og ventelig tillige langese efter Broderens Død. I Tjenesten var han Major ved det Svenske National-Regiment til Hest. Han var gift med en Frøken Helleborg Kaas, som var født paa Hjortholm paa Langeland, den 14de Novbr. Anno 1639; hendes Fader var Erich Kaas til Weistrupgaard og Lindfløw; hendes Moder var en Kirsten Gaas. Hun døde, som jeg troer, paa K. Søegaard Anno 1707, 68 Aar 7 Maaned og 1 Dag gl., og hendes lig staaer ved Siden af hendes Mand i Marchbanners Begravelse i Kønninge Kirke. Henrich Marchbanner havde med denne sin Frue 4 Børn, som ere følgende: 1) Hans Frederich Marchbanner, fød 1650 og nogle, men døde kort derefter. 2) Frederich Marchbanner, fød 1650 og nogle. Han saldt som Officeer i Beleiringen for Wismar Anno 1677, og tog, som den sidste paa Mandssiden af denne Familie, de Marchbanners Waaben med sig i Graven³⁾, det er altsaa urigtigt

¹⁾ See Ligpladen paa hans Kiste, anført foran.

²⁾ See hans foran anførte Ligplade.

³⁾ Det genealogiske og heraldiske Selskabs Adels-Lexicon N. Pag. 9.

hvad Pontoppidan skriver: at Major Henrich Marchbanner var den sidste af Familien. 3) Drotte Christine Marchbanner var født Anno 1665 paa Holme-gaard paa Langeland og døde ugift paa Møllegaard paa bemeldte Langeland 1694, 29 Aar gl. Hendes Lig blev ført her til Rønninge og findes i Marchbannernes Begravelse ¹⁾. 4) Anna Sophia Marchbanner var født paa Rønningesøegaard den 16de October 1667. Hun døde ugift paa Rappedrup den 2den Februar 1689, 21 Aar, 2 Uger og 3 Dage gl. ²⁾. Major Henrich Marchbanner døde for leiren ved Colding den 30te Mai 1674, og hans Lig blev ført her til Rønninge, hvor det findes i Familiens Begravelse. Marchbannernes Familie, som Adel, florerede saaledes i Alt kun lidet over 100 Aar. Major Henrich Marchbanner byggede i Aaret 1662 den søndre Ende af Rønningesøegaards la-degaardsbygning; dette Aarstal tilligemed Hans og Frues Navne findes paa en af Derhamrene.

7.

Hans Due, Oberst og Eier af Sanderumgaard og Østvedgaard, blev ved at ægte nysansførte Major Henrich Marchbanners Enkefrue Helleborg fød Raas, tillige Eier af N. Søegaard; men var det kun i kort Tid; thi de folgte efter en 10 Aars Forløb N. Søegaard til næstfølgende Knud Urne Sigvartsen. Uden Tvivl boede de derefter paa Østvedgaard. Hvad Aar han døde finder jeg ikke; hun døde som nylig er anført Anno 1707, og hviler i Marchbannernes Begravelse ubi Rønninge Kirke. Jeg er af den Tante, at hun overlevede hendes anden Mand; thi endt jeg ingensteds har fundet det.

8.

Knud Urne Sigvartsen købte N. Søegaard Anno 1684 den 22de Mai af fornævnte Oberst Hans Due ¹⁾, Urne var den Gang Rancelleraad,

¹⁾ Marchbannernes Begravelse.

²⁾ Marchbannernes Begravelse.

³⁾ N. Søegaards Archiv.

men blev siden Etatsraad. Han var en Søn af Sigvart Urne, Ridder, Geheimeraad, Rigets Stalbmester, Lehnsmand over Drarholms Lehn, Herre til Sanderumgaard, Hindemae og flere Gaarde. Hans Moder var Fr. Helvig, fød Lindenow til Juulskou, en Datter af Hans Lindenow sammesteds, hvilken Gaard Sigvart Urne fik med hende. Knud Urnes Sødsøene vare Hans Urne til Sanderumgaard og Helvig Urne, om hvem mere herefter. Etatsraad Knud Urne eiede foruden Rønningesøegaard — Sanderumgaard, Juulskou, Bjørnemose og Jaareveile. Han var gift med en Fruen Anna Beate Walkendorph Hennings Datter. Han døde som det synes paa Bjørnemose, Anno 1705, 71 Aar gl. Hans Enkesvne ægtede efter hans Død Etatsraad Erich Scheel til Kræskou. Hun døde, uden at have Børn ved nogen af Mændene 1720, 58 Aar gl. Paa et Epitaphium i Løved Kirke staae begge disse hendes Mænd i fuld Korpus, men hun i Bryllbillede²⁾. Etatsraad Knud Urne maa af den almindelige Mand have været enten meget høit agtet, eller frygtet; thi man fortæller her i Sognet, at naar Rønningesøegaards Bønder kjørende mødte andre Bønder, raabte de til disse: Kjør af Weien, vi ere Knud Urnes Bønder, og de skal strax have adlydt³⁾. Han kjøbte Rønninge Kirke til Rønningesøegaard af Kong Christian den 5te, og det uden Tvivl Anno 1639; thi det hidtil holdte Regnskab over Kirkens Inventarium samt Indtægt og Udgift, der aarlig blev efterseet og undertegnet af Stiftamtmanden og Bisfoppen, ender med Aaret 1688. Anno 1702 maatte han i Anledning af sit ubstærkte Kaldsbrev til Hr. Kullerup, at være Sognepræst for disse Menigheder, efter Mag. Mads Thranes Død, udholde en Proces med Eieren af Hellerup, som Kollsted Kirkens Patron, der formeente sig berettiget til at kalde første Gang Præst til Rønninge og Kollsted, efterat Rønninge Kirke nu var i en Proprietairs Eie; men højeste Ret tilkjendte Knud Urne Forrettighed til denne Gang at kalde. Han var altsaa den første Proprietair her i disse Sogne, og den første Eier af Rønningesøegaard, som kaldte Sognepræst til Rønninge og Kollsted. Siden efter have disse Kir-

²⁾ Danske Atlas Tom. VI Sog. 719.

³⁾ Sagn i Sognet.

fers Eiere stedse fikket med at kalde Præster hertil ¹⁾. Han og hans Frue have bekostet Communionbøgeret til Rønninge Kirke; begges Navne og Waabener staa derpaa. Og ventelig have de ogsaa skænket Solvafadet til at lægge Oblaterne paa ved Communionen.

9.

Helvig Sophia Urne, en Søster til Formanden Etatsraad Knud Urne, efter hvem hun fik N. Søegaard. Pladen paa hendes ligtiste viser os, at hun den 5te April Anno 1630 var født paa Malmøe Slot i Skaane af samme Fader og Moder, som bemeldte Knud Urne. Hun var giort med Jørgen Friis til Lindholm, Befalingsmand over Dueholm, Drum og Westervig Amter i Nørre-Jylland, ved hvem hun havde 1 Søn og 2 Døttre. Sønnen fik Rønningesøegaard efter hende. Døttrene døde ugiorte paa Rønningesøegaard og deres Lig findes i Friisernes Begravelse over Jorden i Rønninge Kirkes Capel. Den ælste Barbara Helvig Friis var født den 9de Mai 1650 paa Friisholm i Sjælland, og døde den 28de August 1714, i sit 64 Aar. Den yngre Elisabeth Sophia Friis, som var født paa Wardøehuus i Norge, døde den 6te August 1702, 40 Aar gl. Naar og hvor Jørgen Friis døde, har jeg ikke kunnet finde. Frue Helvig Sophia Friis, fød Urne, døde i en meget høi Alder paa Rønningesøegaard Anno 1715 den 30te April, 85 Aar, 3 Uger og 4 Dage og hendes Lig staaer i fornævnte Friisernes Begravelse i Rønninge Kirke.

10.

Christen Friis, Oberst, en Søn af fornævnte Befalingsmand Jørgen Friis og Frue Helvig Sophia fød Urne, fik Rønningesøegaard af, eller efter bemeldte sin Moder. Han var født Anno 1652 paa Friisholm i Sjælland; hvad Aar han tiltraadte Gaarden veed jeg ikke; men det er troligt, at det er skeet før end Moderens Død, efterform hun var saa meget gammel, og Krigen gjorde Lidenne vanskelige for en gammel Kone at bestyre et Guds ubi. Oberst Christen Friis lod i sin Tid begge Rønninge Kirkeklokker omskibe og forbedre, den store 1717, og den mindre 1725, hvorom tilforn er talt ved Rønninge Kirkes Beskrivelse. Han har oprettet en Stiftelse her i Sognet, i det han ved

¹⁾ Præstetaalen i Rønninge Kirke.

et Gavebrev, dateret Hefringholm den 21de Febr. Anno 1726, har skjænket 200 Rdlr., af hvilke Skoleholderen skal have Renten, som er bestemt til 5 proCt., for aarlig at lære 4 Børn af Rønningesøegaards Gode deres Christendom, samt at regne og skrive. Han skjænkede ogsaa Egetømmer til 4 Sag Huus, som skulde være og virkelig blev til et Skolehuus. Paa Vivild Kirkegaard i Jylland er en Skole bygget, til hvilken han ogsaa legerede 200 Rdlr. ¹⁾. Hans Farbroder Oberst Hans Friis til Hefringholm oprettede Anno 1695 denne Gaard og Gods til et Stamhuus for denne sin Broder søn Christen Friis til Rønningesøegaard, og da denne havde tiltraadt samme, indrettede han ogsaa 1726 Zusstrup og Esenbeck til et Stamhuus, paa det at alt Godsset, efter Oberst Hans Friis's Willie, skulde kunde blive samlet ²⁾. Oberst Christen Friis var ingentid gift, han døde paa Rønningesøegaard den 2den Juli Anno 1727, og blev begravet den 7de ejusdem i sit Alders 75de Aar; dette staaer i Rønninge Kirkebog; ubi Danske Atlas hedder det, at han efter sin sidste Willie er begravet paa Vivild Kirkegaard, og at der paa hans Grav er lagt en stor Steen med en besynderlig og vidtstøftig Inscription, som er anført i Hofmans Sundag Tom. 3, Pag. 160. Naar det derfor hedder i Rønninge Kirkebog, at han er begravet, da vil det ventelig sigte, at han er bisat i Rønninge Kirke, indtil han kunde blive ført over til Jylland, samt at Begravelses-Ceremonierne med ligprædiken m. m. ere skete i Rønninge. Hans Lig findes heller ikke her i Rønninge. Videre hedder det i Danske Atlas: at neden for Chorsdøren i Vivild Kirke, sidder i Muren en Steen over Oberst Christen Friis til Hefringholm, Zusstrup, Esenbeck og Rønningesøegaard, som døde 1727, aetat 74, med hans Portrait udhugget, og en Gravskrift gjort af Geheimeraad Christlan Sehested ³⁾. Oberst Christen Friis, hvis Minde endnu lever her i Sognet, har jeg især i min første Embedstid hørt omtale og nævne som en god og retskaffen Mand. Af hans Donationer til Skoler kan man heller ikke

¹⁾ Danske Atlas IV Tom. Pag. 288.

²⁾ Danske Atlas Pag. 323.

³⁾ Danske Atlas.

andet end troe, at han har været besjalet af Varme for Religion og Folkeoplysning.

II.

Christian Sehestedt, Herre til Raunholt og Nislefsgaard, Ridder af Elephanten, Geheimeraad, extraordinair Ambassador ved det franske Hof, Minister, Plenipotentiare ved Frels-Kongressen til Soison, samt Stiftesbefalingsmand over Odense, Dalum, St. Knuds og Ruggaards Amter, og Sigvart Urne, Oberstlieutenant, Herre til Juulskou og Willeshauge, bleve Eiere af Rønningesøgaard efter Oberst Christen Friis's Død, i Folge hans forud gjorte Testamente af 16 Februar 1726, og hedder det udtryffeligt, fordi at de vare de sidste og eneste Arvinger efter ham og hans Moder ¹⁾. Geheimeraad Christian Sehestedt betalte Oberstlieutenant Sigvart Urne hans Andeel, hvorved han blev ene Eier af Rønningesøgaard; dog beholdt han ikke meget længe Gaarden; thi han folgte den Anno 1734 til den her næstefter anførte Eier. Bemeldte Geheimeraad Sehestedt og Frue Charlotte Amalia fød Bersdorff oprettede en Stiftelse her i Sognet 1734, som nærmere herefter skal anføres. Geheimeraadinden Pjænkebe, som foran er nævnet, til Rønninge Kirke en kostbar Messeshagel; ligeledes Forhænget for Alteret og et Overtæk til den lille Skammel, som Præsten knæler paa for Alteret, altsammen af Jæsel besat med ægte Selv-Galloner. De døde begge paa Raunholt.

12.

Johan Caspar Rasch, Landstingshører i Fyen og Rancelleassessor; men siden Justitsraad, kjøbte 1734 Rønningesøgaard af foranførte Geheimeraad Sehestedt ²⁾. Han var født i Nykjøbing paa Falster 1694, hvor hans Fader Mag. Hans Rasch var residerende Kapellan, hans Moder hedte Frederiche Amalia Wichmann. Hans Slægtregister tilligemed Oprindelsen til hans Tilnavn Rasch vil jeg ikke her anføre, eftersom samme findes udførligt i Blochs Tjenste Geistligheds Historie, i hans Broders Professor Peder Raschs Levnetshistorie. Han havde været Student. Han byggede i Aaret 1757 den grundmurede Høi

¹⁾ N. Søegaards Urshv.

²⁾ N. Søegaards Urshv.

af Stuebygningen paa N. Søegaard, hvis længde gaaer fra Osten til Westen, og foregæbe Godset med et Par Gaarbes Tillæg i Kønninge, som han tilkjøbte sig. Han anlagde lysthaven ved Gaarden, og lod grave 4 Fiskedamme i den, da den tilforn var saa siid, at en Deel af den om Winteren stod under Vand. Han holdt stedse en liden lystjagt i Søen med Koer samt Seil og Flag til, paa hvilken han undertiden fornøiede gode Venner, der besøgte ham. Han døde paa N. Søegaard Anno 1770, 76 Aar gl. Hans Liig staaer i den aabne Begravelse over Jorden i Kønninge Kirkes Kapel, som tilforn kaldtes Trifernes Begravelse, men som dennes Børn siden, da Kønningesøegaard ved offentlig Auction 1787 blev solgt, reserverede sig til en egen Begravelse for Familien. Justitsraad Rasch var 2 Gange gift, og var i begge sine Ægteskaber Fader til 18 Børn. Han var først gift med en Fr. Anna Kathrine Holmer, en Datter af Borgemeister Hans Pedersen Holmer i Nyborg, ved hvem han havde 10 Børn; men af hvilke de 4 døde spæde, de andre ere følgende:

- 1) Hans Rasch, afføddiget Premierlieutenant, døde ugift paa Kønningesøegaard den 14 August 1796, i sit Alders 75 Aar.
- 2) Hans Holmer Rasch, havde været Student, og blev siden Forvalter ved et Robberværk. Han var gift; men uden Børn. Han døde kort førend tornævnte hans Broder i Kjøbenhavn.
- 3) Frederiche Amalia Rasch, var gift med Tolbinspektør, Kammeraad Christian Bruun i Nyborg, men havde ingen Børn, hun døde 1812, 82 Aar gl.
- 4) Frederich Rasch, døde i Sorø som Student og Sekretair hos Overhofmeister Oved Reusf. Han var en særdeles vakker og haabesuld ung Mand.
- 5) Niels Rasch, druknede 1758, 19 Aar gl., i Søen ved Gaarden, ved det at en Hest, som han vilde vande, gif for langt ud i Søen med ham.
- 6) Peder Rasch, omkom i sit 22 Aar 1754 paa Bierkinde Mark i stærkt Snefog, da han til Juuleheittiden vilde gaae hjem til sine Forældre fra Odense, hvor han var i den latinske Skoles Mesterlektie. Alle disse Børn vare fødte, førend Justitsraad Rasch fik Kønningesøegaard.

Anno 1742 den 18 April givte han sig anden Gang med Fr. Mette Sophia fød Munch fra Bispeborup, efterat han var bleven Eier af N. Søegaard. Hans Børn af dette Ægteskab ere følgende:

- 1) Andreas Kasch, født 1742, døde 1743.
- 2) Anna Cathrine Kasch, født den 4 Februar 1744; om hende mere siden.
- 3) Hebevig Rebekke Kasch, født 1745, blev den 21 Mai 1764 gift med Major Christian Carl Pflug i Kjøbenhavn, hvor hun døde af Børnekopper 1786, den 26 Januari. Han døde ogsaa sammesteds 1815, 80 Aar gl. De havde 2 Døttre sammen, som begge bleve vel forsørgede.
- 4) Christiane Charlotte Kasch, fød og død 1746.
- 5) Benedicte Lovise Kasch, født 1747, blev 1767 den 20 April gift med Sotapitain Frederik Ernst Horst i Kjøbenhavn, hvor hun efter saa Mars Forleb døde uden Børn.
- 6) Ulrika Cathrine Kasch, født 1749, blev den 13 October 1774 gift med den Gang værende Herredsfoged, siden Vicelandsdommer i Syen, og Rancellieraad Johan Jacob Nylius, da boende i Odense; men blev derefter Eier af Rattrup i Sjælland, hvor han døde den 24 August 1803. Hun eier endnu bemeldte Gaard. I deres Ægteskab havde de 5 Børn sammen, af hvilke 2 Sønner, som foran ved Rønninge Kirke ere anførte, døde i deres Opvært. De endnu levende ere:
 - a) Johan Caspar Nylius, Eier af Bjørnholm i Jylland, gift den 4 Mai 1815 med Freken Wilhelmine Christiane Ulrike Holstein Kaschlow fra Holstenborg i Sjælland, de have flere Børn sammen.
 - b) Wolfveit Christopher Nylius, Major og Eier af Estruplund i Jylland, er ugift.
 - c) Sophia Charlotte Nylius, gift den 9 Juni 1815 med Kammerjunker, Forst- og Jagtjunker samt Premierlieutenant i Garden til Fods, Hans Peter de Linde Fridenrech i Kjøbenhavn, og har Børn.
- 7) Wolrath August Kasch, født 1750, var Premierlieutenant i det Norske Livregiment i Kjøbenhavn, druknede den 16 Januari 1781 i R. Søegaards Sø, ved at løbe paa Skoiter, hans Familie, især hans gl. Moder, som stod i Begreb med at overlade ham Gaarden, til største Hjerteforg. Han var yndet af Alle som kjendte ham; med ham uddøde Slægten Kasch af denne Familie paa Mandesiden.

8) Et Tvillingbarn med næsforrige; men dødsfød.

13.

Justitsraadinde Mette Sophia Kasch, født Munch; hun var født i Bisfopstorup, eller som Byen i daglig Tale kaldes Bistorup, hvilken By hendes Forældre eiede og selv beboede een af dens Gaarde, paa hvilken hun først saae Verdens Lys den 18 Septbr. Anno 1700. Hendes Fader var Regimentsfriver Andreas Munch, som døde i bemeldte Bistorup 1714, i sin Alders 61 Aar ¹⁾). Hendes Moder hedte Hebevig Langhaar, som døde paa K. Søegaard 1750, i en høi Alder; men denne Hebevig Langhaar var Regimentsfriver Munchs anden Kone; thi han havde tilforn været gift med en Fr. Barbara Scheffers, som døde i Barselseng i Bisfopstorup Anno 1692, 36 Aar gl. Fornævnte Mette Sophia Munch indgif den 18 April 1742 Ægteskab med Justitsraad Johan Caspar Kasch til Rønningesøegaard, og tilbragte ham Bisfopstorup, foruden nogle andre Gaarde. Gaardene forbleve ved Rønningesøegaard; men Bisfopstorup blev solgt til hans Broder Profesfor Peder Kasch. De Børn, som de havde tilsammen i deres Ægteskab, ere nylig anførte. Hun var en særdeles fornuftig Kone, og bestyrede derfor ogsaa Gaard og Gods for og efter Mandens Død med megen Klogskab. Hun forbedrede meget Godset, især ved det Magelæg med Gaarden, som hun ved den af hende foranstaltede Rønninge Byes Udskiftning i Aaret 1785, gjorde til hendes gl. Gaarbes Bedste i Rønninge, da disse derved fik mere Jord og Hartkorn, som foran er anført. Hovedgaarden forbedrede hun ogsaa, i det hun til samme Tid fik de 16 Ldr. fri Hartkorn, som stedse hidtil havde lagt paa Rønninge Byes Marker, Ager om Ager med Vøndernes, saa nær indtil Gaarden som muligt, hvorved Gaarden nu fik ordentlige Løkker og Aalsdrift. Efter fornævnte Udskiftning lod hun strax den saakaldte Mæsgaard udflytte fra Rønninge By og af ny opbygge. Mandesforretninger vare hende ligesom egne, uden derfor at efterlade, eller ringeagte de quindelige som Huusmoder. Hun var selv tilstæde og saae til ved ethvert Arbeide i Skov og Mark. Hun var ikke kjælen for Winterens Frost og Kulde; hun udviste selv de Træer i Skoven, der skulde fældes, og var jævnlig

¹⁾ Schjellerup Aftælbog.

tilstede naar Skovningens Skete. Hun var ofte hele Timer nærværende; naar der blev hugget Hjerdsel. Hun kom ofte i Marken ved Høstet og Kornhøst; men hun efterlod derfor ikke at see til paa Malkeptetten, i Mellestuen o. s. v. Ved Dødsfald paa Godset forrettede hun selv personlig Stiftet, og hun havde en egen Gave til at faae Arvingerne forenede. Hun førte selv det foresaldne til Protokols, undtagen naar hun undertiden tog en gl. Skoleholder i Ellinge med sig for at skrive; thi hun holdt kun i hendes sidste Leveaar en Forvalter. Selv forstod hun og selv havde hun Kraft til at sætte Tingene i Gang, saa at kun faa Mænd skulde gjøre det bedre. Hun havde ogsaa noget Mandigt i sit Væsen og Adfærd, og var af Person høi og før. Hun gav Rønninge Kirke i Aaret 1783 lutter nye Stolestæder, lufte og med Laase for Dørene, og 1784 lod hun hele Kirken indvendig male, samme Gang lod hun ogsaa Kirkegulvet lægge om med nye Muursteen; men Choret med hvide firkantede Fliser. Hun forærede en rigelig solbøslagen Alterbog til Kirken. Hun oprettede en Stiftelse i Sognet af 600 Rdlr. til 6 Fattige af Godset, hvorom mere længer nebe. Denne Stiftelse kom vel ikke i Stand i hendes levende Live; men Concept til den fandtes efter hendes Død, hvilken Arvingerne respekterede og satte i Kraft. Hun døde af en Kærlse paa N. Sægaard den 31 Mai Anno 1787, 78 Aar gl. og blev den 14 Juni næstefter hensat hos hendes afdøde Mand i Rønninge Kirke.

14.

Christen v. Lemwigh, Major; men i Tjenesten Ingenieur-Kapitain, kjøbte ved offentlig Auction N. Sægaard for 61,000 Rdl., og Befattningen for 3,000 Rdl., efter hans Svigermøder, foransførte Justitsraadinde Klæsch, den 21 Novbr. 1787. Han er født i Kjøbenhavn Anno 1745. Hans Fader Mag. Søren Lemwigh, var Sognepræst ved Garnisonsmenigheden i Kjøbenhavn. Hans Farfader var Kongelig Confessionarius Mag. Christen Lemwigh, som var fød den 14 Juli 1672 og døde den 15 October 1724, 52 Aar gl., gift med Fr. Elisabeth Mühle Witth, som efter hans Død ægtede Schoubhynacht siden Admiral Wilhelm Lemwigh og døde den 27 Juni 1758, i sit Alders 72 Aar. Hans Farfaders Fader var Hr. Søren Christensen Lemwigh, Sognepræst til Borup og Kimmersløf Menigheder i Randsøe Herred i Sjælland, som var en Borgers

Søn af Lemvig i Jylland, (hvoraf han havde taget sit Tilnavn), gift med Jfr. Dobild Rhuman, Mag. og Professor Wolfgang Rhumans Datter i Kjøbenhavn^{*)}. Major Christen Lemwighs Fader, Mag. Søren Lemwigh, der var født den 20de April 1709 og døde den 26de August 1760, 52 Aar gl., var 2 Gange gift, først med Jfr. Anna Catharine Soelberg, der var ham Moder til alle hans Børn, hun var født den 16de Juli 1715 og døde den 16 Juli 1757, 42 Aar gl.; anden Gang var han gift med afdøde Regimentsquartiermester Thorups Enkefrue, Lene Kirstine Leegaard, hvem han efterlod Enke efter 7 Maanedes Ugteskab. Af Major Christen Lemwighs 7 Søskende vare der kun 3 foruden ham selv, der opnaaede Manddomsalderen, hvilke vare:

a) Edel Catharine Lemwigh, født 1741, gift med Sognepræsten Hr. Jørgen Fogh i Hjejse i Sjælland, som begge ere døde, efterladende sig 2 Sønner, der begge bleve Præster.

b) Den anden Søster Elisabeth Wilhelmine Lemwigh, født 1742, var gift med Hr. Hans Henrik Lybring, som da var øverste Kapellan, siden Sognepræst og Provst ved Holmens Menighed i Kjøbenhavn, og tilsidst Biskop i Christiansands Stift i Norge. De ere begge døde uden Børn i Christiansand.

c) Den 3die Søster Ernstine Albertine Lemwigh, født 1751, var gift med Justitsraad Ludvig Christian Knap i Kjøbenhavn; hun døde tidlig, efterladende sig 5 Børn.

Major Lemwigh fik strax, efter at han havde faaet Rønningesøgaard, en ikke ringe Udgift, i det han i Kjøbenhavn maatte lade den store Kirkeklokke i Rønninge, der var revnet, omstøbe, som foran er anført ved Rønninge Kirke. Han bekostede, som ogsaa foran er anført, i Aaret 1795 sit Gods i Rønninge By speciel udflyttet af Fælledskabet, ved hvilken Leilighed han udflyttede 2 Gaarde paa Marken, nemlig: Store Høiberggaarden og Lundegaarden; tillige har han Lid efter anden opbygget i Marken 12 nye Huse, de 11 af dem med Jord til, og 1 jordløst Skovhuus i Skoven Langestov. ligeledes har han ved Udflytningen i Schjellerup By udflyttet sin derhørende Gaard, og lagt den Kraas over for Rønningesøgaards Stuebygning ved Søens østre Side,

*) Sverrigi Sjællandske Clerike Pag. 1774.

og kaldet den efter ham selv Lemvighgaarden. Ved Egen mod Vesten er ogsaa opført af ham et nyt Huus, som kaldes Zisterhuset. Tilgemaade har han ved Ellinge Byes Udskiftning udskyttet, og af ny opbygget 6 af sine derhavende Gaarde og Huse, de tilbageblevne Gaarde og Huse i Byen til stor Fordeel. Han har givet Hovedgaardens Løkker en fordeelagtigere og mere passende Inddeling, og sørget for Fadeligt Wands Afledning ved Grøfter og Steenkister. Han har med godt Hegn indfredet tvende Skovhauger tæt ved Gaarden, nemlig: Kirkeaadningen og den Skovhauge, som ligger for Enden af Lyfthaugen mod Norden. Han har ladet mangfoldige Steen kløve og af samme opført Steengjerder, af hvilke førend hans Tid ikke gaves flere, end i Gynen, man kører ind af til Gaarden; ligeledes har han forsynet de fleste af Løkkeleddene med Steenledstolper. Han har bygget Kjørnehuset paa Gaarden, indsat en ny Gavl paa Lærkeladen mod Sønden, og gjort en bedre Indretning i Forpagterværelserne. Han har ladet de fleste Værelser i Stuebygningens vestre Fløi gibe, indsat store Engelste Winduesruder i hele Stuebygningens underste Etage, og ladet de fleste Værelser male. Han har af ny bygget Tverstaldlængden og en lo ved Langestovs Kro. Kort sagt, han har stedse været meget virksom til Eiendommens Forbedring, og gjort meget mere i saa Henseende, end der strax falder i Diet, og han har været heldig i sine Foretagender; men ikke altid uden Fortrædeligheder, især af Gudssets Bønder, med hvilke han i nogle Aar havde Strid, ophidsede imod ham af ilbetænkelige Mennesker, da Sagen imellem dem dog tilsidt i det Kongl. Rentekammer blev kjendt ham til Fordeel; men denne Strid med Bønderne blev Aarsagen, hvorfor han solgte Gudssets Gaarde til Færsterne. Af Gudsset er endnu tilbage 8 hele og halve Gaarde i andre Sogne, og alle Fæstehusene baade her i Sognet og uden Sognet, paa saanar som ere solgte, og i hvis Sted han har bygget mange ny, som gjøre Ugedage til Gaarden. Han har bekostet et lidet indvendig forgyldt Bæger til Sygges Betjening. Han har 1803 skjenket et Gadehuus i Konninge til huusvilde Fattige, med en god Haveplet til. I Huset ere 4 Værelser, hvor kan være 2 Personer i hvert. Han og hans Frue have oprettet en mild Stiftelse for fattige Præster, Kirkesanger- og Skolelærere, samt gamle Jomfruer, hvorom mere siden. Han indlød sig den 20de Decbr. 1784 i Hægtelab med

Justitsraad Rasches ældste Datter Jfr Anna Cathrine Rasch. De havde ingen Vorn i deres Ægteskab. Hun døde den 13de Mai 1817, 73 Aar gl. Han lever ugift i sit 75de Aar.

4.

Nøyrup By og hvad til samme hører.

Byen ligger næsten $\frac{1}{2}$ Mill fra Rønninge By, og Nordvest for samme. Man veed ikke Oprindelsen til dens Navn. Forend Udskiftningen var i denne By 5 hele Gaarde og 3 Huse, og samtlige Gaarde og Huse, paa Præstegaarden nær, tilhorte da Proprietairer: 2 Gaarde tilhorte Hindemae, 1 Sanderumgaard, 1 Weirup og 1 Selleberg. Af Husene tilhorte og tilhører endnu: 1 Sanderumgaard og 1 Rønninge Præstekald. Disse Gaardes og Huses Hartkorn var da 47 Edr. 7 Skpr. 3 Fdfr. 2 Ab.

Nøyrup By blev Aar 1798 udskiftet af Fælledsfabet ved Landinspecteur Kowel i Odense. Efter Udskiftningen blev fra Byen af udskyttet paa Marken:

1) en Gaard, som tilhører Sanderumgaard, med Hartkorn 10 Edr. og 1 Skp., hvilken Gaard blev lagt midt i sine Jorder ned mod Sanderumgaard's Skov, Hakkehaven kaldet, den er bygget af lutter nyt Lømmen, og er stor og vel indrettet, den fik det Navn Mariæminde, efter den høie Eiers Geheimeconferentsraad v. Bülow's Frue. Denne Gaard vil med Tiden blive en herlig Gaard; thi dens Jorder ere temmelig gode, og kan endmere forbedres, og der er et herligt Lisslag til den af Høbund, Gjerdsel og Lørvestfjær, altsammen i Nærheden. Ved Gaarden er en Fjøn, stor og velbeplantet Have. Af denne Gaards Hartkorn blev foruden fornævnte 10 Edr. 1 Skp., som den nu har, tilbage i Nøyrup By 3 Skpr. 3 Fdfr., beliggende tæt ved den nedbrudte og udskyttede Gaards Gaardplads, hvor nu af det tilbagestaaende Stuehuus er et Huus; som dets nærværende Beboer kjøbte tilligemed 3 Skpr. 3 Fdfr. Hartkorn af Sanderumgaard's Eier, da Gaarden 1799 blev udskyttet.

2) Dernæst blev ogsaa den Gaard, som tilhorte Selleberg, strax efter Udskiftningen, udskyttet. Daværende Eier af Selleberg, Cancellieraad men nu Justitsraad Jens Berg til Schousboe, solgte efter Udskiftningen Gaarden til

Jæsteren af den, som strax udskyttede den, paa dens ved Udskiftningen tillagte største Jordlob, paa et Agerstykke, som kaldes Bytofte, hvorfor ogsaa Gaarden fik af dens Eier det Navn Bytoftegaarden. Den havde førind Udskiftningen 9 Tdr. 1 Skpr. 2 Alb. Hartkorn, men foruden 2 Skpr. 3 Fdkr. Hartkorn, som bemeldte Rancellievaad Berg tog fra Gaarden, da han folgte den, og lagde til et Fiskehuus, som han byggede ved Røyrup Sø, folgte ogsaa strax den nye Eier en Deel af Hartkornet til de herefter anførte, og beholdt kun selv tilbage 5 Tdr. 4 Skpr. 2 Fdkr. $1\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn, som nu er Bytoftegaardens hele Hartkorn. Gaarden er meget godt bygget. Den ligger tæt ved en liden Skovhave, som støder til Gaarden, der giver den en behagelig Beliggenhed, og som nu paa det omhyggeligste freedes, da endog Manden selv har podet afslilte Skovavler i den, som vel lykkes. Gaarden har godt Tillæg af Eng, Gjerdselkov og Løvemose, altsammen i Nærheden. Den kan i Liden blive en herlig lille Eiendom. Den afbrudte og udskyttede Gaards Gaardplads, tilligemed de runde om samme liggende 2 Tdr. 3 Skpr. 3 Fdkr. $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn, folgte fornævnte Bytoftegaardens Eier til et Par nyegivte Folk, tilligemed Stuehuusbygningen, som blev staaende. Foruden nysnævnte fra Bytoftegaarden bortsolgte Hartkorn, folgte denne Eier endvidere til et Par andre Folk 6 Skpr. 1 Fdkr. $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn, hvorpaa disse opførte et Huus, som de beboe, tæt ved Kjøreveien til Røyrup. Huset har intet eget Navn; men benævnes som liggende i Røyrup By. Med dette nysnævnte Huus er der endnu tilbage i Røyrup By 3 hele Gaarde, 1 Voldsted, 5 Huse med Jord til og 1 jordløst Huus, foruden det 1817 ny opbygte Distrikts Gjordemoderhuus.

Af de 3 i Røyrup By tilbageblevne Gaarde hører den ene med 6 Tdr. 5 Skpr. 1 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn til Hovedgaarden Weirup, til hvilken den gjør Hovning. De to andre Gaarde, som tilforn hørte til Hovedgaarden Hindemæe, og som hver staaer for 10 Tdr. 1 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn, købte Jærsterne selv af nærværende Eier af Hindemæe, Proprietair Charles Adolph Denis Mourier, den ene 1803 og den anden 1805. Til begge Gaardene er fornødent Tillæg af Hobund, Gjerdsel og Løvstjær. Den ene af disse Gaards Beboere byggede Anno 1808 et jordløst Huus paa sin Gaards Grund tæt ved Døen, og som derfor bliver regnet til Døen, det har strax folgte til dets første Beboere.

Omtrent 100 Skridt fra dette Huus mod Sønden, og lige for den Wei, som støder mod Norden paa den store Landvei, ligger det Huus i Røyrup, som tilforn tilhørte Rønningesøegaards Eier, og i hvilket Herredstinget for Binding, Bjerge og Kasum Herreder holdtes udi mere end 30 Aar, førend disse Herreder i Aaret 1816 bleve adskilte. Og omtrent 100 Skridt fra dette Huus mod Norden stod det forrige foran anførte gamle Tinghuus, i hvilket Retten tilforn blev pleiet. Det blev nedbrudt, fordi det var saa meget udfat for Wind og Veir, det hadde staaet her siden det blev flyttet fra Herredstjæstjenene. Bemeldte Huses Hartkorn er nu efter Udskiftningen 4 Skpr., som er af Rønninge Byes Grund.

B.

Indsøer til Røyrup.

Imellem Røyrup og Rønninge Byers Marker er en mindre end middelmaadig stor Sø, som kaldes Røyrup Sø, fordi den ligger meest paa Røyrup Grund. Den er af en 8 Ldr. lands Størrelse Geometrisk Maal, og næsten rund i sin Figur.

I denne Sø falder Skjøn Fisk, saasom: Gjedder, Aborrer, Søndere, Aal og Skaller, og Fisken er reen og velsmagende. Den ender mod Vesten ved Rønninge store Lørvemose, gl. kong kaldet, og jeg staaer i den Formening, at de begge for nogle 100 Aar siden have været een Sø. Net til at fiske i denne Sø har Sanderumgaards, Weirups, Sellebergs og Lavindsgaards Eiere, foruden alle Selveiere paa Røyrup Grund, der førend Udskiftningen stødte op til Søen. Søens største Dybde er 9 Alen; ved Landkanten er den meget lav, undtagen mod Vesten, hvor der falder fartige Øjænger. I denne Sø er gjerne Wildbænder, undertiden ogsaa Svaner og til sine Aarstider Rørdrummer.

C

Enge og Moser til Røyrup By.

Røyrup By, saavel som de fra den udslyttede Gaarde, har ingen egentlige

Enge; Enghe findes kun her i Engkjære udi hver Mandes Løkker og i Skovhave-
verne, hvoraf enhver Mand har en deel Hø, foruden det avlede Kloverhø.
Lørvemose, hvorudi findes fornøden Løv, er der til hver Gaard paa Køy-
rup Byes Grund, fjøndt til een Gaard mere end til en anden. Til den
Gaard, som hører til Sanderumgaard, nemlig: Mariemünde, er det meste
og bedste Lørvestjør til Køyrup, hvilket er deels i langesgaardshave, deels i
gl. Grave, som ligger tæt ved Weirup Skov, hvor tillige er et Overdrev, af
8 a 10 Tdr. lands Størrelse. Den Gaard, som ligger til Weirup, har ogsaa
overflødig Lørvestjør, som er i den nordre Ende af langesgaardshave, men
noget af Løven i denne Mose er temmelig svedet. Bytostegaarden har Løv
til egen Fornødenhed, men ikke til Salg i en Mose, som kaldes det gl. Kong;
forbi den ligger ved Rønninge store Lørvemose af samme Navn. De to Selveis-
ergaarde i Køyrup By have god og tilstrækkelig Løv i en Skovhave, som hed-
der Hjortholm.

D.

Skove til Køyrup.

Til Køyrup By gives ingen stor Skov; GjerdsfælSkov har hver Mand deri-
mod til sin Gaard. De 2 Selveiere i Byen have omtrent hver det halve af
den fornævnte Skovhave Hjortholm, som indeholder en 8 a 9 Tdr. land Skov,
Engbund og Lørvemose. Tilgemaade have de hver sin næsten lige store Maal
i Skovhaven Nymosehave kaldet, som indeholder en 4 a 5 Tdr. land. Til
Gaarden Mariemünde ligger Nordvest for Gaarden en Flø Skovhave, 5 Tdr.
land stor, som kaldes langesgaardshaven, i hvilken, som foran er anført,
tillige er en god Lørvemose. Den Gaard i Byen, som tilhører Weirup, har
en god GjerdsfælSkov, som ogsaa, fjøndt langt fra hin nærvænte, kaldes
langesgaardshave, af en 7 til 8 Tdr. lands Størrelse. Bytostegaard har en
god GjerdsfælSkov, liggende tæt ved Gaarden af en 6 Tdr. lands Størrelse, som
hedder Bytkjærholm.

E.

Bakker paa Køytrup Grund.

Iffun een Bakke gives der paa Køytrup Byes Grund, hvilken ligger i en af Gaarden Mariemindes Lokker i Nærheden af Gaarden og kaldes Ørenbjerg, en 100 Alen lang og 25 a 26 Alen høi; Bakken bestaaer ganske af Sand, og det saa hvidt, at Mange hente derfra deres Gulvsand; der pløies og saaes ikke uden ved Foden af den. Efter Sagn i Sognet, som ogsaa findes i Danske Atlas, skal i dette Ørenbjerg for mange Aar siden være fundet store Beenrade af Mennesker; samt Waaben og Kjedler af Kobber ¹⁾.

F.

Da Køytrup og Lavindsgaard Byer førend Udskiftningen iffun vare eet Bylaug, og havde deres Jorder i Fællig allevegne udi Markerne, saa anføres Køytrup Byes Areal først efter at Lavindsgaard her er beskrevet.

5.

L a v i n d s g a a r d.

A.

Dens Beliggenhed, Navn, Bygning og Have.

a) Lavindsgaard ligger lidet over $\frac{1}{4}$ Mil fra Rønninge og noget mindre end $\frac{2}{3}$ Hjerdingvei fra Køytrup, i Vest Nordvest for begge disse Byer. Den tilsligemed dens Afbyggere ligger yderst paa Rønninge Sognegrund mod Westen. Den grændser mod Westen til Veirupgaards Nonnebolte; mod Norden, Sønden og Østen er den derimod omringet af Køytrup Byes Jorder. Gaarden selv ligger smukt. I nogen Afstand synes den at ligge i en Skov formedelst en stor Mængde høie canadiske Popler og Elmtræer, som staae Østen og Norden for den, og et Skovpartie af høie Elle, som staaer paa den modsatte Side af Gaarden i dens anden Have. Da den fjerde Side af Gaarden, som er

¹⁾ Danske Atlas VI Rom. Sog. 553.

Portlængen, er aaben paa saa Jag nær, saa havet desaarfag fra Stueværelserne af en herlig Udsigt ud over en af Gaardens Løkker til Sønderumgaard's herlige Skove. Et behageligt Syn er det ogsaa, at strax, naar man triner ud af Gaarden paa Gaden, ligger Rønninge smukke Kirke lige for. Gaardens langstrakte Skov, som kun nogle 100 Skridt fra Gaarden mod Nordvest og Norden omgiver dens Agerjord, gjør desuden Gaardens Velisgenhed smuk og behagelig, som vist herefter alt mere vil tiltage ved den nærværende Eiers Indsigt og utrættelige Flid.

b.

Dens Navn eller Benævnelser.

Anno 1482 blev Lavindsgaarden kaldet Langvadsgaardt og Langevaadsgaarde; som sees i Danske Magazin, hvor anføres: at Claus Andersen Degn i Odense har til et Vicariat i St. Knuds Domkirke i Odense legeret blandt andet Gode „en Gaardt i Windinghe Herreth i Rønninge Sogn langvadg Gaardt som Anders Andersen nu ibor og giffuer the raff aarligh II Pund Dygh I Skeppe Smør, XII fj. Penningh, I lam, II Gies och III Høns“; videre hedder det: „Och schall forskreffne Vicarius ey borttugge eller i Kulbrende huad Skoff och Enmerke, som ligger till then forskreffne Gaardh i langevaadsgaarde; men fall medt Capitels Hjelp och Trøst holle then vedt Fred och Bestierming, och nyde till sine egne och forskreffne Vicarii Zieners Oibengieldt och Sunn epther thi som hand føde og taale kand nar Gud vill giffue sin Naade att Skoffuen fructsommelich vorder.

Datum in Dittonia 1487 1).“

Et langt og bredt Vand eller Waad synes her at have været Anledning til Byens Navn, hvilket, om saa er, vel ikke kan have været andet end det ikke langt fra Byen værende store long eller Lørvemose, som til den Tid kan have været fuld af Vand, formodentlig at der intet tilstrækkeligt Afløb har været for Vandet. Dette Vand eller Waad har da været baade langt og bredt, ligesom ogsaa Lørvælonget endnu er det. Siden efter er Udralen af Byens Navn for-

1) Danske Magazin Tom. III S. 399.

andret; thi da kaldes den i Flæng Langesgaarde og Lavindsgaarde. Navnet Langesgaarde, hvis samme ellers har havt nogen Betydning, troer jeg er en forfortet Benævnelſe af det rette Navn, ſom jeg formener at have været Langeskovsgaarde og det paa ſamme Grund, ſom den ſtray vedliggende privilegerede Kro hedder Langeskows Kro, hvilket Navn der unægtelig har ſaaet af den foran anførte Langeskov, ſom ſtrakke ſig fra Bjerne Nalle af til Lavindsgaardes Skovhaver, der viſt da ogſaa ere kaldte Langeskov, men efter bemeldte Skovs Undergang har tabt dette Navn og i den Sted ſaaet Benævnelſe efter Byen.

Gaardens Navn er nu Lavindsgaard ligesom ogſaa Byen, førend begge dens Gaarde bleve een Gaard, hedte Lavindsgaarde, hvilket har været dens Navn i mere end 100 Aar, ſom ſees af Rønninge ældſte Kirkebog, der er begyndt af Mag. Mads Thrane Anno 1686, hvor den kaldes ſaaledes.

C.

Dens Bygning og Haver.

Lavindsgaard er bygget af dens nærværende Eier, Oberſt og Ridder v. Heide; Stuehuſet byggede han ſtray i Aaret 1800, efterat han var bleven Eier af den førſt kjebte Gaard af de 2 Lavindsgaarde. Det er en høi og bred Bindingsværks Bygning med en Fløn Kjelder og hvid uden paa. Indvendig ere ſmukke, malede og for det mæſte gibeſede Værelſer. Stuebygningen er teglhængt. For Enden af den er en lavere Bygning, ſom er indrettet til Kjøkken, Vorigerſtue, Melkeſtue m. m. Siden efter har benævnte Eier opført alle Gaardens øvrige Fjonne Bygninger og Udhuſe, og indrettet en Daggaard, hvor er Hønſehuus, Svineſti o. ſ. v. Lavindsgaard er ikke ſtirbygget; thi Portlængen er aaben og har iſtebet for Bygning et buedannet Etakke lige for Stuebygningen, gennem hvilket Indkjørselen er til Gaarden.

Ved Lavindsgaard er 2 ſmukke og nyttige Haver, en paa hver Side af den. Den egentlige Iſthave, til hvilken man gaar ud fra den ſtore Stuebygning af, og ſom ligger Øſten for ſamme, indeholder 2½ Tdr. Land, og er anlagt i nyeste Smag, uden at Nyttend derfor er ſat til Side; thi den er forfyldt med en ſtor Mængde af alle Sorter Frugttræer, de bedſte og udfegteſte i

Hensende til Frugten. I Haven er tillige en Fjøn stor Humleplet, som i gode Aaringer giver anseeligt af sig; og omkring Haven, som blev anlagt 1801, ere plantede mange af de canadiske Popler og Elmtræer til Læe for den, som allerede gjøre den tilsigtede Nytte. Den anden Have ligger Vesten for Gaarden og er anlagt nogle Aar efter hiin nysanførte. Denne er ogsaa meget Fjøn og nyttig, ikke allene i Hensende til dens Anlæg, dens store og gode Humleplet, dens rige Beplantning med Frugttræer; men ogsaa dens vel dyrkede Jord til alle Slags Haveurter og Urter. Det, som især gjør denne Have smuk og behagelig, er først en lille høivopet Elleflov, som findes i den, og de mange Naaletræer og Busketter, som i en vis Orden ere plantede ved Udsiden af den, og dernæst en Canal, som Obersten har ladet grave paa langs igjennem hele Haven, hvilken Canal, som løber igjennem ovennævnte Elleflov, har først adskillige behagelige Retninger og Bugter, hvorefter den udvider sig til et veldannet Bifledam, for Enden af hvilket er sat en Gangbro med en Sluse under, for at kunne stemme Vandet i Canalen efter Behag. Vandet forlader derpaa Haven, og løber ned i det nedenfor liggende Tørvelong. Vandet i Canalen er af en rindende Kilde, som kommer fra Marken, efter først at have forsynet et af Gaardens Vandstøber med det fornødne Vand til Kreaturene. Denne Have er omtrent af 1 Td. lands Størrelse.

B.

Dens Opkomst.

Lavindsgaard er opstaaet af de tilforn i Lavindsgaarde By værende 2 Bøndergaarde, der med Kongelig Bevilling af 6 Mai 1812 ere lagte sammen og bleve til een Gaard. Anno 1800 kjøbte nuværende Eier, Oberst Hejde, af Justitsraadinde Berg til Schousboe den af disse toende Gaarde, som ligger mod Vesten, der stod for Hartkorn 11 Tdr. 1 Skp. 1 Fdkr. 2 Alb. Ager og Eng, og 4 Skpr. Skovfjeld, med et Areal af 81 $\frac{1}{2}$ Tdr. land Geometrisk Maal eller 1,343,600 \square Alen, og som paa den Tid var beboet af 2 meget agtværdige gamle Bønderfolk, der afstode den imod en bestemt aarlig Afgift af Gaarden og 300 Rdr. Afstaaelses,

penge. I denne Gaard var Rasmus Andersen langhoff, som blev Eier af Hindemæe, født Anno 1696. Hans Forældre vare fornemme Bønderfolk der i Gaarden. Han tog sit Tilnavn langhoff af Gaarden. Han døde paa Hindemæe 1758. Den anden mod Osten liggende Gaard, som laae tæt op til den nysævnte, kjøbte Obersten Anno 1811 af Kammerherre v. Heinen til Fraugdegaard, Hollufgaard &c. Denne Gaard stod for Hartkorn Ager og Eng 11 Tdr. 4 Skpr. og Skovfald 4 Skpr., med et Areal af 1,343,600 □ Alen eller paa libet nær 96 Tdr. land Geometrisk Maal. Men fra dette Hartkorn afgik først til en Hovedparcel af denne Gaard 2 Tdr. 2 Fdkr. $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn, hvortil er et Areal Geometrisk Maal af 12 Tdr. Agerland, $1\frac{1}{2}$ Td. Engbund og Gierdselskov, og $1\frac{1}{2}$ Td. Løvemosse, i Alt 15 Tdr. Geometrisk Maal og Skovfald 1 Fdkr. $2\frac{1}{2}$ Alb. Dette Hartkorn skænkedes Obersten til Hæstere af Gaarden med fuldkommen Eiendomsret for sig og sine, tilligemed den halve Deel af Gaardens Bygning, tit at opføre Bygning af paa bemeldte Hartkorns Grund, for at afstaae og fratænde Gaarden til sig, som dog først skete 1815. Denne Hovedparcel kaldes lille Lavindsgaard. Dernæst har Obersten taget fra bemeldte Hartkorn $5\frac{1}{2}$ Td. land Geometrisk Maal, og lagt til det i Aaret 1817 opbygte Huus, Mindet kaldet, hvilket han har skænket en gl. tro Karl til fri Beboelse. Begge disse af Obersten kjøbte og sammenlagte Gaarde udgjøre nu Lavindsgaarden. I den sidst kjøbte Gaard er Udvingen og Jubellæreren Provst Lauritz langhoff, Sognepræst for Nørrelyndelse og Høiby Menigheder, hans Fader Søren Sørensen langhoff, som var Borger og Hæstgiver i Odense, født 1706. Denne, som var kjædelig Søskende-Varn til fornævnte langhoff til Hindemæe, havde ogsaa, ligesom han, og paa een Tid med ham, taget Tilnavnet langhoff af Gaarden. Udi denne Gaard boede tilforn Gaardshæstere Mads Jbsen, hvis Navn stedse med Agt bør erindres i Rønninge Sogn, for en Stiftelse af 100 Rdr., han gjorde til dens fattige, hvorom mere herefter. Han døde den 30 Marts 1796, 81 Aar gl. Hans Kone Dorthæa Thomasdatter døde den 25 Marts 1785, 63 Aar gl. De havde ingen Børn.

C.

Gaardens Stifter og 1ste Eier.

Denne Gaards første Eier og Beboer er, som det Foregaaende allerede viser, Oberst og Ridder Andreas Gram v. Hejde, Chef for Weikorpset i Danmark,

født den 20de April Anno 1760 i Trondhiems Stift i Norge paa Gaarden Sels, haf ved Trondhiem, hvilken Gaard hans Forældre Proprietair Bredo Hejde, og Hustru Maren Sophia Hejde fød Gram, eiede og beboede. De vare velsignede med 22 Børn, af hvilke Obersten her var den næstnyngste. Obersten har været tvende Gange gift: 1ste Gang med Jfr. Anna Elisabeth Johannette Wadsthyer, 26 Aar gl., ved hvem han havde 3 Børn, som ere:

1) Jacob Bredo Hejde, født den 20de Juni 1794 i Slagelse, er Kandidatus Juris med bedste Karakter og 2den Kancellist i det udenlandske Departement.

2) Fruken Lovise Sophia Catharina Hejde, født i Slagelse den 28de April 1793, er Klosterfrøken i Odense.

3) Fruken Anne Elisabeth Johannette Hejde, født i Slagelse den 8de August 1795.

Anden Gang er Obersten gift med Fruken Andrea Maria Mandix, født i Kjøbenhavn den 19de December 1756, en Datter af General-Auditeur Mauris v. Mandix og Hustru Lucia Maria Ursin i Kjøbenhavn. I dette Ægteskab har Obersten ingen Børn.

D.

Dens Eng og Tørvemoser:

a

Egentlig indfredet Eng er der ikke til Lavindsgaard; hvad Engbundhø der avles til Gaarden, erholdes enten i Engkjære i Løkkene, som kun ere meget faa og smaa, eller imellem Buskene i Underskoven, eller paa Tørvelonger, hvilket sidste, efterat Obersten har labet det godt jævne, nu er som en ordentlig god Eng, og giver aartlig en Mængde godt Hø af sig, især da Mosen, som sees af det Følgende, er meget stor, og der er en bred og dyb Kanal, som aartlig renses, og har tilstrækkeligt Afløb, der stiller den ved det Vand, som ellers kunde være til Skade, men ved hvilket Mosen, formejlest en anlagt Sluse ogsaa kan sættes under Vand naar det maatte behøves. Til La-

vindsgaard kan altsaa nu med Sandhed siges at være god og tilstrækkelig Engbund. Aar om andet avles til Gaarden en 80 Læs Enghe med Oberstens egne store Vogne.

b

Til Lavindsgaard er en stor og hyppelig Lørvemose, af ikke mindre end 20 Tdr. Lands Størrelse Geom. Maal, med den bedste Sort Løv ubi. Longet behandles ordentlig; thi fra den Tid af at det kom i Oberstens Eie, og efter at han havde faaet det planeret og jævnet, begyndte han Lørvestjæringen fra en vis Side, den han vedbliver at forfølge Aar efter andet, uden at affætte Balke; thi der stjaeres i samme Grav, som der fra Begyndelsen af er faaet ubi, efterat det staaende Vand i Graven først er udpompet; men ikke nær saa dybt som der kunde, for at Longet besnarere kan groe til igjen. Der stjaeres nemlig kun en 14 Løv dybt, da der derimod for det meste gjerne kunde stjaeres en 20, og naar der er affaaet Løv, bliver alt Affaldet under Stjæringen med Glib kastet tilbage i den staaende Grav og jævnet. Af dette Lørvelong sælges aartlig, uden Affavn, en Deel Løv; men der kunde uden Skade sælges endnu mere. Dette overflødige og hyppelige Lørvestjær til Lavindsgaard er af uourdeelig Værdie for Gaardens Eiere, og kan stedse blive det, saalænge Longet behandles med den Orden og Klogskab, som nu. Dette Lørvelong er ubi een Strækning, og ingen anden Mose gives der heller til Gaarden. Det ligger kun nogle 100 Skridt Nordvest fra Gaarden.

E.

Dens Skov.

Skoven til Lavindsgaard, der bærer Navn efter Gaarden, og som indeholder en 15 Tdr. Land Geom. Maal er Fredeskov, det den ogsaa trænger til at være; thi den har, førend Obersten fik den i Eie, været alt for meget usfredet, især holdt vedkommende Løbsiere slemt Huus med den ved Udskiftningen, da de stode alle de store Ege og Bøge, som fandtes i den. Skoven er altsaa kun i Opvært, men kan blive skøn med Tiden, især hvis den faaer en Eier

af samme Haand, Drift og Lyft til at plante og opelske Skov, som den nærværende; thi Obersten har fra den første Tid af at Skoven blev hans, bestandig opfredet de unge Ege og Bøge, som vare i den, og hvor der vare Aabninger eller bare Pletter i den, deels beplantet disse med unge Bøge, som han har faaet andensteds fra, deels besaaet den med Lærketræer, Fyr- og Granfrø, som er lykkedes overmaade godt; thi af det førstslagte Frø af disse Sorter gives der allerede nu mange lægtstore Grantræer i Skoven, saa at den nok i Tiden vil forvinde den Skade, den har lidt, og vil dertil blive meget smuk og behagelig, formedelst den Blanding og Afverling af alle Slags indenlandske og fremmede Skovtræer, som nu findes i den. Der er herlig og overflodig Gjædsel af alle Sorter, især af Håsel og Elle, hvoraf uden Affavn aarlig kan sælges endel. Lavindsøgaards Skov er ubi een Strækning, den ligger imellem det forhen nævnte store Lervelong, som hører til Gaarden, og Gaardens Løkker mod den Side. Skoven indslutter nogle af Gaardens Løkker mod Nordvest og Norden. Hvor betydelig Skov der i ældre Tider har været til Lavindsøgaardene, kan noksom skjønnes af deres høie Skovskjold, da hver af Gaardene stod for 4 Skpr. Der maa altsaa ikke lidet være opryddet af den, ligeledes kan det skjønnes af fornævnte Claus Underfen Degns anførte Forbud mod at borthugge eller brænde Kul af Skoven, det han vist ikke havde haft behov at forbyde, hvis Skoven ikke havde været større, end den i Mand's Minde har været.

F.

Dens Hartkorn, Areal, Avlsdrift, Hollanderi, Heste,
Faar og Sviin.

Hartkornet paa Gaardens Ager og Eng er 20 Tdr. 4 Skpr 3 Fdkr. 1½ Alb. Skovskjolden er 7. Skpr. 2 Fdkr. ½ Alb. Paa dette Hartkorn er et Areal af 157 Tdr. Land Geom. Maal, hvoraf er Agerland og Eng 118 Tønder, Freløskov 15 Tdr., Lervemose 20 Tdr., Haver og Gaardsplads 4 Tdr.

Bemeldte 118 Tdr. Land ere inddeelte i 7 Løkker af omtrent lige Størrelse. Driften i samme er som følger: Første Løkke brugød, den halve Deel til Drak,

den anden halve Deel til Byg, hvortil gjødes, undtagen et Stykke af den, som lægges med Kartofler.

Anden, Hvede og Rug.

Tredie, Havre og Kløver!

Fjerde, Kløvermark.

Femte, Græsmark.

Sjette, ligeledes.

Syvende, ligeledes.

Den aarlige Udsæd af alle Sorter Korn er omtrent 58 a 60 Tdr., som er: Hvede og Rug, 18 Tdr.; Byg, 18 Tdr.; Havre, 20 Tdr.; Vætter og Biffer, 1 Td.; Boghvede, 1 Td.; Kartofler, 24 a 25 Tdr.

De Fødd, som bemeldte Udsæd Aar om andet giver af sig, ere omtrent: af Rug 6 a 9 Fødd, Byg 7 a 9 Fødd, Havre 6 a 8 Fødd, Vætter og Biffer 6 a 8 Fødd, Kartofler 10 a 12 Fødd.

Jorden til Lavindsgaard er temmelig forskjellig, nogle Løkker ligge høiere, andre lavere; nogle indeholde meget Gruus, men af det frugtbare Slags; andre mere Muld med leer udi. Mergel gives der i nogle af Løkkerne i temmelig Mængde, og har en ikke liben Dybde, den Eieren af Gaarden troligen benytter; thi han har i flere Aar merglet aarlig et Par Tdr. Land. Alt skadeligt Vand har han ved store Grøfter afledt fra sine Jorder og ladet sætte Steenkister, hvor det var fornødent. Gaardens Gjøbning stræber han at formere, og holder til den Ende endeel af sine Heste og Ungkvæg inde paa Stalden det meste af Sommeren. Den største Deel af Gaardens udvendige Hegn har han ladet sætte med hegndygtige Steengjerder, og Mellemhegnene i Løkkerne med levende Gjerder af Incium Barbar, Spansk Høben eller Piil, ogsaa har han befojet adskillige Steenledbepæle.

Hollænderiet paa Lavindsgaard bestaaer p. t. af 24 Malfeskøer (hvilket Tal formentes formeret til 30), som ere af en forædlet Race; thi her holdes stedse en Tyr af engelsk Art. Af Ungkvæg holdes en 10 Stykker. Aarlig tillægges 3 Kalve. Til Avlingens Drift holdes en 8 Heste. Her fødes i Almindelighed 1 a 2 Føl om Aaret, og tillægges 6 a 7 Stkr. Forårsgrise, af hvilke de 2 a 3 overføres. I Huusholdningen forbruges aarlig 4 a 5 Soli.

G.

Dens Fiskeri.

Til Lavindsgaard er Fiskeri udi den foransførte Køytrup Sø. Grunden til Fiskerettigheden for Lavindsgaards Eiere i denne Sø ligger derudi, at Lavindsgaardene forend Udskiftningen havde Agre, som stodte paa Søen og ved Udskiftningen blev det af samtlige Lodsseiere i Lavindsgaardene og Køytrup Byer en forud giort Aftale, som blev indført skriftlig i Forretningen: at enhver Lodsseier i disse Byer, som forend Udskiftningen havde havt Paastod paa Søen, skulde fremdeles have Rettighed at fiske i den, hvilken Rettighed den nærværende Eier af Lavindsgaard ogsaa benytter sig af. I Søen falder gode og velsmagende Gjedder, Aborrer, Åal, Subere, Skaller m. v. Udi den foransførte Kanal i Haven ved Gaarden og i Damme i Marken høves ogsaa gode Fisk, saasom Karusser, Gjedder, Subere o. s. v.

Efter Landmaaler Bondens Opmaaling 1798 var Arealet i Lavindsgaardene og Køytrup Byers Marker saaledes, som følger:

I Lavindsgaardemarken	1,589,997	☐	Ål. Agerland
	147,936	☐	Ål. Eng og Løvemaal.
Nykrogsmarken	393,508	☐	Ål. Agerland
	486,955	☐	Ål. Eng og Løvemaal.
Hestehaugmarken	974,747	☐	Ål. Agerland
	579,417	☐	Ål. Eng og Løvemaal.
Brenbergmarken	1,326,861	☐	Ål. Agerland
	264,575	☐	Ål. Eng og Løvemaal.
Bytoftemarken	465,399	☐	Ål. Agerland
	206,477	☐	Ål. Eng og Løvemaal
	268,411	☐	Ål. Skovgrund.
Linghuusmarken	1,467,900	☐	Ål. Agerland
	27,000	☐	Ål. Eng og Løvemaal
	6,600	☐	Ål. Skovgrund
Bygrunden	48,322	☐	Ål. Agerland
	<hr/>		
Summa	6,266,734	☐	Ål. Agerland
	1,722,381	☐	Ål. Eng og Løvemaal
	695,122	☐	Ål. Skovgrund.

Talt 8,684,237 Ål.

Eller $620\frac{2}{3}$ Tønde Land a 14,000 Ål. til Tønden.

VI.

Langestovs Kro.

Langestovs Kro, som ligger lidet mere end $\frac{1}{2}$ Mil fra Rønninge i Nordvest, men neppe $\frac{1}{2}$ Fjerdingvei fra Lavindsgaard i Nordost, og ligeledes neppe $\frac{1}{2}$ Fjerdingvei fra Meyrup i Nordvest, er en Kongl. privilegeret Kro for Rejsende, saavel som for Enhver der lystet at besøge den. Som offentlig Kro er dens Veligheden meget fordelagtig og nær som ²⁾; thi den ligger paa den store Landvei midtvejs imellem Odense og Nyborg, 2 Mile fra Odense, og 2 Mile fra Nyborg, hvor den agende Post ikke allene passerer, men ogsaa beder, og hvor Kongen selv paa sin Reise igjennem Landet holder, og faaer frist Forspænd. Siden de nærværende Krofolk ere komne til Langestovs Kro, og have faaet den i Tæske, er Kroen blevet et godt Vertshuus, hvor Rejsende finde god Beværtning, og derfor ogsaa nu af Rejsende meget søges, hvortil kommer, at der i Kroen gives temmelig gode og bekvemme Værelser, saavel for Folk af foruermere, som ringere Stand.

Ullerslev Kro-Privilegium ligger under Langestovs Kroes, saa at Kromanden i Ullerslev maa aartlig for sit Krohold afgive en Kjendelse til Eieren af Langestovs Kro, og hans Tillabelse, at maatte holde offentlig Kro, har altid kun været indskrænket til en vis Tid, først til Kromanden Hans Eibys Død i Ullerslev, og derefter, indtil den ny store Landvej imellem Odense og Nyborg var fuldfærdig, hvilket den nu er; men desuagtet vedbliver endnu Kroholdet i Ullerslev, hvortil Grunden er mig ubekjendt. Upolitisk er det ikke, efter min Formening; thi det holder begge Kromændene til at behandle de Rejsende godt. Langestovs Kro ligger til Rønningesøegaard, hvis Eiere have aartlig god Fordeel af den; thi den nærværende Tæske af Kroen skal efter sit Tæskbrev svare i aartlig Afgivet 400 Rigsbankdaler Sølv til Rønningesøegaards Eier.

²⁾ Unækkelt var det, om alle Kroer ligesom denne vare lagte langt fra Byerne; da vilde de ei være saa ubelæggende for Bondestanden som de ofte ere; og kunde alle setotagne Kromænd uden Schaansel udføretes til Udmarkernes Grændser, da havde Landet, efter min Formening, været vundet meget.

langeskovs Krepstolegium er først givet af Høil. Høuf. Kong Christian den 5te, og forhvervet af Knud Urne Eifvertsen, den Gang Eier af Juulskov, men kort derefter af N. Sægaard tillige. Priviligiet udskrevet efter Originalen lyder saaledes;

Wii Christian den femte, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge; De Wendes og Gothes, Hertug udi Skovig, Holslev, Stormaren, og Dyrmerken — Grefve udi Oldenburg og Delmenhorst, gøre alle vitteligt; at efterkom og Elskelige Knud Urne Eifvertsen til Huuskov for os allerunderdanigst hafver ladet ans drage, hvortledes Hand paa Landveien imellem vor Stabelstad Nyberg og Vor Kjøbsted Otense i Vort Land Byen hafver et lidet Ennemerteke beliggendes — Tornskov kaldet, hvor hand til den Nærhenbes tjeneste og Befordring et Krohuus achter at lade opsette; da hafve Wi; efter hans herom allerunderdanigst gjorde Ansøgning og Begjering; sampt vore Cancellie Raad og Amtmands vfer Nyberg Amt Os Effel. Jens Rosintran til Bærskov — han herom allerunderdanigste gjorde Erklaring; allernaadigst bevilget og tilladt saa og hermed allernaadigst bevilger og tillader, at saafremt bemeldte Ennemerteke Tornskov ligger paa dend ordinare Landeveje imellem Nyberg og Otense, maa dend som med fornævnte Knud Urnes Willie og Winde bemeldte Huus beboer Een Kroe der sammesteds indrette, og dend reisende og Vepsfærende med Spise og Drik til Nødtørftighed forsiune, og ey nogen anden være tilladt — Een half Wiil der omkring — nogen Kroe at holde. Dog med saadanne Wilkaar, at ingen udi samme Circumsfærens, som ved Vores allernaadigste Vref kunde være berettiget Kroe at holde, derved præjudiceres, saog at Alting med bemeldte Kroes Holdelse stikkeligen og forsvarligen, uden billig Klage — efter Necessen, som det sig bør — omgaacs, og, efter Vores detrom allernaadigste udgangne Forordninger, i alle Maader forholds. For lydende alle og enhver herimod eftersom forskrevet staar at hindre, eller udi nogen Maade det forfang at gøre under vor Lytelse og Naade; gifret paa vort Elov Kiøbenhavn dend 8 December Anno 1679. under vort Signet

C h r i s t i a n .

I Høil. Høuf. Kong Friderich den 4des og Kong Christian den 6tes Confirmationer paa foransførte Kro-Privilegium, den førstes af 9de Jan. 1710, og den sidstes af 7de Mai 1731, forbydes, at Nogen paa en Wiil nær Tornskroen maa holde Kro²⁾. Denne Kro, som nu kaldes langeskovs Kro —

²⁾ N. Sægaards Arkiv.

fom med Juulskou til Rønningesøegaard, og ved bløse Gaardes Afstillelse forblev den ved sidstnævnte Gaard.

General Lövenhjelm til Veirup fik ogsaa af Kong Christian den 5te Privilegium, af Dato 22 Februari 1687 ²⁾, paa Krohold i Stiftemosehuset, som ligger nogle 100 Alen fra Langekøvs Kro, men samme maa snart være gaaet ind igjen; dog har dette Huus stedsse siden beholdt Navn af den lille Kro.

Justitsraad Masch til N. Søegaard har opført Stuebygningen ved Langekøvs Kro. Etatsraad Knud Urne har bygget den lige over for samme værende Stald, hvilken Major Lemmigh, nuværende Eier af Kroen, siden har forsøgt med en Lværbygning. De øvrige Bygninger har den nærværende Kromand for egen Regning opført.

Jorden til Langekøvs Kro ligger rundt omkring den, samme indeholder 5 Tdr. 3 Skpr. 2 Alb. Hartkorn, paa hvilket, efter Landinspector Zabers Beregning, er et Areal i Qvantitet af 842,631 □ Al.; men i Qvalitet 546,136 □ Alen Jordland; dog er Skovhaven, som kaldes Kohaven, beliggende ved Rønninge Hestehave Kroen tilhørende, derunder indbefattet.

Agerlandet ved Kroen, især det som ligger paa den søndre Side af Landeveien, og tilforn kaldtes Tornskov og Ljøneskov, skal i de ældre Tider have tilhørt Kongen, lagt til Nyborg Slot, og været brugt til Exerccerplads; samme var da fri Jord. Da Kroen kom til Rønningesøegaard, blev denne Jord lagt under samme, og dyrket som Hovedgaardsjord, lige indtil Rønninge Byes Udfistning, da den blev magelagt med nogle af Rønninge Jorder, og derved kom til at ligge tæt ved de andre Hovedgaardens Løkker. Ovennævnte Hartkorn blev da lagt til Langekøvs Kro, som usri. Der ligger stedsse et stort Stykke af bemeldte Jord til Græsning for Drifteqvæg, som drives igjennem Landet til Rjøbenhavn, hvilket er til stor Fordeel for Kromanden, og aarlig indbringer ham meget.

Legater og Stiftelser i Rønninge Sogn.

1) Oberst Christian Friises Legat paa 200 Rigsdaler D. C. Renten af denne Kapital i Fundagen, dateret Hefringholm den 21de Februari

²⁾ Weltrups Archiv.

1726, fastsatte til 5 pCt. aarlig, ere henlagte til Rønninge Sogns Skolelærere, for aarlig at undervise 4 Børn af N. Søegaards Gods i Regning og Skrivning, foruden deres Christendom. Præsten i Rønninge skal have Tilsyn med dette legat. Til ham skal aartigen den 1ste Mai Renterne leveres af Kirkens Eier, og han afgiver dem igjen til Skolelæreren. For dette legat holdes en egen Regnskabs- og Afkrøningsbog.

Kapitalen, som fra først af var prioriteret i N. Søegaard, staaer nu med Kongl. Bevilling paa 1ste Prioritet i Rønninge Kirke.

2) Geheimeraad Christian Sehesteds legat paa 160 Rigsdaler D. C. Renterne i Fundagen, dateret N. Søegaard den 1ste Mai 1734, fastsatte til 5 pCt. aarlig, ere henlagte, 4 Rbd. til Smaa-Reparation paa Rønninge Kirke, 2 Rbd. 4 Mk. til Rønninge Sogns Fattige, i Følge et Kongeligt Reskript af 29de Octbr. 1784, og 8 Mk. til Sognepræsten i Rønninge, for at føre Regnskabet over legatet. Kapitalen staaer, i Følge erhvervet Kongelig allernaadigt Bevilling, ligesom foransførte Friises legatum, paa 1ste Prioritet i Rønninge Kirke, og Renterne erlægges af dens Eier til hver 11te Juni Termin.

Rønninge Kirkes Fattigpenge, 286 Rigsdaler og 4 Mk. D. C.; samlede af Sognepræsterne i Rønninge, forend foranmeldte Reskript af 29de Decbr. udfom, ved et aarligt Dplag af de i næst foransførte legat benævnte 2 Rbd. 4 Mk. Kapitalen er indlemmet i Høens Stifts publique Midler, og Renterne af samme leveres aarlig hver 11te Juni Termin Sognepræsten i Rønninge af Stiftsøvrigheden til Sognets Fattige.

4) Frue Justitsraadinde Kasches legat, for 600 Rigsdaler D. C. Renterne i Fundagen fastsatte til 4 pCt. ere henlagte til 6 Fattige af Rønningesøegaards Gods i Rønninge, Schjellerup, Ellinge og Kullerup Sogne; dog, naar N. Søegaards Gods sælges i de 3 sidstnævnte Sogne, skal Rønninge Sogn allene nyde godt af legatet. Kapitalen er prioriteret i Rønninge Kirke, næst efter Friises og Sehesteds legater. Fundagen for dette legat er dateret N. Søegaard den 10 Decbr. 1787, og protocolleret i Høenboe Landsting den 25de Juni 1788. For dette legat holdes en egen Protocol, hvori Sognepræsten i Rønninge fører Regnskabet, og har Opsyn med legatet. De Fattige, som

nyde Godt af dette legat, udnævnes og indskrives til dets Nydelse af N. Søegaards Eier, efter vedkommende Sognepræsters Forslag. De Indskrevne faae aarlig hver 4 Rbd., overensstemmende med den Peete og befalede Pengesforandring, og de beholde legatet, saalænge de leve; med mindre de ved ukristeligt Levnet og Forhold skulde forbrøde det. Pengene blive dem tildeelte hver Nyaars-Dag ved Sognepræsterne i ethvert af de fornævnte Sogne, til hvem de blive sendte af Rønningesøegaards Eier.

5) De Raschiske Arvingers Donationsbrev paa 150 Rigsbaler D. C., hvis aarlige Renter, fastsatte til 4 pCt., ere henlagte deels til den aabne Begravelses Vedligeholdelse i Rønninge Kirke, som bemeldte Arvinger forbeholdt sig til Afbetjening for Familien ved N. Søegaards Salg, deels til Degnen i Rønninge for at reensholde denne Begravelse, for hvilket er bestemt, at han aarlig skal have 8 Mk., overensstemmende med Pengesforandringen, hvilke Penge høves hos Eieren af N. Søegaard. Kapitalen er ligesom næstforrige prioriteret i Rønninge Kirke. Fundagen er dateret N. Søegaard den 10de December 1787 og protokolleret i Hjenboe landsting den 24de Juni Anno 1788.

6) Major Lemvig og hans Frue, deres legat, stor 12,000 Rigsbankdaler Navneværdi. Renterne af samme ere henlagte, de halve til lige Deling imellem 4 trængende Præstenker, hvis Mænd have været Præster i Hjen, dog at flige Enker af Stifterens Familie, saavelsom ogsaa Enkerne paa Rønninge Præsteskald altid have Forrettighed, naar Portioner af dette legatets Afdeling ere ledige. Den anden halve Deel af Renterne er henlagt, deels til 4 trængende Enker, hvis Mænd have været Kirkesangere eller Skolelærere i Hjen; flige Enker i Rønninge og Kollsted have ogsaa hertil Forrettighed ved Vacance; deels til 4 Jomfruer af Middelstanden, som maatte være fattige og trængende, og især saadanne, som have mistet deres Forældre. Uddelingen af dette legats Renter er bestemt til tvende Gange om Aaret, strax efter Juni og December Terminer. Ephori og Bestyrere af denne Donation ere Stiftamtmanden og Bisoppen i Hjens Stift, Amtsprovsten i Odense Amt, og Sognepræsten i Rønninge, hvilken sidste skal fore Protocollen for Donationen; men samme skal bevares i det geistlige Stiftsarchiv. Fundagen for denne Donation er dateret N. Søegaard den 18de Februar 1815, og Kongl. allernaadigst konfirmeret den 10de Mai 1815. Dog er dette legat formedelt ind-

løbne Omstændigheder endnu ikke kommet til Rigtighed eller sat i Kraft, og der visdes meget paa, at det nogensinde kommer i Kraft.

7) Gaardmand Mads Isben i Lavindsgaarde, hans Legat paa 100 Rigsdaler D. E. Renterne 4 pCt. ere henlagte til 4 af Rønninge Sogns Fattige, og hæves aartig hver 1ste Juni hos Bisoppen i Odense, efterform Kapitalen staaer blandt Stiftets publice Midler. Fundagen er dateret Lavindsgaarde den 20de Februari 1795, og Kongelig konfirmeret den 20de Marts samme Aar.

8) Huusmandsenken Anne Clauses i Rønninge, hendes Legat paa 100 Rigsdaler D. E., som indtil videre staae i Rønninge Præstegaard, med 1ste Prioritet i Naadens-Aaret. Sammes Renter 4 pCt. ere henlagte til det Fattighuses Vedligeholdelse i Rønninge, som Major Lemwigh til R. Søegaard i Aaret 1804 skænkede Fattigvæsenet. Regnskabet for Renternes Anvendelse bliver aartigen ved Slutningen af Aaret indført i Fattigprotokollen, og revideret af Fattigkommissionen.

9) Et Gadehuus i Rønninge med en Have af næsten $\frac{1}{2}$ Stp. lands Størrelse, skænket 1804 af Major Lemwigh til Rønninge Fattigvæsen, med Hensyn fornemmelig til huusvilde Fattige. I samme ere 4 rummelige Værelser. Til dette Huses Vedligeholdelse er allene den sidstnævnte Kapital af Anne Clauses legeret; hvad samme ikke kan strække til, erstattes af Sognet.

Alberdoms-Løvninger.

I.

Af Alberdommens Løvninger var her i forrige Tider paa en af Rønninge Marker en Steen med Runeskrift paa; men som nu ikke er at finde. Paa Titelbladet forestilles en nøiagtig Aftegning af den, taget af Doct. Ole Worms paa latin udgivne Danske Monumenter, hvorimellem denne findes, tilligemed Beskrivelsen og Esterretningen om den; samme er som følger:

Doct. Olai Wormii Monumentorum Danicorum Liber quartus Fionica continens.

Primum
Rönningense.

In ejus Provincia Asumhærrit diæta pagus exstat Rönningejam vocatus, quem transit via lapidibus variis strata, inter eos et cippum quendam elegantem

locarunt; monumento præclaro insignitum; ejus longitudo daarum ulnarum cum dimidia, latitudo unius, inferiori sua parte: in hunc ferme modum eum delinearunt:

Ἰῆῑ. Ἰῑῑ. Ἰῑῑῑ. ῤῑῑῑ. ῤῤῤ. ῤῤῤῤῤ. ῤῤῤῤῤῤ.
Ἰῑῑ. Ἰῑῑῑ. Ἰῤῤῤ. ῤῤῤῤῤ. Ἰῤῤῤῤῤ.

Suti sati stain densi est Raulcif brudur sin Sunor Skaus raudum Skialta.

Suto Lapidem hunc posuit Fratri suo Ranleifo, Filio Skavonis rubicundi Skaldri.

Monumentum hoc quod attinet, certum est, eo in loco, ubi jam reperitur, nequaquam a possessoribus locatum. ejus etiam documentum evidens ab accolis haurire licet, qui uno Ore testantur, e colle vicino Lapidibus grandioribus cincto translata fuisse, ubi erectum stetit, cum jam disjectum jaceat ut prætereantibus transitum præbeat meliorem. Addunt vero Accolæ, eo in colle tumulatum quandam Ronne, a quo Pagus nomen traxit; sed Inscriptio habet Ranleif, quod non multum abludit, & absque dubio tot jam Saeculorum decursu corruptum, in Rönne degeneravit. Hic vero Ranleif Dominus fuit Arcis & Propugnaculi Vicini *Stawgsbo* dicti, quod jam dirutis Mœnibus nobilium quorundam cesit Habitationi. Narratio ab Inscriptioe non prorsus aliena, cum & nomen Scavonis hic occurrat, a quo forsitan ædificata Arx illa; nam *Stawgsboe* vernacule habitationem notat Scavonis.

Ἰῆῑ. Nomen Proprium ejus qui Monumentum posuit, Filius autem Scavonis & Frater Ranleifi, ut abunde docet Inscriptio.

ῤῤῤῤῤ. Ranleifus cui Tumulus & Saxum dedicatum; quod Nomen postea incerta Narratione in Rönne degeneravit.

Ἰῑῑῑ: Mendum hic arbitror & legendum Ἰῑῑῑῤ. Sunor, id est filii numero Multitudinis, ut ambos includat & indiciet Scavonem Patrem fuisse tam Ranleifi quam Sutionis.

ῤῤῤῤῤ Ἰῤῤῤῤῤ. Duplici Modo exponi hæc Verba possunt. Vel ut referantur ad Scavonem, ut Sensus sit: Scavonem hunc cognomento dictum Raudum seu rubicundum, & una Poëtam seu Scaldrum fuisse; vel ut separatim capiantur, quia separata sunt expressa linea & ductu. Quod scilicet hujus Inscriptioe Autor fuerit dictus Raudur Schald. Raudur idem notat quod rubicundus *Steb*. Quo cognomine plures insigniti fuere tam apud nos quam alios. ita *Erick* Raudur dictus primus Grönlantiæ Investigator.

Ubi notandum; p̄fiscos Au loco Diphthongi nobis familiaris *Ÿ* posuisse & Islandos pronuntiando ut *Ÿ* exprimere etiamnum. Rudur enim *Rödur* esserunt. A Capillis & Barba rubicundis sic dictus, ut *Ænobarbus*, *Barbarossa*, &c. Qvales vero fuerint *Schaldri* & quod eorum officium, fusius in nostra Literatura Runica & Fastis Danicis ostendimus.

Si conjectura nostra posterior Locum habet; artificium in hujus Lapidis Sculptura observatum neqvavquam disimulandum est, quo Inscriptionis seriem defunctos & hæredes concernentem, ductu in se recurrente expresserunt. Poëtæ vero nomen seorsim minori Spacio, de novo quasi lineam inchoante. Politum hercle & meliori dignum loco monumentum, quodqve Scavboensi prædio Maiestatem haud parvam conciliare possit.

2.

Paa *Rønninge Sogns Mark* har, som jeg godt kan erindre, været adskillige Gravhøie, Hødensse Altære og Ringsteder; men de ere alle siden Sognets Udskiftning ødelagte. Blandt disse vil jeg allene nævne følgende:

a.

En cirkelrund Gravhøi uden Navn var tilforn i en af Præstegaardens Løkker, Steentisteløkken kaldet, fra hvilken jeg for en 30 Aar siden førte Jorden hen paa et i Nærheden liggende sidt Sted. Under dette Arbeide traf man paa 3 Rader tilforn usynlige Stene, der alle omgave Høien, og i den østre Side af denne fandt man inden for Steenraderne ligesom en lille muret Brønd, med en flad Dækselsteen over. I denne stod en gl. Leerkrukke eller Urne, med brændte Been udi, som af et Barn; og desuden i Urnen en 2 Leeds Guldring, 3 Tom. lang, saag en afbrudt Gaffelgreen, og et som det synes, Truentimmer-Halssmykke, altsammen af fint Metal. Potten blev stødt i Stykker, men de øvrige Sager ere af mig overfendte til det oldgrandskende Selskab i Kjøbenhavn. Der var tilforn Skov, hvor Høien laae og endnu Buske tilbage, som jeg har ryddet.

b.

I Høibjergmarken var, indtil for faa Aar siden, ikke langt fra Mellem-Melle en overmaade smuk Høi, indfattet med en cirkelrund Rad Stene, og en meget stor Steen, hvilende paa 4 andre store Stene i Midten af Høien. Denne, som nu ikke er mere til, hedde *Blarnehøi*, hvilket Navn er mærke-

ligt, fordi jeg troer at det foransførte Løvelong, Bjernelong kalbet, og Bjerne-Mølle, hvilke begge ikke ere langt fra det Sted hvor Høien før var, have faaet deres Navne af denne Høi; thi Bjarne kunde efter flere Hundrede Aars Forløb lettelig i Udtalen forandres til Bjerne. At Mellem-Mølle, som laae Høien nærmere, end Bjerne-Mølle, ikke har faaet sit Navn efter den, er fordi den er bygget sildigere, end denne, muligt flere 100 Aar efter, og Mellem-Mølle fik sit Navn deraf, at den blev lagt imellem Bjerne og Holts-Mølle.

c.

I Rønninge Byes Gladagermark var indtil Byens Udskiftning en meget stor og smuk aflang Gravhøi, med det simple Navn: Steenhøien; men denne er foran anført.

3.

Her er, som levning fra den catholske Cultus, et forråvet og ubrugeligt Kogelsekar. Hvad andre levninger her ere fra de catholske Tider af, findes foran anførte ved Beskrivelsen over Rønninge Kirke.

4.

Hos Oidermanden i Rønninge opbevares en gammel Breven Bylov eller Gildeskraat for St. Søren's Gilde i Rønninge, bestaaende af 64 Artikler; men det er Skæde, at det meste af Indledningen til den er forkommen, hvorfor man ikke kan bestemme dens Ælde. I dens 51de Artikel tales om Helgenses Eed, som synes at gjøre den ældre end Reformationstiden. Hr. Pastor Olivarius i Schjellerup, som har Færdighed i at læse gammelt Dansk, har været saa god at afskrive den efter Originalen og samme følger herefter saaledes:

Bylov
 eller
 Gildes, Skraae
 for
 St. Søren's Gilde
 i
 Rønninge
 Afskrevet efter Originalen.

*) Som Gud allmægtigste og ondt och forleent Haffuer. Dersom Noget Sigh Herimod fordrister, da skall Handt effther meninge gillbrodris Samtycke bøde och wdgifue wide Som efftherlygger.

1) Den første artickell om Iggang.

Huo som vill vere gildsøstenn i S: Søffrens gilde i Rønninge 1), da skall Huer Hedske giffue en tænde all thill Iggangh.

2) om Waaben och werie i Gildis Hus.

Ithem Huilcken som ganger i Gildisstuen medt nogen waaben eller werie med vrede Hon, paa det Hand vill trette medt Sin Gillbroder, giffue xte all thell wide. Ithem Huilcken som ganger i gildis gaardt medt andre waaben eller werie, endten gildis kiep, giffue en fering all thill wide.

3) om skade giøres medt Andens werie.

Huillcken som gillbroder er, och har sitt werie i gildis gaardt, och nogen faar der skade aff, da giffue Hand 1 te all thill wide, Som det thillhorde.

4) om Kniffue och wlofflig Kieppe.

Ithem Huo som gaar thill gildis Hus eller gildstæffue, medt nogen waaben eller werie, med Kniffue eller wlofflig Kieppe. Disligist, om nogen findis med Sin Knif eller Anditt werie, effther adt alldermanden hafue Saadant wdmerckit, da giffue 1 te all thill wide.

5) om nogen ligger i Vaffue for anden.

Huo som ligger i Vaffue for sin gillbroder naar gildit driickis, eller henther waaben eller werie, att gjøre Sin gillbroder skade medt, och det er bruijseligitt, da giffue Handt 1 te all thill wide, och det effther icke vere gilldet nermer, end alle gillbrodre villu.

*) Saauel Titelbladet som den øvrige Indledning til denne Gildeskræae mangler i Originalen.
Afskriverens Anmærkning.

1) St. Søren var en Bøndesen fra Jylland, blev Erkebiskop i Esblu, og efter sin Død canoniseret. See Holks Provindskalenderen Pag. 425.

6) om wbequem ordt och wlydt.

Huo som giffuer en anden wbequem Ordt i Gilldis Hus, eller paa gilldtøwey eller paa gilldteffne, giffue 1 te all thill wide. Och ligesaa Huo som giffuer allermanden, eller styrrer broderen ende ordt, eller gior thennem wlydt: naar de taler Dyens och gilldens Sag och beste.

7) Huo, Som bander Sin gillbroder.

Om nogen bander Sin gillbroder i gilldis Hus, eller paa gilldtøwey, eller paa gilldis teffne, eller i gilldisgaardt, eller giffuer onde ordt eller Knuter, hand bøde derfor 1 te all thill wide. Ligesaa om nogen Løgter sin gillbroder eller taler i Hans ordt.

8) om Sueren och Vanden.

Item Huo Som wsluctigen Suerer och bander, wanbrugendis Ihesu Hellige Dødt och pine, enten i gilldis Hus eller paa teffne, da bøde 1 te all thill wide, och skall Alders manden strax eller om anden Dagen tage Hans pant, om Hand ick wlluilligen wsl vdelgge.

9) Om slett och Haarddrett.

Huo, som slaar Sin gillbroder, eller Drager Hannem i Haar; i gilldis Hus, gilldis gaardt, eller paa gilldis wey, Hand bøde 1 te all for Huer Sinde.

10) Om gester bryder mod gillbroder.

Item bryder gest modt gilldtbroder eller imod anden gest, eller mod gillbroders budt, da bøde Handt for Hannem, Som Hannem indbødte, som for gilldtbroder. Item Huo som bryder imod geste, Hand bøde ligesom modt gilldtbroder.

11) Om gilldtbroders Budt bryder.

Bryder gilldtbroders Budt mod gilldtbroder eller gest, eller mod andens gilldtbroders Budt, da bøde Husbonden ligesom Hand det Sielliff Haffde gjordt.

12) Huorledis skuidis skall thill gillis

Item skall Huer Hedske, som gilldtshyken er, skide en skieppe Wiug thill gilldis torn, och Hueret enverende folk, som will gaa till gillis, 1 skieppe.

13) Huo allit skall brygge.

Item skall Huer gillbroder om naritt, naar wi skide wort gilldis torn, tage 1 punde aff samme Korn adt brygge, først de i Dyen er, och gaa Siden ret om.

14) Hvad der skall thill tonden.

Item skall gilldtbroders, som tager vort gilldis torn, Haffue 3 skr. thill Huer ee.

15) Naar skydis skall.

Hulliken som ick kommer frem och skider sit gilldis torn S. Blasi dagh, Som de alle vidtage, giffue 1 skieppe Wiug thill wide.

16) Naar gilldsteffne skall holdis.

Skal addell gilldsteffne vere *) och da skulle de oplegge Igang, som Eider derfor. Och Huo som ide kommer thill gilldsteffne, naar allermanden thilliger eller thillbyder, da giffue i fleppe Biug thill vide den, som kommer for Silldig. och Huo som ide kommer giffuer i flepper.

17) Naar Gillditt skall bettes.

Ithem skall forne: gillde begyndis først paa vor Heris Himmelfarthsdag, och Eiden effe ther Allermandens och gilldbrøderens tyde, och skall Norup Wændt først oplegge detis øll och gaa siden ret om.

18) Om ont gilldis øll.

Ithem Huo som tager wort gilldis Korn, och brygger ide deraff gott øll, Hand bode i fr. øll thill vide paa Huer tønde, Disligst Huo som legger ont øll op aff det, som Hand bør adt vdgiffue aff rette, thill vide, Igang, eller erfue øll, daa skall Hand haffue for Himegældte, Hvad som bliffuer tappitt af tanden, for det bliffuer wrettet, och skall giffue en fr. øll thill vide och siden gilldbrøderne andit øll, Som land vere forsuarligt.

19) Om tappis.

Huo som tapper aff tønden emod Styrebøderens Winde, giffue i fr. øll thill vide.

20) Om nogen kaster tønden aff.

Ithem Huo som kaster tønden aff stolen, naar gilldet drickis, forendt stollbrøderen tager hinde aff, giffue i tønde øll thill vide.

21) Huor mange der maa gaa thill gilldet.

Ithem maa Bryden Siellff siende komme thill gillis, effther allis vor vedtæct, och Lands boen Siellff anden; Hvem som flere tager med sig, da betalle Handt for dem, som forandre gæster.

22) Om oplastis.

Huilken som dricker thill offuerfodigheds, adt hand oplaster i gilldis Hufß aff øll, giffue i fr. øll thill vide.

23) Om nogen handter wthillbørlig medt Hofstru och Hion i druckenflab.

Huo, som offuerretter sin Hustru i gilldis Hufß eller gilldis gaardt, eller paa gilldis vep, eller naar Handt kommer Hjem handter wtkickelig med Hustrue och tiunde, Hand bode i fr. øll thill vide.

24) Huo, som gaar aff sit Sæde.

Om nogen gilldbrøder setter Sig paa Windbenck, der ad sidde och vreffte medt Hoff/ nitløß snack, och driffuer nogen gilldsefter aff Sitt sæde, Hand giffue i fleppe Biug thill vide.

*) Ved dette Sted findes i Originalen en aaben Plads af samme Størrelse, som den her affatte. Formodentlig skulde Liden til Bildeskrævet der have været bestemt.

25) Om Ede i gillbett.

Ithem skal gillbroder sidde i gillbis Husß effter deris alder, och gilldsøstre effter deris wiilße. Huo som Sig Her emod forbrøder, och andre nedtryder, giffue 1 fr. øll thill wide om paaklagis.

26) Om lenge adt Sidde.

Huo som stöder lenger i gillbis Husß, end som gillbis rettighæd er druckit, joch tonden maalkt, och glør hosbonde og Husfru emodt, giffue 1 fr. øll thill wide.

27) Om nogen slaar øll i Andens skaalk.

Ithem Huo som Slaar øll aff Sin skaalk och i en andens, medt sin fri wiille, giffue 1 fr. øll thill wide.

28) om skaale eller stole Sønderslaafs i gillbis Husß.

Huo som slaar skaale Synder i gillbis Husß eller gaardt, med sin wiille, handt giffue ny skaale iglen, och giffue 1 ørt. øll thill wide, ligesaa ochsaa om nogen slaar stole eller andre tar Synder i gillbis Husß, eller gillbis gaardt, betale skaden och giffue 1 ørt. øll thill wide.

29) Om vedt.

Ithem Huilcken Mand eller Qwinde Som vedder i forsamlng, da skal det vedt fordræktis iglen i forsamlng.

30) om nogen dyll gilldens Sager.

Ithem om alkermanden eller skolebroderen dyller och tier gilldens sager, Saa adt det lande befindis, da bøde 1 fr. øll thill wide.

31) Om tagsettemaalk.

Huo som rger Sin gillbroder thill tagsettemaalk imellom IIII strande, da skal Huer paa sin Egen fortæringh svilge sin gillbroder, om Handt er wden Eingefeng och Herfkabs forfaaldt, och giffue hannem eller Hinde 1 ø. thill Hielp. Huem det icke vill gløre, giffue 1 tønde øll thill wide.

32) Om Hielp i Eingdom.

Ithem Huilcke gilldsysten, som bo och bygge Haffuer for adt staa och ligger paa sin Sotstefeng, og for skobekighædhy skuldt icke landt saa sitt Korn høstitt i tide, de skal Huer gilldsysten Hielpe hannem eller Hinde medt en Dags arbeid i Huer marc paa sin Egen fortæringh, om Handt tillgis, eller giffue 1 te. øll thill wide, om Handt er wden Lofflig forfaaldt.

33) Om Husß adt resc, træe adt Laade, offne ad staa.

Huo som Haffuer sin gillbroders Hielp behoff, thill Husß adt resc, eller træe ad lade, da skal Hand vere forplictig, om Handt thillgis, enthen stelff ad hielpe hannem, eller laane hannem itt ferrigt budt, wnder 1 tde. øll thill wide. Dilligist naar nogen lader offne øvnsaa, och begierer Hielp aff sin gillbroder, da skal Handt laane hannem itt ferrigt budt

en Dag, eller Sielff Hjelpe Hannem under 1 te. sll thill vide. Ende drager nogen sig, och icke kommer frem, naar soell gaar op, giffue 1 fr. sll thill vide.

34) Om illdebraandt.

Om nogen faar skade aff illdebraandt (det Gud forbydde) eller kommer i anden offuenfaldt skade, da skall Huer gilldbrøder Hjelpe Hannem medt en Dags arbeidt paa sin egen fortæring, och giffue Hannem en traffue Langhallm, och itt godt Bygningstræ, eller giffue 1 te. sll thill vide.

Om vansføre.

Ithem skall meninge mandt age vansføre aff by, rett om, och huo det thillfallder, och Handt det icke vill giøre, giffue 1 fr. sll thill vide, ligesaa ochsaa, Huo som fører sin nas boe dennem paa Soellbierig, och age dennem siden sllff aff By.

35) Om Tærr eferdt.

Ithem Huillcken som finder Ein gilldbrøder liggendis nogenstedt forhindritt paa tørre weg eller anditt stedt, som Haffuer brutt sin vogn, eller i anden maade er kommen i Dreff, och handt icke vill Hjelpe Hannem op, giffue 1 tønde sll till vide.

36) Huorledes Gilldbrøder anden maa dese.

Huo som steffner eller deler sin gilldbrøder thill tinge, før Handt deler hannem medt gilldt steffne, giffue 1 fr. sll thill vide, wndertagitt Herkabs Dele och kircke gilldt.

37) Om vittertlig gilldt.

Huillcken mandt som er en anden skyldig vittertlig gilldt, aff gilldbrøderne, da delis Handt søvtt medt en mandt, och Eiden medt II, och leggis Hannem XIII Dage for, och Huadt Handt icke fornyer hannem der forinden, da vere sit gillde quit.

38) Om de sig lader dese aff gilldt.

Ithem Huo Eiz lader dese aff gilldt, bode 1 fr. sll, om Handt will bliffue vedt Eitt gillde, eller III spr. Wiing, och da vere sit gillde quit.

39) Huo Dreff maa bere, och tingsteffner vere.

Huo som berer Dreff offuer Ein gilldbrøder, for nogen fremmitt, eller saaner nogen fremmitt sit Dud, sem icke er gilldbrøder, thill ad vere lassue och tingsteffner offuer gilldbrøder, giffue 1 fr. sll thill vide for Huer Sinde.

40) Om Hion adt stede.

Huo som steder Ein gilldbrøders Hion, emod Hans minde, før endt Handt spør Hannem adt, giffue 1 tde. sll thill vide for Huer Sinde.

41) Om gilldsysten døer.

Ithem naar gilldsysten døer, da skall gilldbrødre och gilldsøstre waage offuer dennem, om de thillsigis, och Eiden Hjelpe adt graffue och ringe, och dereffther Hødeligen syflge bewis sig thill graffue. Huem det icke vill giøre, giffue 1 tøde. sll thill vide, om Handt er wden lofflig forfaltt.

42) Om Hion eller wEIFarende dæet.

Ithem dæer gillbroders eller gilldøsters Hion, da maa gillbroders eller gilldøsters Hion, vange offuer dennem, och Eiden skall gillbroder och gilldøster Sicliff komme, om anden Dagen, och Hielpne dennem ad rydde Husitt, ad graffue och ringe, vnder 1 te. sø thill wide; ligesaa skall och Høllbis, om nogen Dettler eller veyfarende dæer.

43) Om crffue søll.

Naar gillbroder eller gilldøster er begraffuen, da skall deris arffuinge giffue gillbroderne 1 tde sø thill crffue søll, Samme affthen, eller firar der effther.

44) Om Aldermands Len.

Ithem Huilcken af gillbroderne, som VIII aff de andre gillbrodere, huilcke skall wdmetis aff aldermanden, de thill legger Aldermands Len och Handt icke wiss vere det aar omkring giffue 1 tde. sø thill wide.

45) Om styreboder Len.

Ithem Huilcken mandt som de thillegger styreboder Len det aar, och icke wiss vere, da giffue 1 tde. sø thill wide.

46) Om Steffne och gaardgangh.

Huilcken Mandt som drager sig Hieme, naar allermanden ringer, eller byder thill steffne eller gaardgang, da bøde for gaardgangh 1 fr. søll, wden Hand hafuer Løfflig forsaaldt, och 1 ß. for Huer gang, Hand steffne forsamer.

Ithem naar Aldermanden ringer och byder falsk dresth thill ad driffue falseden, Hwo icke da kommer eller Hans wise budt, da bøde 1 fr. søll thill wide. Lige saa ochsaa i vangen.

47) Om Stelffuaaren steffne.

Skall Stelffuaaren steffne Høllbis paa hellig tra Konger dag, Riendellmyß dag och wølls bormyß dag, och anden piidske dag, Hwo icke da møder iden Hand er i Herkads forfeldt, giffue 1 fr. Wiug thill wide. Høllbis och Stelffuaaren steffne paa Høllmyß dagh.

48) Om pant adt tage, och wlydighed emod allermanden.

Ithem Huilcke IIII mndt som allermanden wdmetet aff steffne adt tage nogens pant, och de icke wille, da giffue Huer, som icke wiss, 1 sp. Wiug thill wide.

49) Om truis naar pants.

Ithem Huilcken mandt som gillbroderne ganger thill ad pante for Hans wide, som handt er falden for, och handt eller Hans Husfrue eller ombudt giffuer dennem onde ordt med truis þell, bydendis Eig thill ad gaa dennem, giffue 1 tde. sø thill wide.

50) Om nogen veyrer sin rethedt adt vdlægge.

Ithem Hwo som gillditt gier, och sidder medt wor rethedt ad vdlægge, och of den veyr, er, naar vi den begierer, och wijet of Him, giffue 1 fr. søll thill wide.

51) Om Sicciis paa Karfage.

Huo, som sicciis paa sin aarsage eller paa steffue, kand Handt offuerie Siellstredig, med vindisbyrd aff VII Naaber, paa Helligens Edt *) med opracte fingre, da bliffuer Hand aarsagitt.

52) Om Styldt.

Ithem om nogitt bliffuer stollen fra nogen giildshysken i Kønninge, da maa meninge Byr mendt Kandsfage Huer Mandz Husz og gaardt, wd en Herridsfogeden, och wd en all faldzmaall i alle maaber, och Huilcke icke vill lade randsfage, giffue i tde. all thill vide, och vere siden icke disbedte betroit.

53) Om onde Offue.

Om nogen i Kønninge haffuer en onde offuen, da maa meninge Bymendt randsfage, Huor de ere, och dennem nedslaa, och dermed Huercken giøre voldt eller Hueruack. Huilcken, som sin offuen icke vill lade forsøge, giffue i tde. all thill vide.

54) Om Hegn och wongt gaarde.

Ithem Huilcken aff giildbrøderne der vorder thillsagdt, ad der er gaff paa Hans wongt gaardt, och der icke lueker inden anden dags middag, giffue i fr. all thill vide, och bede for Huer gang og Huer Dag, Hand faar det ad vide, och icke Hegner. Noumarks wongt gegaarde skall vere fullgjørt thill woldermysz och biugmaretz wongegaarde thill pindze Dagh.

Ithem ingen maa føre mere qvig paa seleden, ende Handt foder paa Sitt foder om vintteren, wd en handt haffuer det i minde, Huo, som leyer græs paa seleden, skall giffue for Huert stort Høfde, Ko, hest och øg 8 β., for it Quin eller itt faar 2 β., ad betalle 8 Dage effther woldormysz, eller giffue daabell.

55) Om Staffre.

Huo, som befindis ad tage staffre af en andens gierder, da bede derfor i tde. all thill vide.

56) Om Hellige Heste och anditt queg.

Huo som fører Hellige Heste i vængen, før end alle giildbrøderne vorder derom thill eens, eller gier whegn med Quin, Gæs eller anditt queg, giffue i fr. all thill vide.

Ithem, huor som fører mere Queg i Elluidet end Hand ber affrette, giffue i fr. all thill vide om Ell. men Ingen fører mere Kree paa Kønninge seletre vden di haffre det i menige Bymendz minde, oc vden di Hæfft. greffred der imod.

*) En Efterfinag af Catholicismen, i hvis Tid Byeloven ventelig er forfattet, men efter Refor- mationen omformet overensstemmende med Lutheriske Grundfætninger. Saaledes finder man int. t her at være bestemt til Sjælensser for afvøde Siidsfænde; som ellers i de Catholiske Bild. skraue stedte blev inagtaget.

57) Om queg tagis aff faalden.

Huo som tager nogitt fæ eller arbit Queg aff faalden, emod fallbefogedernis minde, giffue 1 tde. sll thill vide.

Ithem skall det gaa ret om ad vutte vongen, och, Huo som icke wutter om vongen
giffue 1 fr. sll. | ad vutte.

58) Om skou hug.

Ithem Huo som serc nogen hugge i en andens skou aff gillbrøderne eller andre, och tier for vilddt och venfkabs skyldt, och det paaklagis, giffue 1 tde sll thill vide, men den som paa en andens, torn, ryß, eller anden skou affhuger, giffue 1 tde. sll thill vide.

59) Om affpfsyning, affslet, och affslyrdt.

Huo, som pløyer ossuer gamle trene, och paaklagis, giffue 1 tde. sll thill vide, och legge Jorden thillbage igien, Saa er och, om affslet og affslyrdt slager nogen for evret, da giffue hand Sicuff det samme vdt.

Huo som taber Sagen, giffue de III Siunsmendt 1 fr. sll samme affthen. Ithem huo som slaar i marken, esther quegitt er komme i affrit, giffue 1 tde. sll, vden hand hafv suer det i alle gillbrødis minde.

60) Huo stige gior.

Om nogen ager, eller rider eller gior stige ossuer nogens eng eller korn, hand giffue 1 tde. sll thill vide.

Om Hør och Hamp ad Røde.

Ithem Huo, som legger Hør eller Hamp i Røde i nogle aff vore vandinger, giffue 1 tde. sll thill vide.

61) Om bed och tøyring.

Ithem huo som tøyrer anden Mandh korn eller eng op, eller lader opørde med sin vilie, giffue 1 fr. sll thill vide, och betalle Skaden igien.

Ithem Huo som tøyer fremmit nogen tøyring, vden alle gillbrødis minde, giffue 1 tde. sll thill vide.

Ithem om nogen befindis adt ligge och bede dag eller natt medt heste i vongen, hand giffue 1 tde. sll thill vide.

Ithem ingen maa føre queg i affrit for alle gillbrødre tager vidt, vnder 1 tde sll thill vide. Ithem maa ingen heste og Rier eller Stude i tøyer under 1 tde. sll thill vide, med mindre de Haffuer det i alle Mandh Minde.

62) Om stærcke tøyer.

Huo som setter sine Heste i tøyer, och setter dennem icke i gode stærcke tøyer, de giffue 1 ß. for Huer gang de gaar Løß.

Ithem skall Huer Høelgaarmand Haffue 3 Heste i tøyer indtil Midsummer, och huer Høelgaarmand to Heste til forne tid, i tøret, men esther Midsummer skal Huer Høelgaard:

mand Haffue 4 Heste 3 tøyer, och icke flere, men Huer Halgaarmand skall Icke Haffue uden to i tøyer altid vnder 1 tønde søll til vide.

63) Om tyrekoru och tyrepenge.

Ithem skall Huer mandt giffue tyrekoru och tyrepenge, effther gammell Seduaane.

64) Om dennem, som icke ville vdgiffue Hues de leggis for.

Huo, som leggis for vide for nogen sag, och icke wclwilligen wil wdslegge, daa maa gibbroderne med allermanden strax om anden Dagen dricke Hans vide.

Ithem Huo som bryder nogitt aff dette i denne gibbisakraa, och hand lader sig affkyrre for huud vide som Hand er falden saar, och icke vill rette for sig, da maa vi dele Hannem Huis wi ville for 1 ide. søll, som for anden vitterlig giældt.

Denne Byloff ville wi saa i aller sine artikkeler Wbrødeligen holde, och holdit Haffue i alle maade, och dersom nogitt er forgietti, forne. Byloff, da skall alldermanden vdmale III eller VIII menbt, och Huadt Wangell paa ferde er, skall gaac effther deris sigelse.

Huo, som Klager nogen sig for sin Husbund eller Hans faldmetige, som Byen vedkommer, for Hand klager for Aldermanden och sin Nabo, bade en tønde søll thill sine Gibbrodre.

Herpaa følger adskillige Vedtægter eller noiere Bestemmelser, denne Bylov angaaende, samt dens Vedtagelse for Nasum Herreds Ret Aar 1601, hvilket omtrent kan vise os, naar nærværende Gildeskraae, saaledes som den findes indført i Bogen, hvoraf Striftet er taget, blev forfattet, uagtet den vist nok er ældre; men omdannet efter Lidernes Religionsbegreber, Søder, Skikke m. m. Forhandlingerne følge ikke i den Orden, hvori de ere foretagne, hvilket Afkriveren ei heller vil rette; men lade Bogen beholde sin Originalitet. Hvad Bylovens Vedtagelse angaaer, da er den paa mangfoldige Steder skrevet saa ulæseligt, at der kun kan gives enkelte Stykker deraf, hvilket imidlertid kan være tilstrækkelig nok til at vise dens Tendens.

Dise effther strefne Erre Byens haffuer aff gode Jorde, aff huilcke de giffuer dett efftherschreffne thill Leye af samme haffuer.

- 1) Peder Jacobson 1 se. søll aff en Haffue vedt Smedens gaardt.
- 2) Peder Soffrensen 1 se. søll aff en Haffue ochsaa vedt Smedens Gaardt, som haffuer gaadt aff seilidghid aff.

- 3) Noch Marren Nielsens 1 fr. Som ligger ved Peder Høys Hus.
 4) Noch Oluff Loy 1 fr. aff en haffue Som ligger vedt Peder Søffrensens Haffue.
 5) Ithem maas Jespersen 1 fr. aff en haffue Som ogsaa ligger ved Ped. Søffrensens haffue.

- 6) Mathmus veffuer 1 otig søll nogitt Jord aff gaden.
 7) Ithem Hans Kremer 1 oting søll aff gode Jordt.
 8) Noch Peder Høy 1 fr. echsaa for gaade Jordt.
 9) Hans Mathen 1 fr. och 1 oting for 1 haffue.
 10) Jrep. Hindhøn *) 1 Tde och 1 ott. aff en haffue.
 11) Jorgen Skoumager 1 fr. søll aff en haffue.
 12) Hans Smede 1 fr. søll aff 1 Haffue Som blef beuilligitt thill Husit.
 Noch Dyrrelldt 2 β. aff itt plantebød, som Hand tog ind thill Haffuen.
 Ithem Peder Plog 1 β. for gode Jordt.
 Nick Mathson 2 β.
 Hans Nielsen 1 β.

Ithem 1 fr. søll aff præstegaarden aff en gyde vedt præstens Hus, naar det er Dong i Helliggiestioffi. dette forn. skal vdgiffuis wøllbormys Dag, eller giffue dobbilt.

Ithem den 30 Augusti stod alle Rønninge Mændt och gaff laft og klage paa alle de tørre grassur, som Waare grassuen paa Kiungitt, Huadt skade di faar effther den Dag, paa Husit det er, skulle de betalle skaden igien, baade den som nu grassue ere, och her effther bliffue.

Anno 1618 den 2) Januari da vdmelte Aldermanden aff steffne 8 mændt, oc skulle Olge om Wik. Elvedet, som skal være Hartlig Inde; som vaare disse efftherreffne mænd, 1) Peder Søffrens. 2) Hans. Maas., Lauris Jørgens., Maas Lauris., Otte Hans., Peder Wogens., Anders Peders., och Gregers Lauris., och haffuer same. forne mænd Vigh och laye det saa, at den skal gaffue Luckis 14 Dage for Woldermys, ved 1 tønd søll til wide, och fuidluckis til Woldermys ved en tønde søll til wide.

Och haffuer same forne. mænd sametid samtyct, at huilcke kre sou gaar offuer hans egen haffue Gierder, och kommer v vongen, och hand skal giffue 1 Otting søll til wide for huers haffde.

Ano 1624 Kyndelmise Dag til selfvaaren steffne, samtøctet menige Rønninge Wymend met Wrandte, at wer aff dennem skal være forplichtet at tage ved Aldermands Lan it aar igiennem, och for sin Wmage skal haffue en Ro i Elffvedit och dersom nogen Weiger sig her vdi at Werre Aldermand, da skal hand giffue tho tønder søll til Wgen, och end da Werre forplichtet at tage ved Aldermands Lan, eller huilcken der icke Søll Wil Werre Aldermand, skal Hand Werre forplichtet at skaffe en anden i sin sted, Wnder foreschreffne Wde.

*) Maante han der i Dokumentet af 1601 nævnes som Rønninge Aldermand.

Det næstfølgende Stykke er saa utydeligt skrevet, at Afkriveren ikke kan læse det fra Ende til andet; det for ham læselige følger hermed:

Adt Jey Hindgenß y Konninge aldermande ibid. stodt op idag Innden thing, som Er thorpdagen ihend 13 Dagt augusti Aar 1601, aet geff thell tiende, ad hand haffuer daa thell spurde hand forskrefue Konninge mcnd, deligist — — — om dy dend uilde holde oet Estther, kome, saauitt den Indeholder oet Formelber, oet for dem paa deris Byesteffne haffuer veridit oplest, daa Suaridit dy sampligen adt Saauitt Same deris Byeloug Indeholder oet Formelber — — — oet for them haffuer ueritt oplest dem vuille dy, udi alle made holde oet Epte therkome; der Epither fremstodt Kasimus mahmed y perstrope paa hans hofsbunds Eilig oet welb. Frue Baathe Oradis thell — — — *) hendes thienneres toeggne, suaridit adt dersom det skall gelde hindhes Jordstodt skall hundtherrnem Jete Sambroctt noghen ad besegle Samme deris Byelaugt, der thill Suaridit adt Jete skall kome dend gode Frue hindhes Eghendom Eller Los uidit y noghen made, men alenist Jesum deris Dyes Rett.

Derpaa følger Beseglingsmændenes Navne, af hvilke kan læses, peder bus y thoruppe, Fogidt y Kasum Herrid; hans Jeson ibid. hans persen y hoybye; Fredrich Muelc y othense, Anders Lange y Alderuppe, oet Jey Hansen y perstrope.

Neden under findes 6 Worsegl, den 6te Beseglingsmand p. Jey. Hansen, har ventelig intet Signet havt, derfor er der paa hans Plads intet Aftryk i Worseglet.

Anno 1633 Midfaste Søndag haffuer Meninge Mend Weris til siellffueren steffne och da Wedtagit och samtoet, at Konninge Mac skall tagis i Hegn och gaffluts 14 Dage for Wolbor, mid under en Hallff sende oss till wide och Luis kra som findes y forne. Mac thill Wolbor mis, skal giffue for huer Hoffd 1 þ. for huer gang det findis. Ithem haffuer de Wedt tagen at sia same Mac thell forste gro till Wollsmis, siden den Dag maa huer saa ste uden Nøgep wide y alle Mandet.

Midfaste Søndag 1633.

Samme Dag haffuer de Wedtagen at Hullekn Mand som føder tyeret skall haffue sex ten sticper Ding Well Maald Midfaste Søndag, for Hand føder, derforuden skall Hand haffue 4 sticper Ding, och greff till in to y deris cluide och derfor skall Hand som føder

*) Navnet paa Fr. Brades eller Brades Gaard kan Afkriveren ei læse. Det synes at staae Agod, sal maaffre være Wagard, af hvilket Navn der givcs 2 danske Herregaarde, den ene i Siel-land, den anden i Jyskland; som man seer har hun etet Wøndergods i Konninge.

tyeren giffue Bymendent, Naar Hand anammer Bygit in god tønbe øll, som Hand land forjuare, och de Wille were foruogit med.

Anno 1637 Mandagen den 5te Juni paa almindelige Kønninge sognekstefne blef samtøct af menige Kønninge Bymend, som da tilstode vaare, at hvilcken somhelst af Kønninge Bymands eller Qvindis persone, som nu er, eller herefter kommandis Worder, Werre sig enten af gaarde, gadchuse eller Husfolk, Karls eller qvindis persone, der enten i Ødruskab eller Druckenskab, eller nogen god-samquem, sicer en anden paa hans nasn, are eller gode tycte, da skal den gifve en tønbe øll til deris By, och en ortug hafre til deris Høstbond. Och den som icke er goed for att udgiffue, straffis paa sin krop, och siden forvifis af Byen. Och det efter it tings Widne daterit Kasumhærrigtig, Torsdagen den 27de Juni Anno 1622. Ithem den som saaledis sicer, och land det icke bevis och bliffver pantet derfor, da skal den self betale pantet.

Ano 1631 Torsdagen den 3 Martii, er paa almindelige Kønninge sognekstefne och siden paa Kasumhærrigtig af menige Kønninge Sognemend samtøct och vedtagen, at de endeligen skalde holde deris Hunde i sterke icvensker bundne, saa ingen maa hafve løse hunde, Och dersom nogen findis at hafve løse hunde, dag och natt ofver, den gifve en tønbe øll til Widen til begge Byer, Och betale skaden, om nogen fangendes vorder. Och samme wido som saa maade salder, maa Aldermanden pante for, Widen all Ørode enten Wold, Her.Werk eller andet. Och hvilcken der pantis, som enten biuder hug eller slag, den bøde dobbelt Wido tho tønder øll i Kligemaade.

Ithem Hvo som haffver Hvalpe at opføde, och forelagt at binde dennem, da det strax att efterkomme Wnder Wido, som foresigis.

Anno 1644 den 3 Julii samtøct Mening Kønninge Bymend, at naar nogen pant tagis for Wido, som nogen kend Wre falden for, och den, som pantet eyer ike Inden 3 Uger Løser samme pant, da skal samme pant were forbrøt och icke skal Widere Kræftue det.

Est paa Kasumhærristhing den 22 Januari 1646.

Anno 1648 alle Hølgens dag samtøct mening Kønninge Bymend at Hver som pløyer och saer skal saa Arlingen 1 ftr. Erter, eller mere, under in Hal ts øll, och Hvo som befindis at pløcke erter paa andens Grund enten in posser, Korfve eller anden gemme mere end en Haandsfuld eller in rusme, skal haffue forbrut samme wido.

Hartkornets Areal.

Paa hele Kønninge Sogns forantørte fri og ufri Ager og Engs Hartkorn 278 Edr. 4 Skpr. Alb. og Skovfald 2 Edr. 3 Skpr. 1 Fødk. 2 ½ Alb., er et Areal af 2670 Edr. land, som udgjør paa Tønbe Hartkorn 9 Edr. 4 Skpr. 3 Fødk., men paa Ager og Eng allene ikkun 7 Tønder land.

Jordbundens Beskaffenhed.

I Rønninge Sogn er den $\frac{1}{2}$ af Jordbunden sandig og stenet og den $\frac{1}{2}$ leetagtig, altsaa i det Hele god Aagjord.

Jorden i Rønninge Sogn er, som man i Almindelighed kalder det, hoi Jord eller Land; den er næsten overalt flad, dog er der allevegne fornødent Affald for Vandet. Mergel findes paa flere Steder i Sognet, baade Kalkmergel og leermergel, men neppe $\frac{1}{2}$ Alen dybt, undtagen i Lavindsgaards Lokker, hvor den findes et Sted at have en temmelig Dybde.

Folkeflægten.

Udi Rønninge Sogn er Folket af begge Kjøen i Almindelighed smukt og velvorent. De have velbannede Ansigter og legemer; her gives fast ingen Krøblinger. Mandspersonerne ere for det meste af en 64 a 66 Tommers Høide, enkelte ere 70 Tom. og derover, de mindst høie ere 61 a 63 Tom. lyst Haar er det almindeligste, ellers ere der ogsaa Nogle med sort Haar, men meget faa med rødt Haar. Huusskiden er roesværdig overalt her i Sognet, især hvad Kvindfolkene angaar; thi man seer dem aldrig ledige om Sommeren. Naar de gaae ud at malke i Marken, og hvor de ellers gaae hen, have de altid en Handske, Strømpe eller Trøie at binde, eller strikke paa. Om Vinteren sidde de om Aftenen i det mindste til Kl. 10, og sye, spinde eller vinde. De forarbejde alle de Klæder, som bæres af begge Kjøen i Huset, de gjøre smukt Bergarn, Klæde, Lærred, Badmel og Dynevaar, af hvilke 2 sidste Slags de undertiden sælge noget, naar Børnenes Antal vil tillade det. Mandfolkene passe ogsaa i Almindelighed og til alle Aarstider deres Forretninger rolig og vel i Huus og Mark. De kan hugge og gjøre Alt, hvad der kaldes Avlsredskaber og det meste af Husets nyttige Ting. Dette vannes de til fra Ungdommen af, de lægge selv alt fornødent Tag paa deres Gaarde eller Huse. Om Vinteraftener gjøre de gjerne et eller andet til Gavn og Nytte, saasom at spinde Garn til Kæb og Løir, som de siden selv forarbejde. De gjøre Træskeer, Træske, Skobørster, nogle ogsaa Voierkurve m. m.; dog alt dette kommer meget an paa hvorledes Huusfaderen selv er, og finder især Sted, naar han har sine egne Søner til at tjene sig. I min Præstegaard seer det alle Vinteraftener af Tjenestekarlene.

Hvad Bøndernes Klædebragt her i Sognet angaaer, ba afølger den vel ikke stort fra den almindelige Almuesmands her i Landet, dog for den Forandrings Skyld som den muligen ubi Tiden kan blive og vist nok ogsaa bliver underkastet, vil jeg ikke unblade her at anføre, hvorledes den er paa nærværende Tid hos begge Kjøen.

Mandsfolkene, naar de ere blevne Mænd eller ere gamle, gaar i Almindelighed dagligdags med en lang hvid Vadmelstokke med overtrukne eller Metalknapper ubi, hvorunder de bære en sribet Bergarns Brykstug, og under denne igjen en hvid ulden Trosie med Ermer ubi; de have gjerne et uldent Klæde om Halsen; de gaar enten med korte Skindbuier eller uldne Buier, kun Faa have lange Buier; til daglig gaar de enten med en ulden høirød eller rødet Hue, med hvide Uldstrømper og Træsko. Til Keiser have de en lang blaa Vadmelstjortel og en grov Hat. Til Stads bære de en lang fin blaa hjemmegjort Klædestjortel med Oerflag paa, og med enten overtrukne eller Kameelhaars Knapper ubi, den er i Almindelighed drættet med Mulkum af samme Koulør som Ybertøiet, kun enkelte have Kasf til Undersoder; under denne Kjortel bære de en Vest enten af smukt sribet Bergarn eller af Kramtøi, især rød-sribet eller prikket Kasimir, med blanke Messingknapper ubi.

Om Halsen bære de Gamle endnu de i mangfoldige Aar brugelige Halsklude af Lærred, eller og et Bomulds Tørklæde; de unge Mænd have gjerne et Silke Halstørklæde, en fin linned Krave enten broderet eller med Kryds paa. De gamle eller aldrende Mænd gaar i Almindelighed til Stads med blaa Uldstrømper og Sko, de yngre derimod mest med Stovler. De unge Karle og Dreng bære til daglig en kort blaa hjemmegjort ulden Trosie med Oerflag paa og overtrukne Knapper, en sribet Bergarns Vest, lange enten hvide Lærreds, strisbede Bergarns eller Vadmels Buier, hvide Uldstrømper og Træsko. Til Stads have de en finere ligeledes kort hjemmegjort blaa Klædestrosie, med hvide eller gule Knapper ubi, en Kramtøis Vest, som oftest af Kasimir; fine broderede Kraver eller Kraver med Kryds, et koulørt Silketørklæde om Halsen, et Bomuldstørklæde i kommen, lange fine hvide Lærredsbuier om Sommeren, men blaa uldne om Vinteren af samme Tøi som Trosien, hvide Uldstrømper og en moderne Hat. Hatte sees i vore Tider kun sjelden paa de unge Karle, og

Drenge, da det nu er blevet Skik, at de fra deres Barndom af gaae bære hovedede; dog naar det er ondt Veir, have de dertil en Slørhat. Karlene have herforuden en lang blaa fin hjemmegjort Klædes Kjørtel, som de bruge naar de gaae til Gudsbord, til Offers, til Bryllup o. s. v., hvortil de have hvide eller koulorte Veste, lange Klædesbuur, og blanke, saakaldte ungerste Støvler med Duffe paa, og Solbuur med en smuk Kjebe ved. Hver Ungkarl har gjerne en Mærskums solbesejaget Tobakspibe, mere til Stads end Brug; thi kun Faa røge dagligdags.

Truentimmerne klæde sig omtrent som følger: de gamle og aldrende gaae til daglig med sribede helst blaa uldne strikkede Troier med lange Ermer ubi og dertil en sribet Bergarns Bul, det er et livsfylte uden Ermer, der hages om livet, en ulden Klokke og et sribet Bergarns Skjort, et blaastribet eller tærnet enten uldent eller linned Forklæde, paa Hovedet en Rattuns Hætte med lærred under, og dertil et fint lærreds Koroklæde. Til Søndags bære de en Bergarns Trøie og Skjort af et smukt Monster, men næsten forskjelligt hos hver, da den Enes har det smukkere end den Andens, et fint enten hvide eller blaaærnet Forklæde, en Hætte af Kramtøi og dertil et meget stort Koroklæde. Til Stads have de enten et fint rødt hjemmegjort Dreiels Skjort og Trøie eller samme af Stof, blommet Nettelbugs Forklæde, og Forklæde under Trøien af samme Slags, over hvilket de have et Silketorklæde; paa Hovedet have de en Silkehætte og et meget stort fint Koroklæde, til Hovedpynnten mangler der ikke af de kostbareste brede Atlasfes Baand. Naar de følge lig af nærmeste Stægt have de en fort Mulkums Kiortel paa, men ved andet ligfølge kund en fort Trøie og Skjort; ved hvert ligfølge have de en fort Silkehætte paa, som bindes enten med sorte eller hvide Silkebaand.

Naar en Enke eller Pige staaer Brud, har hun altid en fort Kjørtel paa, den samme som hun har paa, naar hun gaaer til Gudsbord. Enkerne bære som Brud en fort Fløiels Hue med Guldgalloner eller Guldkniplinger om, og meget fint linned paa Hoved og Hals. Pigerne have derimod bart Hoved med opfat Haar og nedhængende krollede lokker foruden en Blomsterkrands, glimrende Naale o. s. v., de have derforuden om Halsen et Halsbaand af Perler, og undertiden Drenringe i Ørene; Piger staae altid Brud med bar Hals, de have

ogfaa altid et bredt Silke-Kvabaand om livet. Ugiorte Fruentimmer af Bøndestanden klæde sig til daglig som Konerne, undtagen at de i Almindelighed have en hoirobd strikket ulden Trøje med meget korte Ermer ubi, kostbarere linned paa Hovedet, og at deres Forklæde, som gjerne er af blaastribet Lærred eller Bergarn, er saa stort, at det næsten gaaer ganske om dem for neben, og at det ikke bindes, men hænger i Seler over Skuldrene, de bære ogfaa til daglig en sribet Bergarns Bul. Til Søndags gaae de i Almindelighed med en meget kortlivet fin og smuk Bergarns-Kjortel eller Trøje og Skjort, og fiint og udflaaende linned paa Hovedet over en liden Silkehætte; men til Stads have de enten en Kattuns Kjortel, eller, som dog kun er sjelden, en Silke Trøje, begge meget forklævede, og dertil et rødt Stoffes Skjort, et blommet Nettelbugs Forklæde, et fiint blommet Nettelbugs Lørklæde af broderet Nettelbug med fine brede Kniplinger om, og dertil kostbare Atlaskes Vaand; over Lørklædet om Halsen have de enten et lidet Silke-Lørklæde med Fryndser om, eller et stort Kastetørklæde af Silke, og et Bomuldstørklæde i Haanden. Baade gamle og unge Fruentimmer gaae til alle Tider med blaa Ulbstromper, med Træsko dagligdags og med Sko om Søndagen og til Stads. Yppigheden tog stærkt til i Bøndestanden under den sidste Krig og nogle Aar derefter, medens Bonden fik alle sine Varer saa stærkt betalte, men da det Mudsatte nu finder Sted, falder den vist herefter bort af sig selv, imidlertid har den nærværende Slægt nu den anskaffede Punt og Stads, som kan vare saalænge den lever; thi Bøndestanden kan overmaade længe bevare deres Klæder og Sager.

I Profesors Begtrups Beskrivelse over Agerdyrkingens Tilstand i Fyen, Langeland o. s. v. fra Aar 1806 findes en Indberetning af mig om Bøndernes daglige Huusholdning her i Sognene, og om Beværtningen ved deres Bryllupper, Barseler, Begravelser, Høstgilder og i Julen; hvorfor jeg anseer det for overflødig her igjen at anfere samme ¹⁾.

I Konninge Sogn findes adskillige gode Haandværksfolk, især Lemmermænd og Vævere, med mere end 20 Væver-Stole. Og alle herværende Haandværksfolk ere for det meste formuende, det man ogsaa kan sige om Bønderne i Almindelighed her i Sognet, uagtet Egnen er ikke den fordelagtigste.

¹⁾ 3ble Bind Pag. 317.

I Rønninge Sogn er til denne Tid en Folkemængde af 522 Sjæle, af hvilke de 279 høre til Mandkjønnet og de 242 til Qvindkjønnet.

Communicanternes Tal er p. t. af begge Kjøen 313.

Siden Udflytningen i Sognet har Folkemængden, formedelst de mange ny Parcelsteder, tiltaget meget over 100 Sjæle.

Karlige fødtes i Sognet imellem 13 og 19 Børn af begge Kjøen, af Drengboern 7 a 10 og af Pigeboern 6 a 9.

Karlige døe i Sognet en 9 Mennesker af begge Kjøen, som er omtrent Halvt imod de Fødtes Tal ²⁾.

Siden Vaccinationens Indførelse, hvilken hvert Aar fæer af Districts-Chirurgen, som boer og fal boe i Nyborg, har Dødeligheden iblandt Børnene i

²⁾ Det er endnu her en Skik bevaret fra Oldtiden af, at der driffes Urve-M efter de Afdøde, og det helst samme Dags Aften som den Døde er begravet. Urveet er en Lønde godt fedt M, som gives af den Afterslevende eller ud af Stervboet efter afdøde Gaardmand eller Gaardkone, men kun en halv Lønde efter Hundsfolk, hvilket M driffes af Vplauget under følgende Ceremonie: Naar Gæsterne ere samlede, som gjerne er ved Klokken 6 om Aftenen, saa sætte de sig — saa mange som kan rummes — omkring Bordet i Sørge-Huset, men Talemanden; som enten er Sognekogden, Olbermanden eller en anden til Forretningen duggelig Mand, sætter sig for den øverste Ende af Bordet, hvor da Mlet af en dertil beklippet Mand tappes af Lønden og frembæres til Gæsterne, og naar den halve Deel af Mlet er druffet, bliver der — som det i daglig Tale hedder, holdt Lyd, som bestaaer derudi, at Talemanden, efter forudgivet Regn og under den største Laushed og Andagt af Gæsterne, holder udenad efter en troet Formular en smut og passende kort Tale, i hvilken, efter at Anledningen til Samlingen med et Par Ord er anfæret, der bedes for Kongen, Dronningen og det hle Kongehuus, dernæst for Kongens tro Mand og Raad, for Landets geistlige og verdslige Øriged, for deres Væst og Dren, for frugtommelige Koner, for hvert Mand i Lauget og i Landet, der nedbedes Velsignelse over enhver Stand og Landet, der bedes om Lande-Fred, om et lyffeligt og frugtbart Aar, Befrielse fra smitsomme Eygdomme og Landeplager s. l. v., til Slutning formænes til Broderfind, Enighed og Kjærlighed, hvorpaa han med opløst Røst spørger Gæsterne: Har Nogen noget paa Mlet at klage, hvortil Alle med høi Røst svare: Mlet er godt, og da driffes det ørigt M i Lønden. Som her er anfæret om Urveet, forholdet det sig ogsaa naar Jgangs-M driffes af Vplauget, som fæer, naar Nogen er bleven giot og har faaet Waard eller Huus, thi der ved Indlemmes han i Vplauget, men dette Jgangsøl driffes paa ubefermt Tid. Ligeledes, naar Herfæber give Gødsets Bønder Slaagelbe; men dette, naar Verret tillæber det, fæer gjerne paa aaben Mark uden for Gaarden, og leire da Mændene sig i en Kredt omkring M-tønden paa Græsset, men Talemanden sidder paa en Stol nærmere Lønden. Vaade Katte og Drengs ere tilstede ved disse Samlinger og driffe med af Mlet.

Sognet meget kjendelig aftaget; og Forældrene ere meget villige til at lade deres Børn vaccinere og have Tillroee til den. Den almindelige Alder, som Almuen opnaaer her i Sognet, er imellem 65 og 75 Aar, enkelte 80 ja 90 Aar og derover.

Dødsaaarsagen er meget forskjellig. Den almindeligste hos de Aldrende er Brystsvoghed, som jeg mener ikke saa meget kommer af Landets jævnlig taagede Luft, hvilken man vænnes til fra Buggen af, som af tilfældig Forkjølelse, der ikke i Lide bliver taget i Agt.

Smitsom Syge, der oftest ved Uforsigtighed indføres i Sognet andetsteds fra, borttrykker ogsaa undertiden enkelte Mennesker, især dem, der først blive angrebne af den, fordi de fortie Sygdommen af Frygt for Lægens Medicamenter, som de fleste have for liben Tro til. Det er mødt mig, at en uden byes formuende Mand her i Sognet, som laae af Sprintler, havde, da han af de Nærværende hørte, at Doctoren den Dag skulde komme til ham, 13 Gange samme Dags Formiddag ridende Bud hos mig, for at sige mig, at han ingenlunde vilde have Doctoren til sig, og truede mig endog sidste Gang med sit bestandige Uvenskab, men Doctoren kom, og næst Gud helbredede Manden, der var nær ved Døden, og dog først efter nogen Tids Forløb tilgav mig min Haardhed imod sig.

Kirkevæsenet.

Konninge Kirke er forhen beskrevet. Den tilhører Major Lemvig til Konningesøgaard; den holdes i god og forsvarlig Stand indvendig og udvendig. Dens Indtægt af 3 Part Korntiende af Sognet er, efter den fleete Liende-Forening med Sognet ved Odense Amts Liendecommissairer i Aaret 1811, Aug 33 Ldr. 4 Skpr. 17 Fdtr., Dng 29 Ldr. 7 Skpr. 3 Fdtr., og Havre 49 Ldr. 4 Skpr. 17 Fdtr., hvoraf de 13 Ldr. 5 Skpr. 27 Fdtr., af hver af benævnte 3 Sorter Korn leveres i Skjeppen; det øvrige betales efter hvert Aars Kapitelstart, paa libet nær, som betales efter Middeltallet af de 10 sidste Aars Kapitelstart. Herforuden er dens Indtægt 3 Part af Sognets Dvægtiende, som Aar om andet er 16 a 20 Rbd. rede Solv.

Naar undtages en enkelt af Mandkjønnet, ere de andre af begge Kjøn flittige Kirkegjængere, og forholde sig altid sømmeligen i Kirken og aagtsomme

paa hvad der tales og læres. I enhver Menighed kan vel findes et enkelt raadent Lem; dette er Kønninge Menighed heller ikke fri for; men i Almindelighed fortjener Kønninge Menighed den Roes, at den har Agt for Religionen og viser gode Sæder. Især fortjene Gaardmændene med deres Koner og Børn, ogsaa Huusmændene med deres Koner denne Roes. Men disse sidstes Børn ikke altid eller alle. Sønerne, som i vore Dage blive tidlig Karle og maa- skee for tidligt, ere ikke altid saa sædelige, som de skulde og burde være; at bande til hvad de tale, at tømme jævnlige Glasfer i Sammenlaug, at stadse over Eone m. m. er ikke sjelden deres Brøde, blot for at vise, at de ere Karle, og som altsaa ene er en Følge af deres endnu umodne Forstand, til at kunne skjønne det Rette og Uretfulde. Døttrene have gjerne den Feil, at de alt for tidlig gjøre sig Umage for at faae Kjærestes, for at kunne blive ligesaa tidlig giorte, som Gaardmands-Datteren, det de ogsaa blive, men alt for ofte til deres egen Vee og Skade, og Fattigvæsenet i Sognet til Byrde; thi ikke sjeldent skeer det, at en saadan Pige giortes sig med en Karl, som hverken har Huus eller Hjem, og som ikke er i Stand til med sin Karlesøn at ernære hende, naar de ere komne sammen, og det saameget dekomindre, eftersom at Barslet gjerne kommer strax efter Bryllupet, hvorved hun er sat ud af Stand til at kunne hjælpe til at fortjene Noget til livets Opfoid. Ja der gives endog saa dem, som giorte sig paa Fattigvæsenets Regning, og tør reent ud sige: kan vi ingen Huusleilighed faae, skal Fattigvæsenet skaffe os den, naar vi kun først have havt Bryllup. Dog siger jeg ikke dette om alle Huusmænds Børn i Almindelighed; thi der gives virkelig ogsaa mange iblandt dem, som i Sædelighed ikke vige for Gaardmandens. Det kommer meget an paa Forældrene, hvorledes de ere og blandt disse gives der dog ikke saa retfæjne, som styre vel for deres Børn og give dem gode Formaning og Exempler. Hvad der ellers meest er Aarsag til Forskjellen paa Sædelighed imellem Gaardmænds- og Huusmænds Børn er, at de sidstes som oftest komme tidlig ud af deres Forældres Huus, for at tjene, og undertiden saa langt bort fra Forældrene, at de intet Tilsyn kan have med dem. Gaardmands-Datteren gaaer derimod, saavel som Sønnen, stille hjemme, seer og hører kun godt af Forældrene, og disse glemme heller ikke, at indgyde dem sand Uretfælsse. Overalt lærer

Erfarenhed noksom, at man i Almindelighed er langt bedre faren, med at have et Gaardmands-Varn af hvilket som helst Køn i sin Tjeneste, end en Huusmands. Ell Slutning vil jeg ikke unblade at tilføie, at det ogsaa er nu her faavelsom flere Steder gaaret af Brug, at lade Vorn døbe i Kirken.

Skolevæsenet.

Skolen for Rønninge Sogn er i Rønninge By. Om Skolebygningen er foran handlet, den vedligeholdes af hele Sognets fri og ufri Hartkorn. Kirkesanger- og Skolelærereembederne ere her i Sognet samlede, hvad lønning der følger med samme, er ogsaa foran anført. Skolevæsenet her er p. t. i meget god Orden, det er organiseret efter den Kongel. Anordning af 29de Jull 1814, og den i Overensstemmelse dermed havende Forskrift af Amtsskoleinspektionen. Skoleungdommens Tal er 61 af begge Køn, deraf 36 Dreng og 25 Piger. Skoleungdommen er inddeelt i 2 Klasser, hver Klasse søger Skolen hveranden Dag i Ugen, med den befalede Undtagelse af de 3 Sommer-Maaneder. Offentlig Skoleexamen holdes 2 Gange om Aaret i Skolekommissionens Overværelse, nemlig sidst i April, og sidst i October Maaned. Ved denne Examen bliver Skoleungdommen examineret i følgende:

2den Klasse.

- 1) p. t. Biskop Valles lærebog med Kundskab derom, samt Luthers lille Katekismus.
- 2) Ortografi.
- 3) Mekanisk Læsning og Kundskab derom, samt Begrebernes Udvikling, p. t. af D. D. Lützens lærebog, Justes Haanbbog og Praha's Fortællinger.
- 4) Det gl. og ny Testaments Bibelhistorier af Thonboe.
- 5) Skrivning.
- 6) Striftlæsning.
- 7) Regning af Hovedet efter Nielsens Materialier.
- 8) Regning paa Tavlen.
- 9) Iræbrelændets Historie og Geografie, med landkortet over Europa og det specielle Kort over Danmark.
- 10) Naturhistorie af F. Just.
- 11) Sang.

1ste Klasse.

- 1) Indenadslæsning med Kundskab derom, samt Begrebernes Udvikling.
- 2) Nogle Parter af luthers Katekismus.
- 3) Stavesøvelser.
- 4) Forstandsøvelser.
- 5) Skriftlæsning.
- 6) Skrivning.
- 7) Regning af Hovedet.

Hver Klasse har gjerne sin Underafdeling, og den øverste Afdeling i Klassen har altid noget mere i visse Ting, end den anden; saaledes har altid den 1ste Afdeling i 1ste Klasse nogle Capitler af lærebogen, og nogen Regning paa Tavle.

Naar Examen er forbi, faar Opflytningen fra 1ste Klasse i anden, og i October Maaned tillige deres Udskrivning af Skolen, som dertil have Alder og Kundskaber.

Skoleungdommen søger i det Hele flittig Skolen, helst om Vinteren, og der er i denne Henseende ingen Forskjel paa de Udenbyses og dem i Byen, naar Veir og Veir tillader det.

Gjordemodervæsenet.

Udenfor Røyrup By her i Sognet boer den af Stiftamtmanden beffikkebe examinerede Gjordemoder for det hende tilbeelte Gjordemoderdistrict, og det næsten midt i samme. Dette Gjordemoderdistricts Hartkorn udgjør i alt 560 Tdr., og bestaar af hele Rønninge Sogn, dets fri og ufri Hartkorn, Rappedrup By i Kollsted Sogn, hele Virkinde Sogn tilligemed Hovedgaardene Weirup og Selleberg. Dette Hartkorns Beboere befestede i Aaret 1817 et ved bemeldte Røyrup nyt og meget smukt indrettet Gjordemoderhuus med Have til, som kostede Districtet 1400 Rbd. N. W. Den nærværende Gjordemoder frabad sig den bestemte Græsningjord til Huset; men i dens Sted indgik en Afford med Districtet, at give sig aarlig visse Tønder Rug og Byg, saavel for Græsning som Ildbebrandsel, som beleber sig pr. Td. Hartkorn til $\frac{1}{2}$ Fdkr. af Rug og Byg, Fattigvæsenet.

Rønninge og Kollsted Sogne udgjøre eet Fattigdistrict. Fattigvæsenet her i Sognet tog sin Begyndelse 1ste Januari 1804, og blev fra den Tid af ordnet efter det befalede provisoriske Reglement for samme.

De Fattige ere inddeelte ubi 3 Klasser, i 1ste Klasse ere de meest Trængende, de Gamle, som intet sely kan forhverve og hos hvem ingen Forbedring kan ventes, i anden Klasse ere fattige og faderløse Børn, i 3die Klasse de, som vel kan forhverve Noget, men ikke Alt til deres Underholdning, eller som til en Tid behøve Understøttelse.

I Aaret 1818 har Fattigvæsenet havt 11 Fattige i 1ste Klasse, og 3 i 3die Klasse at forserge; men ingen i anden Klasse. Disse Fattige have kostet Fattigdistrictet i Victualier og Penge 180 Ipd. Rugmeel, 124 Ipd. 8 Pbd. Malt, 19 Ipd. Byggryn, 18 Ipd. Grubbemeel, 9 Ipd. 8 Pbd. Smør, 9 Ipd. og 8 Pbd. Fjæff, 1 Tønde og 5 Skpr. Urter og 27 Rbd. 5 Mk. 4 S. i Penge. Den største Almisse har været 18 Ipd. Rugmeel, 10 Ipd. Malt 2 Ipd. Gryn, 2 Ipd. Grubbemeel, 14 Pbd. Smør, 14 Pbd. Fjæff, 1 Skpr. Urter og 2 Rbd. i Penge; den mindste Almisse har været 12 Ipd. Rugmeel, 8 Ipd. Malt, 1 Skpr. Urter, 12 Pbd. Smør, 12 Pbd. Fjæff, og 2 Rbd. i Penge.

Herforuden have 2 fattige Huusmænd, der havde mange Børn, faaet nogen Understøttelse i Meel og Malt, hvortil endnu kommer, at Districtet betaler for en fattig blind Pige aarlig, som det holder i Odense Hospital. Betalingen for hende har i Aaret 1818 været 117 Rbd. Ogsaa har Districtet i samme Aar betalt 32 Rbd. 3 Mk. 13 S. til Odense Hospital, for en sindsvag Karl i Daarelisten. Naar alt dette regnes sammen, har Fattigvæsenet i Aaret 1818 kostet Fattigdistrictet, Ildbrændselen 7 Iæs Løv in Natura iberegnet, den Summa 612 Rbd. 85 S.

Dyreriget.

I Kenninge Sogn findes de samme tamme firføddede Huusdyr, som i hele Landet: Heste, Koer, Gaar, Sviin, Hunde og Katte.

Hestene ere af en god Art, muntre, stærke, og i Almindelighed velstæbte. Jeg anseer Arten for en Blanding af fynske og sjællandske Heste. I hver Gaard holdes gjerne et Par Stadsheste af en 10 Quarters Høide og derover. Til Avingens Drift holdes i en heel Gaard 4 arbejdsføre Heste, sine Stadsheste iberegne, foruden 1 Klod og Jøl. I de større Gaarde holdes 2

Hefte flere. En Halogaard har ogsaa $\frac{1}{4}$ Hefte, thi Gaardens Avling udfordrer det. Derimod holder en Bolksmand kun 2.

Hver Gaardbeoer sørger altid for, at han kan faae en reen, sund og velkæbt Hingst til sine Hopper, ikke sjelden søges samme paa Herregaardene.

Køerne i Sognet ere i Almindelighed temmelig store og gode til Malkning. Bonden regner 1 Fjerding Smør af hver Ko om Aaret til Salg, foruden til egen Fornødenhed i Huusholdningen. Her i Sognet holder Bonden siden Udsæftningen i Almindelighed 1 Ko paa hver Ld. Hartkorn, da Hestenes Antal ved Selveiendommen af deres Gaarde er formindsket. Aarlig tillægges i en Halogaard 1 Kalv, i en Heelgaard 2 Kalve og i de større Gaarde 2 a 3 Kalve. Hver Gaardbonde sælger gjerne 1 Ko om Aaret, som erstattes af Ungkvæget, af hvilket undertiden ogsaa et sælges. Oidbermanden holder altid Bytyren, for hvilket hver Gaardbeoer i Byen aarlig hver Kyndelmisje Dag giver ham 1 Sp. Byg. Huusmand holde paa deres Huuslod, som her er 3 $\frac{1}{2}$ Ekpr. Hartkorn, 1 Ko.

3 Gaardene staae altid 2 Køer i en Vaas. Udi Køhuset er i Almindelighed kun lavt til Slyden, paa hvilken findes He.

Faarene her i Sognet ere overalt af den engelske Race, og have lang og god Uld. En Gaard har gjerne et Par Faar flere end Tønder Hartkorn. Faarene føde som oftest 2 lam om Aaret, og i den Henseende holdes helst en Tvillingvæder. Hver Gaardbonde sælger aarlig nogle Stykker lam enten til Slagterne i Kjøbenhavn eller heri Byen. Faarehuset i Vøndergaardene er hverken meget stort eller rustigt, det gøres kun eengang reent om Aaret. Sjelden har Huusmand Faar.

Svinene her i Sognet ere af Middelførrelse, men en god Art; thi de blive lettelig fede. I nogle Gaarde tillægges om Efteraaret de til næste Aar udfordrende Stiesviin, og veier et saadant Sviin, naar det slagtes, imellem 8 a 10 Ipd., enkelte mere. I andre Gaarde lægges først Grisene til om Foraaet, som slagtes ved Aarets Slutning, og Stykket af disse veier da imellem 6 a 9 Ipd. Gaardbonden behjælper sig i Almindelighed med 2 Fede-Sviin om Aaret til sin Huusholdning. Enkelte opføde en Sommergris, som slagtes halvvooren, enten til et af deres Avlingsgilder, eller til Julen. Kun faa

holde Griseføer; Tillægsgrisene maae altsaa kjøbes af dem, som holde Søer. Galtgrise søges meest til Tillægsvin, fordi de blive federe end Sogrisene. Ifkuns een Orne holdes i hver By, hvilket Ornehold gaar efter Omgang i Byen, og den, som holder den, faaar hver Kyndelmåse Dag af de andre Gaardboere 1 Stp. Havre, som kaldes Ornehavre.

Hundene hos Bonderne her i Sognet ere de almindelige Köttere, eller saakaldte Bondehunde; de ere ikke meget store, men tro og vagtsomme. De have alle Hundekoulerer og ere enten Sletthaarede eller langhaarede. Sjelden har en Bonde sin Gaardhund længere end til den er 8 eller 9 Aar; thi Bonderne have i Almindelighed den Overtro, at hvis den bliver ældre, lever den, som de sige, paa Mandens Alder; men den rette Aarsag er vel, at, naar Hundene bliver ældre, taber den af sin Hørselse og Vagtsomhed.

Kattene her i Sognet ere de almindelige. I hver Gaard findes gjerne 1 a 2 Katte, hver Huusmand og Indsiddet har ogsaa 1 Kat.

Af Hjaederkræ haves her i Sognet som Huusdyr: Gæs, Høns, Wænder, Duer og Ralkuner; dog denne sidste Sort ikke hos Bonden. Gæsene her i Sognet ere de almindelige. En Halvgaard har gjerne 2 a 3 Gæs og 1 Gæsfe; en Heelgaard 3 a 4 Gæs og 1 Gæsfe, Tillægsgæs. 1 Gaas kan, naar ikke Ræven eller Gaasfugl kommer imellem, have aarlig indtil 12 Gæslinger; men det er meget sjældent at de alle leve og komme til Gaon. De smaa saakaldte Gaasfisker ere meget skadelige for Gæslingerne. De unge fuldvorne Gæs sættes paa Sti midt i October Maaned, og til hver Gaas at fede regnes 2 Stp. Havre. Naar Bonden har flere af dem end udfordres til hans Huusholdning, sælger han dem enten magre til Andre, eller fede til Kjøbstæderne, især til Mortens Aften. En Gaardbonde slagter aarlig til egen Huusholdning fra 10 til 20 Stykker, eftersom han har mange eller faa Børn og Tjenestfolk til. Paa en Bondegaard a 6 til 8 Eder Hartkorn er, naar ikke haves Børn, i Almindelighed kun 5 Mennesker: Mand, Kone, Karl, Pige og Dreng. I enhver Gaard holdes en halv Snees Høns, mere eller mindre, og 1 Hane, der sælges gjerne aarlig nogle Kyllinger og Wg. Wænder og Duer findes kun paa enkelte Steder.

Af firføddet spifeligt Wildt falder her i Sognet Raadhr og Daadhr, som dog kun ere Streifdyr, Harer og Pindsvin, dem Bønderne gjerne koge Suppe paa.

Af andre firføddede vilde Dyr ere her i Sognet: Røve, Oddere, Maarer, der i de sidste 10 Aar faa meget have formeret sig, at de nu næsten ere i enhver Gaard, og der gjøre megen Skade paa smaa Creature, Egner, Bøsler, Ildere, Muldvarpe og, foruden Kotten og den almindelige Muus, ogsaa Mark- og Skovmuse, saavel som Flagermusen.

Af spifeligt Fuglevildt gives her Svaner og Wildgæs, som kaste sig i Søerne; Wilddander af forskjellige Sorter, Skovduer, Agerhøns, Vagtel, adskillige Arter af Sneyper, saasom: Skovsneyper, og den større og mindre Lekkasin; desuden Støren, flere Arter af Lærker og Kramsfugle, Drokfugle og Wiber.

Af andre Fugle ere her: Storke, Rordrummer, Heirer, Orne, Høns og Spurvehøge, Gletter, Muusvaager, Ravn, Krager, Allier, Stader, som meget formindskes, det man giver Maaren Skyld for, Ugler, Skovfader, Tornfader, Gjøgen, Bubberen, Lerner, Trappikere, Kjærnebiderer, Havrevimper, Gjerdesmutter, Guldspurve, Graaspurve, Nattergale, Trisler, Stillidsler m. fl.

Af Fiske i Søerne, Aaen, og Damme høves her i Sognet: Gjedder, Foreller, Aborrer, Brasener, Subere, Aal, Stirer, Rudsfaller og andre Staller og Elritser.

Af Amphibier gives her Klokketroen eller Peder Dres Frø, Tubser, Siirbeen, Snoge, Hugorme, Staalorme m. m.

Af Insekter: Starnbasser, Gaasebiller, Oldenborrer, Brandenborrer, Egghjorte, Mariehøns, St. Hansorme, Drentvistler, flere Arter Sommersfugle, Møll, Guldsmede, Hvepser, Bier, Gedehamse, Myrer, smaae og store Fluer af mange Sorter, Myg, Ederkopper af forskjellige Slags, Krebs, Tusindbeen m. fl.

Af Orme: Tuber, Regnorme, Snegle m. fl.

Planteriget.

Af oeconomiske Planter ere her: Hvede, den almindelige Rug, Sommerug, som saaes St. Hansdag, Lyng sitre og toradet, Himmelbyg, den

gule Havre, almindelige Urter, og Sukkerarter, Boghvebe, Bifler, rød og hvid Kløver, Hør, Hamp, Rummen, alle Sorter Raal og Høvevter, Humle, Kartofler, Bønner, Jordbær, Lyttebær, Brombær, Blaabær, Pors m. m.

Af Farveplanter: Engsfjær og Skarntyde; men foruden disse bruges ogsaa Boghvedeblade og Ellebart til Farvning.

Af Medicinske Urter: Bukkeblade, Kochleare, Malurt, Kameelblomster, Kollife, Hypericum, Krusemynte, Hjertensfryd, Løvetand, Salvie, Kongehø, Weibred, Føllefod, Angelika, Grenpriis, Keifan m. m.

Fræer og Buskvevter i Skovene.

Disse, allerede paa sine Steder anførte, ere: Eeg, Bøg, Aunbøg, Ahorn, Uetræ, Løn, Røn, Elle, Bønved, Løfetræ, Poppel, Birk, vilde Uble- og Kirsebærtræer, Halketræ, Hasjel, Slaantorn, Hvidtorn, Aft, Bøverasp, Fyr, Gran, Lærketræ og canadisk Poppel er blot senere Plantninger. Ved Byerne og de udflyttede Gaarde og Huse, Dilt af forskjellige Slags, Hylb, Kastanietræer og lindetræer.

I Haverne findes Uble- Bære- og Blommetræer, af forskjellige Slags i enhver Hauge. Aprikoser, Ferskener og Morbærtræer; dog disse 3 Sorter ikke i Bønderhaverne; sorte Kirsebær i Bønderhaverne, men af de andre Sorter Kirsebær tillige i Andres Haver, Ribs, Stikkelsbær, røde og hvide, Solbær, gule og røde Hindbær, Berberisfer, Buxum, Syrener, Jasminer, Ligustrum, røde, hvide og gule Roser m. m. Sorte Bønderkirsebær, friske saavel som tørrede, er næsten den eneste Frugt, som sælges her i Sognet.

Mineralier og Steenarter.

Af Mineralier fortjener ikkun et Slags Pottemagerleer at anføres, som findes i Kønningesøgaards Høve; i øvrigt træffer man her, som overalt i Fyen, større og mindre Stykker af Granit og Gneis, saavel som af sort og rød Flint. Her har været Mængde af Steen paa alle Marker i Kønningesogn, det de mange Steengjerder, som alle vegne findes i Sognet, kjendelig nok bære Vidne om, saavel som ogsaa de Steenledepæle, som nu næsten her hos Alle ere almindelige. En eneste Møllesteen er her for en Snees Aar siden tilhuggen af en Steen paa Kønninges Mark, og brugt i Holts Mølle; men Stenene til dette

Brug, af dem som falder her i Sognet, ere ellers for haarde. Uagtet de mange Steen, som ere anvendte til Steengjerder her i Sognet, findes der dog ikke saa og det store Steen hist og her paa Markerne; men, da der aarlig tages bort af dem, vil der muligens om saa Aar ikke blive mange synlige tilbage. Selveiendommen, som er almindelig her i Sognet, gjør, at de ikke faae Roe at blive liggende. Før end denne saaes næsten ikke et Steengjerde.

Oldsagn.

Udi Kønningesøegaards Skov, Langekrov kaldet, her i Kønninge Sogn, skal, efter almindeligt Sagn i Sognet, fordem have staaet et Slot, som skal have heddet *Lvivad Slot*. Man seer en temmelig stor indgrovet Plads, hvor det skal have staaet, og vist er det, at man ved at grave, det jeg selv har ladet gjøre, finder brændte Muursteens-Brokker paa Stedet, og Grundstenene, som sidde over 2 Al. i Grunden. Efter Sagnet skal dette Slot være nedbrudt, men hvad Tid vides ikke, og Kollsted Kirke være bygget af Stenene, som ere glatte og tilhuggede, og Grundstenene under bemeldte Kirke ere ogsaa smukkere og jirligere end de i Almindelighed ellers findes under en Landsbykirke. De have for oven en indhulet Kant eller Karnis, og paa 2 af dem findes 2 Menneskehoveder udhugne, og et Kors ved Siden af det ene. Har det været et Slot, som har staaet paa ovennævnte Plads, da har det lagt overmaade smukt i Ranken af en Fjøn Skov, hvorved der er en stor Eng eller *Amae*, igjennem hvilken Kønninge *Aa* paa langs slynger sig i adskillige Bugter, endog ganske nær det formeente Slot. At dette Slot har hedt *Lvivad Slot*, kan mulig være, fordi det har staaet ikke langt fra *Lvivad*, som er et temmelig stort og dybt Vand, hvor begge de *Aaløb*, som udgjøre Kønninge *Aa*, samles og blive een *Aa*.

Adskilligt.

Udi Kønninge Byes tilforn kaldte Sladagermark, i en af de Sanderumgaarders Bønders Jøkker mod *Køyrup Sø* og det gl. *long*, er et Agerstykke, som kaldes *Krigsagrene* ¹⁾; man mener, at der i de ældre Tider skal være hol-

¹⁾ Kønninge Byes Dymaalings-Protokol.

det et Fjerdtlag, og, hvis saa er, har vel Hjenden været Svensken; thi det er tilførelseligt, at Rønninge By i Kong Frederik den 3dies Tid, det jeg foran har viist, blev plyndret af de Svenske.

Iffe langt fra benævnte Krigsagre ere nogle Agre ogsaa i bemeldte Bondes Løffer, som kaldes Ulvegravsagrene ¹⁾, upaatvovlelig forbi at paa det Sted i de ældre Lieder har været kastet en Ulvegrav, og altsaa kan dette tjene til at bekræfte den Formening, at her i Byen ogsaa tilførn har været Ulve; ja som jeg troer, har i de ældre Lieder førend landet mistede sine store sammenhængende Skove, været ikke allene Ulve, men ogsaa Bjørne her. Man finder jo endog Steder her i landet, som føre Navn af Bjørne, saasom Bjørnemose.

Læt ved Rønningesøegaard, naar man gaaer ud af dens Bagport, og over den Bro, som der høves over Gaardens Grave, blev saa Skridt fra disse for en 10 Aar siden, ved at oprense en Grøft, opdaget en med brændte Muursteen muret Kabning eller Gang, i Kanten af og ind under en derværende lille aflang Banke, der næsten ligner en opkastet Vold. Kabningen er ei større, end at et Menneske kan krybe ind af den. Men hvortil den har været, og hvor langt den gaaer ind i Banken, veed man for Tiden ikke; thi da den nærværende Eier af Gaarden paa den Tid, da den blev funden, som var i Krigens Tid, havde Trang paa Arbejdsfolk, og han siden efter er bleven søgelig, saa er videre Opdagelse deraf overladt til en af Gaardens tilkommende Eiere.

Efter som Binding, Bjerge og Aasum Herreder steds indtil Aaret 1816, saalænge de have været samlede og udgjort et Herredsfogderi, have haft Ting eller Tingstue her i Rønninge Sogn, under Navn, snart af Binding-Bjerg- og Aasum-Herredsting, snart af Langestovs Ting, og snart af Røyrup Ting, og har, som tilførn er anført, været først ved disse Herreders Skjalstene, derefter strax uden for Røyrup By, og tilsidst i et Huus i bemeldte Røyrup; saa anseer jeg det for passende, her at anføre de Herredsfogder, som det har været mig muelig at faae at vide, og som jeg vist veed have pleiet Retten for

¹⁾ Rønninge Byes Opmaalings-Protokol.

bisse Herreder her i Sognet ubi den Tid, som det er mig bekjendt at de have været samlede og udgjort et Herredsfogderi ¹⁾, og bliver da den:

1) Jens Peder Galt, som var Herredsfoged for disse Herreder Anno 1680 og nogle; thi i Rønninge Kirkebog nævnes han udtrykkelig 1687 at have været det. Ligeledes i et Ringsvidne her i Præstegaardens Archiv af Aar 1690; men jeg kan ikke sige for vist, om han har været den allerførste, under hvem Herrederne have været, eller ere blevene samlede. Han boede først i Rønninge, derefter i Ferrislef By, hvor han døde i Aaret 1694 ²⁾. Han var gift med en Fr. Anne Sophie Scheffers; med hvem han havde Børn, men som jeg intet veed om.

1) Peter Dsthorn formener jeg blev Herredsfoged for bemeldte Herreder efter Jens Peder Galt. I det mindste veed jeg Ingen, som har været imellem dem. Efter et Ringsvidne, ligeledes her i Præstearchivet, var Peter Dsthorn det Anno 1705, og jeg formoder, at han har været det indtil Aaret 1718; thi jeg veed Ingen, der har været imellem ham og hans anførte Eftermand.

3) Salomon Lindegaard blev Herredsfoged over Binding Djerge og Masum Herreder Anno 1718. Han var født i Odense 1689 den 24de Januari, hvor hans Fader Peder Lindegaard var Kjøbmand. Hans Moder hedte Anne Laurisdatter. Førrend bemeldte Salomon Lindegaard blev Herredsfoged, var han Gudmægtig i Søecommissariatet. Han var Herredsfoged indtil 1741, da han frasagde sig Embedet, formædelt at han var bleven Eier af Hovedgaarden Hellerup i Binding Herred, paa hvilken Gaard han døde som Justitsraad Anno 1757 den 12te Januari i sit 70de Aar. Anno 1719 indlob han sig i Hæsteskab med Fr. Frederiche Christiane Scharving, en Datter af Sognepræsten Mag. Lars Scharving til Kølholte i Sjælland; ved hende blev han Fader til tvende Sønner og en Datter. Den ældste Søn, Otto, som var født 1720, blev 1768 Eier af Hovedgaarden Lykkesholm, hvor han døde som

¹⁾ I et Document i Rønninge Præste-Vechto findes en Anders Eldorfsen i Møgelund, at have været Herredsfoged for Masum Herred allene Anno 1665.

²⁾ Møllsted Sogns Kirkebog.

Krigsraad Anno 1778. Han var gift med Jfr. Anne Cathrine Bendz fra Ferriksleegaard, med hvem han havde en Søn, som er den nærværende Eier af Iyffesholm, Cancellieraad Salomon Lindegaard. Den anden Søn hedte Lauris, som var født 1721 i den nu neblagte Paarupgaard i Ellinge Sogn. Han var i adskillige Aar Vice-landsdommer i Fyen og Justitsraad. Han eiede Hovedgaardene Jerstrup og Juulskou i Fyen, paa hvilken sidste Gaard han døde 1796. Han var gift med en Jfr. Ebbesen fra Rissinge. De efterlod sig en Søn ved Navn Eschild af Karakter Generalrigscommisair. Han havde været gift med en Froken Petronelle Sehestedt, men uden Børn. Han døde i Odense Anno 1811. Datteren Anne Elisabeth, som i Aaret 1722 ogsaa var født paa nævnte Paarupgaard, var gift med Tolder og Postmester, siden Etatsraad Christopher Otto Schmidt i Nyborg, ved hvem hun havde adskillige Børn. Hun døde 1759 og han den 13de August 1779. Hans Lig blev ført til Hellerup Kirke, hvor det staaer i den derværende aabne Begravelse; han var født i Lurup ved Afsens 1702 den 8de October. Justitsraad Salomon Lindegaards Enkeskue, som var født i Røholt Præstegaard den 20de August 1690, døde paa Hellerup den 5te August Anno 1768.

4) Hans Peder sen blev Herredsfoged efter fornævnte Salomon Lindegaard Han kjøbte Hovedgaarden Hindemæe efter Admiral Seneca Hagedorns Død 1750, hvilken Gaard han beboede indtil Aaret efter, 1751, da han døde. Han var gift, men uden Børn, med Forpagter Mads Jørgensen Dircks Enke paa Iyffesholm, Karen Jacobsdatter, en Datter af Mølleren Jacob Jacobsen i Rilde Mølle; af hendes havde 4 Mænd var han den 2den 1).

5) Henrich Bus blev Herredsfoged efter bemeldte Hans Pedersen. Han var født i Faaborg Anno 1699, blev gift 1730 med Jfr. Charlotte Sophia Christensen fra Brahesborg, hvor hendes Fader var Forvalter, de havde 11 Børn tilsammen, af hvilke de 9 overlevede Forældrene. Herredsfoged Bus eiede hele Bisshopstorup By i Schjellerup Sogn, af hvis Gaarde han selv beboede den ene, som efter ham steds har været beboet af Folk uden for Bøndestanden, til hvilken Gaard de andre i Byen gjøre Hovning. Hans Kone døde

1) Schjellerup Kirkebog.

il Bispestorup Anno 1765. Han afflod Embedet for Albers og Skrobelligheds Skjold i Aaret 1773, og døde paa bemeldte sin Gaard 1782, 83 Aar gammel ¹⁾).

6) Ivar Ivarsen, en Præsteføn fra Lorfenge, blev Herredsfoged over Winding Bjerge og Kasumherreder efter fornævnte Henric Bus. Han ægtede i Aaret 1777 den ældste af dennes Døttre, Eleonora Hebrvig Bus, med hvem han havde 2 Søner, af hvilke den ældste ved Navn Henrich, døde 1802 som Student i Kjøbenhavn, den yngre døde halvvoeren. Herredsfoged Ivarsen kjøbte Bispestorup tilligemed tilliggende Gods af sin Svigerfader, da denne fratraadte Embedet, hvilken Gaard og Gods han bekostede udføist, og meget forbedrede. Han byggede ogsaa 2 hele længder Huus af Gaarden, hvilke den næste Eier Rasmus Petersen siden flyttede, da han flyttede hele Gaarden, og af ny opbyggede det øvrige af den. Herredsfoged Ivarsen blev i sine sidste Aar meget skrøbelig, desaarfag han i Aaret 1800 fratraadte Embedet. Han var nogle Aar, før end han døde, bleven Birke-dommer og Skriver ved Ulrichsholms Birk. Han døde paa Bispestorup Anno 1806 i sit 66de Aar. Hans Enke, som mange Aar havde havt et svageligt Helbred, døde sammesteds i Aaret 1811 ²⁾).

7) Gustav Ludvig Baden, Doctor juris og Landsdommer, en Søn af den lærde Jacob Baden, Professor ved Universitetet i Kjøbenhavn, blev Herredsfoged efter Ivarsen, over Winding Bjerge og Kasum-Herreder, samt Birke-dommer og Birke-Skriver ved Ulrichsholms Birk, hvilke Embeder han forestod indtil Aaret 1816, da han efter Ansøgning blev Raadmand og By-Skriver i Odense. Men nu derefter er han bleven Birke-dommer og Birke-Skriver i Hirschholms District i Sieland. Han boede som Herredsfoged først i Nyborg og til sidst i Odense. Hans Kone hedder Francisca Margrethe Ramus, hun er en Datter af Hr. Christian Ramus, som var Provst og Præst i Stochmarche paa Laalkand, med hvem han har en Søn og adskillige Døttre. Da han havde fratraadt Herredsfogderiet, bleve Winding Bjerge og Kasum Herreder stillet fra hinanden saaledes, at Winding Herred blev et Herredsfogderi for sig selv, forenet med Herredskriver-Embedet, og Bjerge og Kasum-Herreder bleve eet Her-

¹⁾ Sjøllerup Kirkebog.

²⁾ Sjøllerup Kirkebog.

rebsfogderi for sig, hvis Herredsfriver er den første Raadmand i Odense, der tillige er Byfoged og Politimester sammesteds. Herredstinget holdes nu i Følge Kongel. Befaling ubi Odense. Den første Herredsfoged for Bjerge og Kasum Herreder, efter denne ny Indretning, er Peter Friestedt, som er født i Jylland Anno 1778 den 7de Februar, og givet med Inger Kirstine Keierfen. Den første Herredsfriver er Kancellie-Assesfor Henrich Christian Hansen, Raadmand, Byfoged og Politimester i Odense, som er givet med Jfr. Catharina Thaaer, født paa St. Thomas i Vestindien.

Jeg slutter disse mine Efterretninger om Rønninge Sogn med, saavidt det gaar til mig, at bevare fra Forglemmelse: at Nordvest i Rønninge By ved den gl. Bysmede er en eenlig liggende Gaard, som hedder Glambachgaarden, hvis Beboere, saalange kan huskes, indtil den nærværende, alle efter Gaarden have havt Tilnavn, Glambach, hvilken Gaard upaatvivelig i de ældre Tider har tilhørt og været beboet af en eller flere af den gl. adelige Slægt Glambach, som uddøde 1595, og maaskee til den Tid været en Herregaard; thi den stod, indtil Byens første Udskiftning, for 12 Lønder Hartkorn, og havde adskilligt Tilliggende frem for de andre Gaarde i Byen.

II.

R o l f s t e d S o g n .

Dets Beliggenhed.

Rolfsted Sogn, som er Anneret til Rønninge, ligger i Kasum Herred, og er, tilligemed dette, mod Osten det yderste Sogn af Kasum Herred og Odense Amt. Fra Rolfsted Kirke af, som næsten er Middelpunktet af Sognet, er en fiv halv Mill til Rønninge By. Naar længden tages fra bemeldte Kirke af, har Rolfsted Sogn paa lidet nær 2 Mile til Odense, 2 Mile til Nyborg, 2½ Mill til Kjerterminde og 4½ Mill til Svendborg. Sognet støder mod Osten til Ellinge Sogn; mod Sønden til Herrested, Hellerup og Solinge Sogne; mod Vesten til Næraa og Davinde Sogne, og mod Norden til Rønninge Sogn.

Kolffsted Sogn bestaaer af Kirkebyen Kolffsted, af Rappesbrup, Hudevad og Ferrislef Byer, og de fra disse Byer udsklyttede Gaarde og Huse. Enhver af disse Byer og Stæder anføres nu slykkelviis.

I.

Kolffsted By, dens Benævnelser, samt hvormange Gaarde den indeholder.

Kolffsted By, af hvilken hele Sognet har sit Navn, troer jeg kaldes saaledes efter en fornem Mand, som har heddet Kolf. Min Tro grunder sig derpaa: at der er en Gravhøi i Nærheden af Byen, som hedder Kols Høi ¹⁾, og ligeledes en Kilde noget uden for Byen, som hedder Kols Kilde. Dette gjør det næsten upaatoivseligt, at Byen af eller efter denne Kolf har faaet sit Navn, hvorfor jeg ogsaa stedsse har kaldet Byen Kolffsted, og ikke Kolfsted, som den i Almindelighed kaldes.

Kolffsted By bestaaer af 8 Heelgaarde, foruden Degnehøiligen og 2 Huse med Jord til, samt 2 uden Jord. Dens Jorde blev tilligemed hele Sognets udskiftede i Aaret 1795 af Stiftslandinspæcteur Johannes Berg, men opmaalte af Landmaaler Thornseld, Degn i Gudme. Førend Udskiftningen var Hartkornet i Byen meget ulige; da stod begge Kolffstedgaardene hver for 17 Tdr. Hartkorn, Møllen havde kun 6 Tdr. 3 Skpr. 1 Fdk. Hartkorn; der var et Bolssted, som kaldes Kolighed, paa 1 Td. 2 Skpr. 2 Alb. Hartkorn, men efter Udskiftningen er der nu, som sagt, 8 Heelgaarde og 4 Huse, foruden Degnehøiligen, hvis Hartkorn er 2 Skpr. 2 Alb. fræ Hartkorn. Af disse 8 Gaarde høre de 7 til Hellerup, og den 8de til Renninge Præstekald, som Annergaard, med 6 Tdr. 3 Skpr. 2 Alb. Hartkorn til. De 5 af Hellerups Gaarde have hver efter Udskiftningen 8 Tdr. Hartkorn, hvorunder Møllen i Byen er indbøfattet, saavel som Bolsstedet Kolighed, der ogsaa blev en Gaard med 8 Tdr. Hartkorn til, og kaldes nu Kolighedsgaarden, opbygget af ny paa det Sted, hvor Bolsstedet Kolighed før stod. At dette blev kaldet Kolighed, skal efter Sagn i Sognet være kommet deraf, at der var en Mand, som havde begge

¹⁾ See længer nede.

Kolffstedgaard samlede for omtrent 150 Aar siden, og, da han blev gammel, deelte han Gaarden lige imellem sine tvende Sønner, og selv stiftede han til et Sted en 2 a 300 Skridt derfra, med et Hartkorn af 1 Td. 2 Skpr. 2 Alb. til, ventelig Eiendom, hvor han opførte en Bygning, som han kaldte Kolighed, fordi han der vilde søge Ro i sin Alderdom. Kolffstedgaardene, som nu efter Udskiftningen hver have 12 Tdr. Hartkorn, var i gl. Dage en Herregaard med 34 Tdr. Hartkorn til, og har været beboet af Adelsmænd, saasom en Borghard Schinckel, der var med paa Herredagen til Nyborg at hylde Dronning Margrethe, som sees af Arild Hvitfeldts Krønike in Folio, Pag. 574, saasog af en Oluf Daae, som eiede den Anno 1590 tilligemed Fraugdegaard og Naunstrupgaard ¹⁾, og en Friis, som sees af en Iigprædiken over Laurig Brochenhuus til Bramstrup og Egeshou, i hvis Slægtregister en Oberst Friis til Kolffstedgaard findes. Ved Slutningen af det 17de Aarhundrede skal der have boet paa Kolffstedgaarden en Mand, som hedde Schriver, og som indtil denne Dag endnu benævnes med det Navn den sorte Schriver, hans Enke kaldes i Kirkebogen 1690 Maren Schrivers, og en Skovhave til Gaarden kaldtes indtil Udskiftningen Schrivers Have, men hvem denne Schriver ellers har været, og hvorfor han kaldes den sorte, veed man ikke. Til Kolffstedgaard hørte da den Fjønne Skov i Sognet, nu Hellerup tilhørende, som staaer ikke langt fra Løvad tæt ved K. Seegaards Skov, langskov, som kaldes Kallehaugskoven. De tvende Huse i Byen med Jord, som ogsaa tilhøre Hellerup, have hver 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn; men desuden er endnu i Byen et jordløst Huus og et andet Huus, (p. i. haves Fattige udi begge), ogsaa Hellerup tilhørende.

: Ved Udskiftningen bleve 2 Huse udskiftede fra Kolffsted By, nemlig Huset i Rappedrup Gyde med 3 Skpr. 2 Fdkr. Hartkorn til, som kaldes Lundsghuset, efter bemeldte Gyde, som ogsaa kaldes Lundsghyde, og Langebergshuset, kaldet efter Stedet, det staaer paa, ogsaa med 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn til. Dette Huus ligger tæt ved Rønninge Mark, og noget af dets Hartkorn er Kirkejord, Kolffsted Kirke tilhørende, men liggende paa Rønninge Sognegrund,

¹⁾ Bloch's Danske Ge'flighedss, 2det Bind S. 32 og 102.

som ved Udflifningen blev lagt tæt ved Huset, og den øvrige Huset tilhørende Jord. Begge disse Huse tilhøre Hellerup.

2.

Rappedrup By, dens Benævnelse, samt de Gaarde
og Steder den indeholder.

Jeg veed ikke, hvad der har givet denne By sit Navn. Den blev udflif-
tet tilligemed hele Sognet 1795. Byen bestod da, ligesom endnu, af 10
hele og halve Gaarde, de 3 med et Hartkorn hver af 8 Tdr., tilhøre Hellerup;
3 Gaarde, af hvilke de 2 hver med 6 Tdr. 4 Skp. 2 Fdfr. og den 3die med
3 Tdr. 1 Fdfr. 1 Alb. Hartkorn, høre til Sanderungaard; 4 fra Fraugdegaard
i Admiral Kaases Tid kjøbte Gaarde, som nu ere Eiendoms-Gaarde, af hvilke
een har 6 Tdr. 5 Skp., een 5 Tdr. 5 Skp. 2 Fdfr., een 4 Tdr. 6 Skpr.
og een 2 Tdr. 6 Skpr. 3 Fdfr. 2½ Alb. Hartkorn. Denne sidste Gaard havde,
da den blev kjøbt fra Fraugdegaard, 5 Tdr. 7 Skpr. 1 Fdfr. 2 Alb.; men
den første Selveier af Gaarden folgte strax Hartkornet fra den, indtil de benævnte
2 Tdr. 6 Skpr. 3 Fdfr. 2½ Alb., til tvende Huusmænd i Byen, som ogsaa
vare Selveiere fra Fraugdegaard af, 4 Skpr. 2½ Alb. Hartkorn til hver af dem;
saa at disse Huse, med deres forhen havende Eiendoms Hartkorn, nu har den
ene 1 Td. 1 Skp. 3 Fdfr. ½ Alb., og den anden 7 Skpr. ¼ Alb. Hartkorn.
Desforuden opstode der af bemeldte Gaards folgte Hartkorn 2 nye Selveierhuse i
den ved Byen værende Fælledskov, det ene med 4 Skpr. 1 Fdfr. ¼ Alb., og
det andet med 1 Skp. 1 Fdfr. 2½ Alb. Hartkorn til.

I Rappedrup By kaldes de 3 hørste i Byen mod Westen værende Gaarde
Skovballe, ventelig fordi der er Skov strax bag ved Gaardene. Der gives
flere Skovballe i Landet, som allevegne ere Skovgaarde, eller nær ved Skov
beliggende.

Hubevad By, dens Benævnelse, samt hvormange Gaarde og Steber den indeholder.

Hubevad, eller som den ogsaa i gl. Skrifter benævnes, Huvvad By, kaldes af Vonderne Hujevaad, og dette troer jeg er Byens ældgamle og rette Navn, og at den er kaldet saaledes, kommer maaskee deraf: at, da man skal over Aaen, som gaaer tæt forbi Byen, førend man kan komme ind til Byen fra den rette Side af, og denne Aa, hvor Veien falder over den, ikke blot er temmelig dyb, men Veien endog i høit Vandet saa ukjendelig, fordi Vandet staaer over den Eng, som falder ved Aaen, at ukjendte Folk lettelig kunde drukne i Aaen, hvis de kom uden for Veiporten, saa har det tilforn været Tilfældet, at saadanne forlegne Folk raabe eller rettere hujje ad Folk i Byen: at de skal komme og vise dem Veien over Vandet. Dette troer jeg har givet Anledning til Byens Benævnelse.

Byen blev udfikstet tilligemed hele Sognet 1795. Førend Udfikstningen var der i Byen 5 Gaarde og 3 Huse; samme Tal af Gaarde er der endnu; men siden Udfikstningen er der nu 5 Huse og derved 2 ny Bøvsteder. Af de 5 Gaarde høre 2 med hver 10 Eder Hartkorn til Torpegaard, 1 Gaard med 6 Eder. 2 Skpr. 2 Fdkr. Hartkorn til Høllerup; de øvrige 2 ere Selveiergaarde, kjøbte fra Fraugdegaard, medens Admiral Raas eiede Gaarden. Den ene af disse Selveiergaarde har 7 Eder. 6 Skpr. 2 Fdkr. $1\frac{1}{2}$ Alb., den anden har 7 Eder. 1 Fdkr. $2\frac{1}{2}$ Alb. Hartk. Af det Hartkorn, som disse tvende Gaardens Eiere solgte, efterat de havde kjøbt deres Gaarde, opstode de 2 fornævnte Bøvsteder, det ene med Hartkorn 1 Ed. 5 Skpr. 1 Fdkr. $1\frac{1}{2}$ Alb., som ligger Norden for Aaen ved Byen, og det andet med Hartk. 1 Ed. 1 Skpr. $2\frac{1}{2}$ Alb., som ligger lidet ude fra Byen mod Westen. Af de 3 Huse, som høre til Torpegaard, hver med Hartkorn 3 Skpr. 2 Fdkr., ligger egentlig kun det ene i Byen, det andet strax uden for, og det 3die ved Tarup By.

Af Selveierhusene, som ere i Byen, kjøbte fra Fraugdegaard af, eller opstaaede af tilkjøbt Jord fra de fornævnte 2 Selveiergaarde, har eet 4 Skpr. $2\frac{1}{2}$ Alb., eet 3 Skpr. 3 Fdkr. 2 Alb., eet 3 Skpr. 1 Fdkr. $1\frac{1}{2}$ Alb. Hart-

forn. Den Gaard, som hører til Hellerup her i Byen, afbrændte i Aaret 1799, ved hvilken heilighed den nye Gaard blev flyttet og opbygget Norden for Aaen, men ligger dog strax ved Byen, hvorved den nu er befriet for den daglige Kjørsel over Aaen, og tillige ligger i sine Forde.

4.

Ferritzlef By, dens Benævnelſe, ſamt hvormange Gaarde og Steder den indeholder.

Ferritzlef Byes rette Navn er Ferridsøſlef; thi ſaaledes findes det ſkrevet i alle gl. Documenter, og i Sognets Kirkebøger. Vønderne udtale det Færreløv. Der falder megen Færſel eller Kjerſel igjennem Byen fra de Byer, ſom ligge Øſten for Svendborg til Ddenſe, Kjetteminde og Dinegnen af ſamme. Hvis ikke dette fra de ældſte Tider af har givet Anledning til dens Navn, veed jeg ikke, hvoraf den har det. Ferritzlef var i de ældre Tider et Kirkeſogn for ſig ſelv, hvortil, efter Sagn i Sagnet, hørte Veſttrup-Gaardene og Huſene i Ellinge Sogn. Ferritzlef Sogn hørte da til Vinding Herred. Sognets Kirke, ſom laae i den veſtre Ende af Byen, og hvis Ringmuur omkring Kirkegaarden endnu er paa Stedet, er nedbrudt omtrent 1570, og Sagnet derefter henlagt til Kolſted Sogn. Kirkeporten var for ſaa Aar ſiden endnu til, og laae til Slyde i en af Byens Gaarde.

Ferritzlef Sogn havde, ſeend det blev henlagt til Kolſted, ſin egen Præſt og Degn. Præſtegaarden laae tæt op til Kirkegaardsmuren, Sydøſt for Kirken. Den beboes nu af en Fæſtebonde under Hellerup Gods. Den ſtod da og, indtil for nogle og 30 Aar ſiden, for 8 Tdr. Hartkorn, med godt og ſtort Lillæg til; nu derimod, da den er gjort lige med de andre Hellerup Gaarde i Hartkorn, ſom ere deri Byen, har den kun 7 Tdr. og 4 Skpr. Denne Forandring er dog uden Skade for Præſten i Kønninge; thi man maa lægge Mærke til, at, da Sagnet blev henlagt til Kolſted, blev Præſtegaarden tillagt Sognepræſterne i Kønninge ſom en Menſal-Gaard, eller, ſom den kaldes i Præſtegaardens Documenter, Anner-Præſtegaard, og det med al Herlighed, Vegt og Arbeide, hvilket endogſaa ſildigere,

efter Souverainiteten i Aaret 1662, blev paa Kongens Begne stadfæstet, hvorefter om findes et Document blandt Præstegaardens Papirer, saaledes lydende:

Paa hans Kongl. Majest., min allernaadigste Herris og Kongis vegne, haffer ieg Un-
derkrefue Efter hoiest bemeldte hans Kongl. Mayst. Naad. Privilegier Gifftheden giffent og
meddeelt, hermed bevilget och tilladt: Att Anner Præstegaarden vdi Ferridslev, beliggende,
som Niels Raemusén nu paaboer, hrefter skal følge Sognepresten i Rønninge med Herlig-
hed Egt och Arbeide; Dog saaledes: Att han aarlig skal yde och giffe thj Skiepper Hausse
til Nyborg Slot, efter Nyborig Slots Jordbogs formelding. Til Vitterlighet med Egen
Haand vnder Skrefndt; Actum Nyborig Slot den 13de Septembr. 1662.

A d o l p h F u c h s m. p.

Est ind. Binding herristing den 17 Juni 1663.

At ved den i foransførte Document nævnte Herlighed alle 3 Parter af
Korn- og Dvægtiende har været forstaaet, synes upaatvilelig af følgende Docu-
ment, som ogsaa findes blandt Præstegaardens Papirer.

Jeg Johan Christophør von Kiorbitz til Hellerup, Ridder, Hans Kongl. Majests Rigs-
Naad, Rigs-Marrefalch, Ræsesfor vdi Krigs Collegio og Amtmand osuer Kjøbenhavns og
Kjøstads Amt, Kiender og hermed vitterliggiør: at efter som aff Anner Præstegaarden
vdi Ferridslev formeddelt en Jordskjeld, som aarlig hafuer Skyldt til Nyborg Slot, 10
Skpr. Haur, En Tid lang hied til Er Snaet Tiende aff Samme Gaards Afsking till Den,
nem Ferridsleif Tiende hauffør hast i fæste; Da Efterdi att Samme Jord, bemeldt 10 Skpr.
Haur ydis af, men befindis till en anden Mand ved Naufs Knud Pedersen i Hudevad at
være bortseft, og vdi Ordinandz dend 6te Artichel dend 131 blad, Ithem flere steder daade
vdi Ordinanden, saavelsom Accesén og de til Præsterne nu seniste giffue privilegier thill
holder, de for Kiender af Deres Egen og Anner Præstegaarden skal være forstaaed, vill jeg
formeddelt Ferridslæf tiender hos mig nu findes under feste, intet i Nogen maader paa Anner
Præstegaarden vdi bemeldte Ferridslæf for nogen tiender Fordring fremdelis hafue at prætere,
mens af mig eller nogen paa Mine vegne skall vere og bliffue Kraftløs Dis til vitterlighet
vnder mit Signete og Egen Haand, Datum Hellerup denn 20de 9 br. Anno 1662.

J. H r. v o n K i ø r b i t z

m. p.

Iffe bestomindre har Præsten i Rønninge kun $\frac{1}{3}$ Part af denne Gaards
Korn- og Dvægtiende, men derimod alle 3 Parter af Dvægtienden, hvilket sidste noksom
viser, at han ogsaa tilkom alle 3 Parter af Korn- og Dvægtienden. Den øvrige Gaar-
dens Herlighed med Indfæstning, Egt og Arbeide er ogsaa gaaet fra Præsten
til Hellerup, saa han nu ene har aarlig af den 2 Edr. 4 Skpr. Rug, 3 Edr.

Byg og 10 Skpr. Havre Landgildebørn, og alle 3 Parter Dvæglende. Naar og hvorledes denne Gaards Herlighed er gaaet fra Præsten i Rønninge, kan ikke bestemt siges; dog synes det af Tinglæsningen paa foranførte Adolph Fuchses Document, enten at være skeet i Provst Otto Rasmusens Embedstid, eller at være af ham først paaanket, men uden Felge, uagtet Kjørbigens nysansførte Frastrivning af Gaardens Tiende; muligt kan det ellers være at den stolte og mægtige Corstis Ulfeld, som eiede Hellerup, forend Kjørbig af Kong Frederich den 3die fik dette hans confiskerede Gods¹⁾; har draget dem ind under Hellerup, uden at daværende Præst i Rønninge har turdet vove at movere noget imod ham i den Henseende.

Ferrigles By blev udfikstet af Fælledsfabet tilligemed hele Kølsted Sogn, Anno 1795. Forend Udfikstningen bestod Byen af 16 Gaarde og 8 jordløse Huse; nu bestaar den af 14 Gaarde og 7 Huse, hver med 3 Skpr. 2 Jdfr. 2 Alb. Hartkorn til. Af Gaardene høre de 10, hver med 7 Edr. 4 Skpr. Hartkorn, til Hellerup, af hvilke dog 2 desuden have libet Eiendoms-Hartkorn af den udfikstede og udparcellerede Løystrupgaard, den ene har 6 Skpr. og den anden 1 Skp. 1 Jdfr. 2 Alb.

Nyborg Kirke har 2 Gaarde i Byen, den ene med Hartkorn 5 Edr. 2 Skpr. 2 Jdfr. 2 Alb., den anden med Hartk. 4 Edr. 1 Skp. $\frac{1}{2}$ Alb., hvorforuden denne sidste Gaard har 1 E. 4 Skpr. 2 Jdfr. $\frac{1}{2}$ Alb. tilkjøbt Eiendoms-Jord af fornævnte Løystrups udparcellerede Gaard. En Eiendoms-Gaard er her i Byen, som indtil Aar 1805 ogsaa har tilhørt Hovedgaarden Løystrup, dens Hartkorn er 6 Edr. 5 Skpr. $1\frac{1}{2}$ Alb. Denne Gaard havde tilforn 2 Skpr. 3 Jdfr. Hartkorn mere; men samme er solgt til en Mand, der har bygget et Huus ved Byen paa Grunden. Til Smedden i Byen, Hellerup tilhørende, er 4 Edr. 1 Jdfr. $2\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn, af hvilket de 2 Edr. 2 Skpr. 1 Jdfr. $1\frac{1}{2}$ Alb. tilhører Hellerup, det øvrige Hartkorn derimod er Smedens Eiendomsjord, tilkjøbt af den fornævnte udparcellerede Løystrup Gaard.

Fra Ferrigles By er efter Udfikstningen udfikstet først Lørbellegaard, kaldet efter Agerfikstet den staaer paa, den har 7 Edr. 4 Skpr. Hartkorn, og

¹⁾ vide Pontoppidans Atlas VI Tom.

tilhører Hellerup, hvis høie Eier har ladet den opbygge af ny 1796. Den anden fra Ferriglesf udflyttede Gaard er Løvabsgaarden, strax ved Løvab, den har 7 Edr. 4 Skpr. Hartkorn, og er ligeledes opbygget 1796 af Hellerups Eier, hvem den tilhører; saavel denne som den næstforrige Gaard, ere begge store og velbygte Gaarde.

Til Udflyttet fra Ferriglesf By regnes ogsaa Kallehauggaarden ved Kallehaugskoven, af hvilken den har sit Navn. Denne Gaard er opbygget Anno 1793 af dens første Beboer, har 7 Edr. 4 Skpr. Hartkorn og tilhører Hellerup. Af denne Gaards Hartkorn svares der kuns Tiende til Præsten i Konninge af de 4 Edr. 5 Skpr. Hartkorn, som Gaarden fik af Kollsted Sognegrund ved Sognets Udflytning, af det øvrige Hartkorn har Hellerup derimod ene alle 3 Parter Tiende, fordi de 2 Edr. 7 Skpr. Hartkorn, som Gaarden blev bygget paa, var fri Hovedgaardsjord under Hellerup, som ved Haundrup Bys Udflytning ved Magelag kom ind til de andre Hellerup Løkker.

Denne Gaard tilhører ogsaa Hellerup. I Kallehaugskoven er strax ved denne Gaard et Skovfogedhuus med 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn, Hellerup tilhørende. Den oftmeldte udparcellerede Løvstrup Gaard var en Selveiergaard, som tilforn havde tilhørt Eieren af Hovedgaarden Løvstrup. Hovedparcellen af denne Gaard, som dens første Selveier udparcellerede, blev Anno 1811 udflyttet paa Ferriglesf Mark med det tilbageblevne Hartkorn 2 Edr. Gaarden heder Ferriglesf Doel.

Af ny nævnte udparcellerede Løvstrup Gaard er endnu herforuden opstaaet 2 ny Selveierhuse, eet i den østre Ende af Ferriglesf By, med Hartkorn 1 Skp. 1½ Alb., og eet, lidet fra Byen, med Hartkorn 4 Skpr. 1 Fdkr. 1 Alb. opbygget Anno 1809. Dette Huus kaldes Ferriglesfhuus. Endelig ere ogsaa følgende 4 Huse alle Hellerup tilhørende, hver med et Hartkorn af 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb., opstaaede ved Ferriglesf Bys Udflytning, og af ny opbygte paa denne Bys Grund, nemlig begge Husene i Sønderstov, Nymarks huset og Navnemosehuset.

Til Ferriglesf hører ogsaa den nogle faa 100 Skridt fra Byen liggende hellige Gaard, som siden Udflytningen har 12 Edr. Hartkorn, nemlig Ferriglesf-gaard, Hellerup tilhørende, beliggende nær ved en hellig Skovhave, som hø-

ver til Gaarden. Denne Gaard har efter Sagn i Sognet i de ældre Tider været en Herregaard, og vist er det, at den har været beboet af adelige Personer, blandt andre især af en Erich Hardenberg, der forærede den store Kirke-kloffe i Kollsted Anno 1573 til bemeldte Kirke. Han kaldes den fattige Hardenberg, og maatte forlade Gaarden formedelsk Gjæld; thi, da han havde pantsat Gaarden for 1000 Daler til Niels Bild paa Kaunholt, og ikke kunde tilbagebetale Pengene, tog denne Gaarden ¹⁾. Saalangt Kollsted Kirkebøger gaae tilbage i Tiden, har Ferrisleggaard, efter Aneegnelse i samme, stedse været beboet af Folk uden for Bondestanden, endog efter at den er kommet under Hellerup.

Overkrigssecretairinde Kjørbiig boede paa den det første jeg kan huske, og hun døde der Anno 1760 i sit 81 Aar. Ligeledes boede i nogle Aar paa den Krigsraad Otto Lindegaard, som siden kjøbte Lykkesholm, hvor han døde.

Selv Gaardens Bygning især Stuehuset, som har 2 Sidesloie med smukke Værelser ubi, viser, at den ikke er bygget til Bønder. Ladegaarden har tilforn været større end den nu er. Den nærværende Fæster af Gaarden, som er en Bønde, har gjort den mindre. Ved Gaarden var tilforn en stor vel-anlagt lyst- og Frugthauge, med mange skjøne og gode Frugttræer ubi; men den er nu kun som en Bøndehave; et herligt stort Fiske-dam er endnu tilbage. Gaarden har alle sine Jorde tæt ved sig, saavel som ogsaa den til samme liggende Skov.

Saavel Kollsted som Rønninge Sogn har i forrige Tider hørt under Kjøsterdistriktet.

Sogneets Kirke, som maaskee i Følge Inscriptionen paa den mindre Kirke-kloffe turde hedde vor Frue Kirke eller Maria Kirke, er i Kollsted By, og tilhører Frue Geheimconferentsraabinde lucie Charlotte de Sehested Juell, fød Grevinde af Scheel, Decanesse ved Walløe Stift og Eier af Hellerup. Choret og den egentlige Kirke af den er bygget af Kvaderskæne. Taarnet derimod er opført af brændte Murskæne, og hele Kirken er tækket med røde Teglskæne. Efter Sagn i Sognet skal Kirken være bygget af det nedbrudte Livoabs Slots

¹⁾ Blands Fyenste Gæst. Hft. 2det Bind Pag. 101.

Stene, hvorom tilforn er talt, men Liden naar den er bygget, vides ikke. Kirken er af Middelførrelse. Den har indvendig 4 Hvalvinger, 1 i Choret, 2 i den egentlige Kirke og 1 i Taarnet. Kirkens hele længde indvendig er 40 Al. og 18 Tommer.

Dens Brede er 11 Al. og 11 Tom., Chorets længde er 11 Al. og 2 Tom., Dets Brede 8 Al. og 17 Tom., og dets Høide under Hvalvingen 9 Al. 13 Tom. Den egentlige Kirke er 20 Al. og 7 Tom. lang. Dens Brede 11 Al. og 11 Tom. og dens Høide under Hvalvingerne 10 Al. og 9 Tom., Taarnets længde er 9 Al. og 9 Tom. Dets Høide under Hvalvingerne 8 Al. og 6 Tommer.

Kirken har i Aaret 1819 faaet indvendig en Hovedreparation, hvorved den er bleven som ganske ny, og er nu som Landsbykirke meget smuk.

Altartavlen, som er ret smuk, er af den Slags som findes i de fleste Landsbykirker, den hælder ud foroven og støttes af 4 Søiler eller Piller, den er ved nysnævnte Reparation malet lyseblaa med Oliefarve og graa Marmorering. Paa den øverste Deel af Altartavlen er en firkantet mørkeblaa Trætavle, paa hvilken er sat Almagtsøiet med forgyldte Straaler. Tværs over Midten af den ere 3 firkantede fortmalede Trætavler, den midterste større end de 2 andre, paa hvilken midterste er meget smukt malet Kristus korsfæstet paa Golgatha. Ved Jesu Kors staae 4 Personer, 2de paa høire og 2de paa venstre Side. Paa høire Side staaer Johannes med udstrakte Arme og Hænder, seende op til Jesus. Ved samme Side staaer et aldrende Fruentimmer, der vender Ansigtet bort fra Jesus og Korset, og skjuler Ansigtet med den venstre Haand (formodentlig Jesu Moder). Ved venstre Side, nærmest Korset, sees et Fruentimmer knælende, med sammenfoldede Hænder, og stirrende op paa Jesus og Korset, bag denne staaer en anden qvindelig Stikkelse med sammenlagte Hænder og seende ned mod Jorden. Alles Ansigter bære Præget af den dybeste Sorg og Bedrøvelse. Neden under Korset staaer et Kar, med en fømmende Svamp. Jerusalem sees i Baggrunden.

Formodentlig er det de Personer, som navngives hos Ev. Joh. 19 Cap. 25de B. Men Maleren har vist nok havt Liden for Die, som Mathæus anfører 27de Cap. 45 B., da man sees Jesus, Korset og Alt næsten indhyllt i Mørke.

Paa enhver af de andre 2 Tavler er anbragt et Sprog af Bibelen med forgyldte Bogstaver. Denne Altertavle er af ny bekostet Anno 1596, hvilket Karstal stod med forgyldte Lat paa den førend den nylig blev malet, og staaer endnu med forgyldte Komertal paa den, efter at den er ommalet.

Paa Alterbordet er en fin hvid Dug med fine brede Kniplinger om, en ny fin Messesærk og 2 store Messinglystestager med Worlvs paa. Messesehagelen og Forhænget for Alteret, som sidst i Aaret 1819 er skjænket til Kirken af dens Eier, Frue Geheimeconferentsraadinde de Sehestedts Juel til Hellerup, er af nyt merkeblaadt Fløiel med blaadt Taft under 'og med brede Selvgaloner baade til Korsket, Kanterne, og Alterklædet, saavel som den lille Skammel, som Præsten knæler paa for Alteret. Communionbageret, som er af Sølv indvendig forgyldt, er Anno 1679 bekostet og skjænket til Kirken af daværende Sognepræst til Rønninge og Kollsted, Provst Otto Rasmussen, men om han tillige har bekostet og givet Sølvfadet, som herer dertil, veed jeg ikke, skjænt det synes troligt. Dette Communionbæger er siden efter ubi Aaret 1740 fornyet og forbedret af Kirkens daværende Eier, Justitsraad Salomon Lindegaard til Hellerup. Baade dette saavel som at Provst Otto Rasmussen har bekostet det af nyt, findes det Første paa Handen og det Sidste paa Foden af det.

Skristestolen og Kirkesangerstolen staae paa hver sin Side af Alteret, den første mod Norden og den anden mod Sonden. De ere begge gjorte af Nytt ved sidste Kirke-reparation, malede ligesom de andre Kirkestole, og have grønne Raffes Gardiner til 2 Sider. Kirkesangerens Stol stod førend den sidste Reparation neden for Alterfoden, den var meget stor, og der var meget Witdhugerarbejde paa den, den var bekostet og skjænket til Kirken af en daværende fornuende Kirkeværger i Kollsted, og følgende Skrift var udhugget paa den:

RS. HAANSE SÖFRENSTÖN KIERKEVIRE 1575.

Knæsfaldet for Alteret, som tilforn var lige tværs over Choret, er ved fornavnte Kirke-reparation blevet buedannet. Rakværket ved samme er nyt og smukt, det er for oven og neden malet ligesom Kirkestolene. Choret er ved denne Forandring blevet smukkere end tilforn, ligesom der ogsaa nu kan rummes flere Communicantere ved Knæsfaldet end forhen.

I Choret er ved begge Sidemurene Bænke til Drengene, som skulle synge ved Gudstjenesten, ogsaa disse ere malede som Kirkestolene.

Døbefonten staaer strax inden for Chorsdøren mod Norden, den er en smuk og veltilhugget, graamalet og med sort Farve marmoreret Kampsteen, hvilende paa en anden ogsaa vel tilhugget Steen, der tjener den til Fod. Rundt omkring den øverste Deel af Stenen ere lutter ophævede Kors af et godt Qvarteers Længde udhugne paa den. Udhulingen i Stenen indeholder samme Rum som den i Kønninge Kirke, og man er af den Formening, at de i de ældre Tider have været brugte til at maale Kirkens Korn udi. Fontbækkenet, som er af Messing, er Anno 1613 skænket til Kirken af Caspar Marchdanner og Frue Sophie Oldeland til Kønningesøgaard, begges Navne og Waabener tilligemed benævnte Aarstal findes paa det. Paa Bunden af Bækkenet sees, inden for en Cirkel af 7 Tom. i Diameter, Syndefaldet afbildet, nemlig Adam paa venstre Side af Kundsælets Træ med Slangen omslynget i samme og Eva at række efter Frugten. Uden omkring denne Cirkel læses paa latin med Munkeskrift det samme som findes paa Kønninge Fontbækken. Uden om Skriften er en Kreds af Blomsterhoveder, og paa Randen af Bækkenet er den indre Kreds med Blomsterhoveder og den ydre med Lillier. Bækkenets Diameter er 16½ Tomme.

Prædikestolen staaer paa den søndre Side tæt uden for Chorsdøren i den egentlige Kirke, den er ret smuk, fuld af zjirtligt Bildhuggerarbejde, og malet guulbrunn. Den er forfærdiget Anno 1593; thi dette Aarstal findes udhugget paa den. Saavel Prædikestolen som Altertavlen troer man er skænket til Kirken af en af Nollstedgaards Eiere, som, efter Aarstallene paa den at regne, vel ikke kan være andre end fornævnte Duf Daae.

Kirkestolene i hele Kirken ere gode, rummelige, og smukkere end de Almindelighed findes i Landsbykirker, de have baade For- og Bagklødning. Der ere 15 Mandes- og 19 Fruentimmerstole, de ere malede lyseblaa med Blifarve ved den oftnævnte Reparation, som Kirken i sidstafvigte Aar har faaet. Den øverste Mandesstol og de 4 øverste Fruentimmerstole have laager eller Dørre, og der har tilfori været laase for nogle af dem, hvilke Stole i de ældre Tider have været til Afbetjening for Hærskaberne paa Nollstedgaard og Ferrislegaard.

Udi Enden af Kirken er et Pulpitur for de unge Folk af Mandkjønnet i Sognet, hvilket unægtelig er kommet der, da Herrskaf Sogn blev henlagt til Rolfsted Sogn, det er malet som Kirkestolene.

I Kirken ere 2 Trækuller med Laager til, et i Choret og et underst i Kirken, for at holde Fugtighed fra Kirken, hvilke ogsaa gjøre den tilsigtede Nytte.

I øvrigt er intet mærkeligt ved Kirken indvendig; thi der gives ingen aaben Begravelse, ingen Iyskrone, ingen Ligtene o. s. m.

Der er kun een Indgang til Kirken, hvilken falder mod Sonden. Den inderste Kirkedør, der er malet ligesom Kirkestolene, er af Jyr og bekostet af nyt 1819. Den yderste er en gammel, men stærk Egedør.

Opgangen til Kirketaarnet, som har Middelsjørrelse, er paa dets søndre Side, og Taarntappen er af de gammelbuds snegledeanne.

Udi Kirketaarnet hænge 2 temmelig store, meget vellydende Klokker, hver i sit Iydhul.

Paa den mindre findes disse Karakterer:

XOVBVA WRIA* ORVAVPLDAR.

Paa den største af dem staaer:

Verbum Domini manet in Eternum. Erich Hardenberg, Henrich Thram 1573 og strax der neben under: Hans Serrensen.

Bemeldte Erich Hardenberg eiede og beboede 1573, som forhen er anført, Herrislegaard, upaatvovelig var han af den gamle adelige Familie af dette Navn, der udbøde Anno 1603. Hvem Henrich Thram var, veed jeg ikke, han kan maasse have været Eier af Rolfstedgaard; derimod troer jeg vist, at Hans Serrensen har været den Kirkeværger, som forhen er anført at have stjænket Degnestolen til Kirken. Dersom jeg her dømmet rigtig, saa have disse 3 Mænd rimeligviis været lige gode om at bekoste denne Kirkekloffe, omendstjøndt Hardenberg ene tillægges Treen dertor. Rolfsted Kirke tilhørte vist paa den Tid Kongen, jeg slutter det først deraf, at Sognet tilforn horte til Rytterdistrictet, dernæst, at saa mange private Folk have gjort Forværing til Kirken, saasom af Kirkekloffen, Communionbægeret, Degnestolen og Fontænnen, men hvad Tid Kongen har solgt Kirken til Hellerup, veed jeg ikke, dog troer jeg at det om-

trent har været paa samme Tid, som foran er anført, at Kønninge Kirke er solgt til N. Søegaard, og altsaa i Rigsmarskalk Kjørbiges Tid.

Kirkegaarden, som er stor og rummelig, blev i Aaret 1815 planeret og forsynet med de fornødne Gange og et passende Fortog omkring Kirken. Gangene blive af og til efter Omgang Stuffed af Bønderne i Sognet. Efterat Kirkegaarden er bleven planeret, har ingen Mand sit visse Leiested paa Kirkegaarden, men Ligene blive begravede i Kuber jævnsides ved hinanden og Begyndelsen dermed blev taget Vesten for Enden af Laarnet og fortsattes Norden om Kirken.

For Kirkegaarden ere 2 Staffitporte, som hænge i smukke tilhugne Steenpæle og ved Siden af disse ere 2 stærke og magelige Træstænter, een ved hver Port. Kirkegaarden er beplantet med Æfetræer, alle de mod Østen, Sønden, og Vesten ere plantede stavretykke i Aaret 1780. Ringmuren om Kirkegaarden er af store Kampstene.

Sønden for Kirken og ifkun faa Skridt fra dens Ringmuur er Kirkesangerens og Skolelærrens Bolig næsten firbygget, og paa faa Fag af Stuehuset nær, meget god og velbygget. Det meste af Stuehuset er af Nytt opbygget 1818 af Skoledistrictet, og opført af godt fært Egetømmer med brændte Steen i Murene, og smukt og beqvemt indrettet. Ved Boligen er en velanlagt Hauge med unge og gode Frugttræer udi, plantede af den nærværende Kirkesanger og Skolelærer. Til Embedet er 11 Tdr. Land for det meste god Jord, stray uden for Byen. Her ydes Degnetraven, som er Byg in Natura, men gives intet Ringeforn, da samme er gaaet fra Kalbet for næsten 100 Aar siden. Paaferenten finder dog endnu Sted og bestaaer i et godt Brød og en Snees Æg. I øvrigt har Kirkesangeren og Skolelæreren ingen Indtægt, uden af Offer og Accidenter.

Sognets offentlige Skole er ibygget Skolelærrens Bolig, den er en stor rummelig Bygning bestaaende af 5 Fag, opført af godt Egetømmer og brændte Steen, hvilke begge Dele Skolepatronessen Frue Geheimeconferentsraadinde de Sehestedt Juel til Hellerup skænkede Skoledistrictet, da dette i Aaret 1818 byggede Skolen af Nytt fra Grunden af, og kostede den Districtet at bygge, denne vigtige Gave naaget, 806 Rbd. 44 sk. Skolen er bygget anordningsmæssig. Den har godt 4 Al. indvendig fra Gulvet af til Djelkerne, Fjellegulv,

en 2de Etages Kuffelovn, paa dens 3 udvendige Sider 6 Karme og paaefnende nye Vinduer, med 2 Karme paa hver Side. Der er Carnis om Dørrene, den udvendige Dør til Gaden er stor og smuk, og der ere 3 Trappetrin op til den af lange fløvede Trappestene.

Indvendig er Skolen malet med lyseblaa Oliefarve.

De Degne, eller som de nu kaldes Kirkesangere og Skolelærere, der have været ved Kolsted Kirke og Skole, forsaavidt samme ere bekendte og have i en Optegnelse fra de ældre Tider af udi en af Sognets Kirkebøger, fortsat af mig indtil denne Tid, ere:

- 1) Hans Andersen, som var Degn fra Aar 1596 til Aar 1635.
- 2) Rasmus Tage fra Aar 1635 til Aar 1671.
- 3) Rasmus Mathiasøn fra Aar 1671 til Aar 1680.
- 4) Nicolaus Oluffson fra Aar 1680 til Aar 1719.
- 5) Christen Eggert, blev Degn Aar 1719; men løb bort fra Kalbet i Aaret 1728.

6) Poul Kesen, efter hans egne Ord af Biskop Kesens Familie, blev Degn efter Eggers Anno 1728. Han havde været Student, var en god Skolelærer og en agtværdig Mand i enhver Henseende. Han var givet med en Jomfru fra Lybfland, som tjente paa Hellerup. De havde mange Børn tilfammen, af hvilke 6 Døttre overlevede Forældrene, og da disse havde givet dem en god Opdragelse, kom de ogsaa alle vel an og gjorde fordeelagtige Givtermale, saasom:

a) Charlotte Sophie, fød den 28de December 1729, blev 1765 givet med Hans Severin Steenstrup, som var Eier af Engelsholm i Jylland.

b) Johanne Sophia, fød den 3die Marts 1732, blev givet 1775 med Estermanden i Embedet, Andreas Schjet.

c) Frederiche Christiane, født den 22de Februari 1734, blev givet med en Forvalter Rixhoe.

d) Wilhelmine Maria, fød 1738, blev givet med Arens Steenstrup, der bode som Justitsraad og Borgemeester i Aarhus.

e) Anne Dorthea, fød 1740, blev givet med Christian Eggers Degn i Holsteen.

6) Johanne Elisabeth, fød^d den 25de November 1742, blev 1767 givet med Hans Wendelboe, Borger og Bager i Kjersteminde.

Anno 1777 resignerede Poul Resen, og drog til sin Datter, som var givet med Degnen i Holsteen, hvor han tilligemed hans Kone, efter faa Aars Forlob, døde i en hei Alder.

7) Andreas Schjot, som var Student, fik Anno 1777 Degneembedet efter den gl. Poul Resen, og tillige hans Datter Johanne Sophia Resen; men hun døde i Aaret 1781 i sit 50de Aar, uden at have havt Børn. Schjot givtede sig anden Gang endnu i samme Aar med en Jomfru Sara Margrethe Gram, med hvem han havde en Søn og en Datter. Andreas Schjot døde den 26de April 1808 i sit 71de Aar.

8) Christian Gronemann, Seminarist, blev kaldet til Kirkesanger og Skolelærer efter Andreas Schjots Død 1808. Han var givet med en Jomfru Johanne Ortmann fra Odense, men ikke længere ved Embedet end til Aaret 1812, da han selv frasagde sig det, og flyttede til Odense.

9) Lars Mogensen, Seminarist, fik 1812 efter Gronemann Kirkesanger- og Skolelærerembedet i Kollsted. Han indlob sig kort derefter i Ægteskab med Fr. Anne Sophia Berthelsen, en Datter af Kammerraad og Tolder Berthelsen i Assens. I deres Ægteskab ere de indtil denne Tid velsignede med 4 Døttre: Laurine Dorthea, født d. 20de December 1814, Lucie Charlotte, født den 22de November 1815, Anne Margrethe Hedevig, født den 17de Juni 1817, og Petrine Kirstine, født d. 22de Juli 1819.

Levninger i Kollsted Sogn fra Hedeneskabet af.

I.

Paa Gaardmand Niels Mikkelsens Grund i Kollsted er en aflang Gravhøi, 24 Alen i Længden og 7 Al. i Bredden, i hvis Midte er en stor Steen, hvilefende paa 4 andre; den er omgivet af en Række temmelig store Stene. Høien har tabt sit Navn, den kaldes blot Steenhøien; den er beskadiget paa den ene Side, hvor nogle af Stenene ere borte.

2.

Paa Rolighedsgaardens Grund ere tvende Hedenſke Høie:

a) En aflang, 58 Al. lang og 16 Al. bred, omgivet af 39 ſtore Stene med 3 Stene i Midten, paa hvilke har lagt en ſtørre Steen, ſom nu er borte. Høien er meget beſkadiget, den kaldes Rolfs Høi og fra denne Rolftroer jeg at Rolfsſted By og Sogn har ſit Navn. Denne Høi ligger Veſten for Gaarden Rolighed paa Hjørnet inde i Løkken, hvor man dreier om til Hudevad af den almindelige Kjørevei.

b) En anden Høi 28 Al. lang og 14 Al. bred, indſattet af 16 ſtore Stene, i hvis Midte ligger en ſtor Steen, ſom ikke ſynes at hvile paa andre, eller ogſaa at diſſe ere ſunkne ſaa dybt ned i Jorden, at de ere blevne uſynlige. Denne Høi er ogſaa noget beſkadiget, den kaldes Hunnehøien, muligt at det ſkal ſige: de Hunners Høi, muligt ogſaa at Rolfs Kone kunde være der begravet, efterſom at den ligger lige over for fornævnte Rolfs Høi, og ifkun Kjøreveien imellem begge.

3.

Paa Ferrigſted Byes Grund, ganſke nær ved Byen, er paa Gaardmandens p. t. Hans Rasmuſſens Gaards Grund en meget ſmuk og ubeſkadiget Høi, 46 Al. lang og 16 Al. bred, indringet af 41 ſtore Stene, med en endnu ſtørre i Midten, hvilende paa 6 andre Stene. Høiens rette Navn er nok tabt. Nu kaldes den Griſemøſehøien. Den er den eneſte, ſom er gjort til Fredehøi i Sognet.

4.

Paa Selveier Bolsmandens p. t. Hans Knudſens Grund i Hudevad er en Høi, 48 Al. lang og 14 Al. bred, omgivet af 44 ſtore Stene; i den ene Ende af den er en ſtor Steen, ſom hviler paa 3 andre, og i den anden Ende en ſtor Steen, ſom hviler paa 4 andre. Den er meget lidet beſkadiget, ifkun 2 af Ringſtenene ere borte, den hedder deels Willeberg, deels Hedeſhøien. Marken hedder Hedemarken. Denne Høi ligger paa høire Haand ret inden for Ujerdet, naar man drager af den rette Kjørevei til Hudevad.

Paa Rolfsſted Sogngrund har været mange hedenſke Levninger af opreiſte Stene; men de ere nu næſten ganſke, paa de anførte nær, forſvundne. Jeg

selv har seet de fleste af dem; thi de ere først forfundne efter Udflytningen i Sognet.

**Aaer, Bæklob, Jndføer, Moser og Kilder paa
Kollsted Sogngrund.**

I Kollsted Sogn er en Aa, som løber igjennem samme, og som her fører Navn af Kollsted Aa. Den giver Sognets Mølle, som ligger i Kollsted By, og som har baade Ovenfalbs- og Nebenfalbs-Dværne, samt et skjønt Grubbeværk, sit fornødne Vand Sommer og Vinter. Den har sit Udspring fra Frelstøfte Mose i N. Lyndelse Sogn, som foran ved Kønninge Aa er anført. Her i Sognet ere især 3 ikke ubetydelige Bæklob, som alle falde i Kollsted Aa, nemlig eet, som kommer fra det bekendte Lindfjær, hvilket løber i Aaen ved Hudevad By; eet som hedder Funkebækken, der kommer fra Helle-mose i Herrested Sogn, løber igjennem den østre Ende af Ferriglesf By og derfra i Aaen, og eet som hedder Vulbrobækken, der kommer allerførst fra Egesskovs Løvmose, hvorfra det løber igjennem Angerskov, der ligger i Skjælløbet imellem Ferriglesf og Herrested Marker, hvorefter det, naar det er løbet igjennem den søndre Ende af Ferriglesf By, falder i Kollsted Aa. Foruden disse 3 Bæklob gives der nok et, skjønt mindre, som kommer fra Rappedrup Kilder og Skove af, hvilket løber i Aaen ved Kønninge By, efter at det først er løbet igjennem Kønninge store Løvmose, gl. kong kalder.

Af Kilder gives der adskillige, som ere lige indholdsrige Sommer og Vinter; især er der en herlig Kilde imellem Kollsted og Ferriglesf Byer, som hedder Kolls Kilde; den kaldes ogsaa Efteheiskilde efter Stedet, den er paa; men dens rette Navn skal være Kolls Kilde, hvilket Navn har været en Aarsag mere for mig at troe, at Byen har Koll at takke for sit Navn.

Denne Kolls Kilde er paa et Agerstykke, som fra de ældste Tider af har hørt til Kollsted By, men som ved Sognets Udflytning kom ind under Ferriglesf By, den er nu i en af p. t. Gaardmand Hans Kasmusens Løkker i den meldte By.

Udi Rappedrup By ere mange herlige Kilder; især er paa en aaben Plads midt i Byen 7 ved Siden af hinanden, over hvilke ere satte hule 1) Al. høie

Træer, og der kunde blive mange flere; thi Grunden er fuld af Rildveald: Disse Rilder ere de vigtigste i Sognet, skjøndt der gives flere.

Kolffsted Sogns hele Hartkorn er 319 Lønder 3 Skpr. 1 Fdkr., af hvilke 2 Skpr. 2 Alb. ere fri Jord, liggende til Kirkesanger- og Skolelærer-Embedet.

Arealet paa Sognets Hartkorn har jeg ikke kunnet faae at vide; men det veed jeg, at der er libet Jord paa Hartkornet; man vil neppe antage 6 Ldr. Land paa 1 Lønde Hartkorn.

Kolffsted Møllers Mollestyld er 6 Ldr. Hele Kolffsted Sogns Liendetaxt er 25 Ldr. 7 Skpr.; deraf er det gl., eller egentlige Kolffsted Sogns Liendetaxt 17 Ldr. 5 Skpr., som er agtet til Afgiwt i Korn, Rug 7 Ldr. 4 Skpr., Byg 8 Ldr. 2 Skpr. og Havre 3 Ldr. 6 Skpr.

Ferrigles Byes eller forrige Ferrigles Sogns Liendetaxt er 8 Ldr. 2 Skpr., som er agtet til Afgiwt i Korn, Rug 3 Ldr. 6 Skpr., Byg 4 Ldr. 4 Skpr.

Hele Kolffsted Sogns Dymaalning og Udskiftning i Aaret 1795 kostede til Stiftelsinspекteur Johannes Berg og Landmaaler Thornseld 1139 Rbd. 85 sk., som var pr. Ld. Hartkorn 3 Rdr. 3 Mk. 6 $\frac{2}{3}$ sk.

Jordbundens Beskaffenhed.

Lil Kolffsted By falder Jorden især mod Norden temmelig god; den er der deels leer, deels Sandmuld. Paa den søndre Side af Byen er vel ogsaa samme Slags; men der falder meget saakaldet Spyvand i den, som gjør den kold og suur; mod Vesten er meest Sandmuld; mod Østen deels leer, deels Sandmuld; men endeel af den dog siid og kold.

Lil Rappedrup er god Sandmuld, undtagen i Skovhaverne, hvor der falder meget Ploieland; der er den suur og kold.

Lil Hudevad er Jorden mod Norden sand; og steenagtig, mod Sønden falder mere Muldjord.

Lil Ferrigles er Jorden for det meste leeragtig; dog haves ogsaa her noget Sandjord og noget siid og kold Jord.

Mergel veed man ikke at der gives i Sognet. Det stadelige Vand kan allevegne godt afledes.

I Kollsted Sogn gives i Almindelighed bedre Byg og Havre, end Rug, og bedre Byg og Havre, end i Rønninge Sogn, hvor derimod Rugen falder bedre.

Enge og Moser.

I Kollsted Sogn gives ingen egentlige Enge. Den Eng, som falder her i Sognet, er kun i Engkjære, som ikke haves mange af og ved Aaen, som løber igjennem Sognet, der kun for enkelte Mænd kan være af nogen Betydning, ligesom det ogsaa kun ere enkelte Mænd, hvis Jorde gaar til Aaen. Kløverhø er altsaa det meste og vigtigste her i Sognet.

Folkeslægten.

Kollsted Sogn bliver regnet blandt et af de agtværdigste i landet, i Henseende til Sædelighed, Orden, Lydighed mod Øvrigheden, samt Flid og Bindelighed. Det glæder mig meget, at jeg som dets Lærer med Sandhed kan bekræfte det. Hvad ellers foran er sagt om Folket i Rønninge Sogn, gjælder ogsaa om Kollsted; allene dette kan lægges til, at i Ferrisløf By har altid Mandkjønnet været større og stærkere, og Qvindeskjønnet i Almindelighed smukkere, end i den øvrige Deel af Sognet.

I Ferrisløf By var tilforn, indtil for 50 Aar siden, en offentlig og Kongelig privilegeret Kro; den var paa den aabne Plads i Byen, hvor Smedden nu staaer, i et Huus, som skjøndt meget forringet endnu er der, og som er det eneste Huus der paa Pladsen. Etatsraad Schmidt til Hellerup fik denne Kro neblagt, og det var en sand Velgjerning for Byen; thi saalænge den var der, vare Ferrisløf Mænd overmaade drikfaldige, og, som en Følge deraf, forarmede; men saasnart Kroen var neblagt, bleve de Lid efter Lid ædruelige og veltvarende Mænd, og ere nu i enhver Henseende agtværdige Folk. Hvad Ferrisløf Kro forhen var for Ferrisløf Mænd, er Oldermændene noget nær endnu allevegne, hvor han tillader sig at holde Kro og Drickelaug. Leilighed, som det hedder, giver Lyve.

I Kollsted Sogn ere nogle, skjøndt ikke mange Haandværksfolk iblandt Huusmændene, der ere 4 Bøvere, 2 Traasomænd, 1 Hiulmand, 1 Bød-

fer og 1 Skræder; foruden 2 Smede, hvoraf een i Ferriglesf og een i Rappedrup; men fordi der er kun saa faa Haandværkere, ere Huusmændene i Kollsted Sogn i Almindelighed heller ikke saa velhavende, som de i Rønninge Sogn; thi det er næsten en Umulighed at en Huusmand, der enten er blot Dagleier, eller som kun har fast Karletjeneste, kan i vore Tider med Kone og Børn have det Nødtørstige for sig og Sine.

Folkemængden i Kollsted Sogn er for nærværende Lid 481 Mennesker, af hvilke de 239 ere af Mandkjønnet og de 242 af Qvindkjønnet. Communikanternes Tal er p. t. af begge Kjøen 298.

I Henseende til de aarlige Fødte og Døde finder det samme her Sted, som er anført om Rønninge Sogn. Hvis der er nogen Forskjel, er det denne, at i Kollsted Sogn fødes gjerne aarlig vel saa mange Viger som Dreenge, hvilket er omvendt i Rønninge Sogn.

Levealteren er ogsaa lige i begge Sogne, saavelsom Dødsaaarsagen; men i Henseende til smitsomme Sygdomme er det mærkeligt, at i Rønninge, Kollsted og Rappedrup Byer har samme flere Gange raset i min Embedstid; derimod har i al den Tid, som er over 40 Aar, ingen smitsom Syge været i Røyrup, Lavindsgaard, Ferriglesf og Hudevad Byer; dog dette anseer jeg kun for et Tilfælde; thi alle smitsomme Sygdomme udbredes ene ved Smitte; desaaarsag Indspærring af besøgte Steder er særdeles velgjørende, eftersom at Almuen anseer det for Synd, ikke at besøge deres syge Venner, om de endogsaa ligge af den meest rasende Syge, og at medbringe noget vederqvægende til dem, der især bestaaer i gode tykke Pandekager eller Smørkrummer.

Kirkevesenet.

Kollsted Kirke er foran beskrevet, den hører til Hellerup og holdes altid i god Stand ind- og udvendig. Dens Indtægt er en tredie Part af Sognets Korntiende, paa Annergaardens nær i Kollsted, af hvilken Præsten i Rønninge høver ene alle 3 Parter Tiende af alle Slags Korn. Kirken har ogsaa $\frac{7}{8}$ Part af Sognets Dørgtiende, paa bemeldte Annergaards nær. Korntienden af dette Sogn ydes endnu in Natura.

Til Sognets Berømmelse vil jeg ikke efterlade at anføre, at saavel Mand- som Qvindeskjønnet søge flittig hele Aaret igjennem Kirken, omendkjøndt flere end de $\frac{2}{3}$ have næsten $\frac{1}{2}$ Mil til Kirken.

Skolevæsenet.

Skolen er i Kirkebyen Kollsted, den er foran beskreven. Kirkefanger- og Skolelærer-Embederne ere her forenede. Skolevæsenet er godt og velordnet efter den Kongel. Anordning desangaaende, lige som er anført om Rønninge. Skoleungdommens Tal er for nærværende Lid 94.

Gjordemodervæsenet.

Gjordemoderen, til hvis District de 3 Byer Ferrigles, Kollsted og Hudevad i Kollsted Sogn høre, boer i Larup By udi Næraa Sogn. Til dette Gjordemoder-District hører Sønder-Næraa Sogn med Torpegaard til, og nys nævnte 3 Byer af Kollsted Sogn. Dette Gjordemoder-District har 614 Løn-der Hartorn med 140 Familier paa. Gjordemoderens Bolig blev af Nytt opført i Larup By Anno 1814; den kostede Districtet 1350 Rbb.

Fattigvæsenet.

Om dette kan sees foran, hvor Rønninge Fattigvæsen i Forening med Kollsted Sogns er anført; efterføm begge Sogne udgjøre eet Fattigdistrict.

Dyrriget.

Herom kan ikke siges mere eller andet, end hvad der er anført om Rønninge Sogn.

Planteriget.

Dette er ogsaa ligesom i Rønninge Sogn, og findes foran anført, undtagen, at her ikke findes Urten Pors og ingen Lyttebær.

Skove.

I dette Sogn er endeel Skov; dog meest Gjerdselskov.

Lil Kolsted By hører Fælledskoven af omtrent 45 Tønder lands Størrelse; den indeholder allene Gjerdsel.

Kolsted og Ferriglesf Byer have Gjerdselskoven Løbskov af en 12 Tønder lands Størrelse i Fællig med hverandre.

Rappedrup By har ogsaa en Fælledskov af en 12 a 14 Tønder lands Størrelse med Gjerdsel udi, desuden er der endeel Gjerdsel i Skovhaverne Kæverberg, Eskehauge og Bagtved, i hvilke ogsaa er Agerland.

Hudevad By har allene Gjerdselskoven, Haven kaldet, af omtrent 10 Tdr. lands Størrelse.

Ferriglesf By har, foruden foranførte, Andeel i Løbskov:

1) Sønderkøvs, hvor allene i Sognet er stor Skov foruden Gjerdsel; den er af 30 Tdr. lands Størrelse, det Halve af den er Fædeskov.

2) Gjerdselskoven Nyløkke, omtrent 8 Tønder land.

3) Gjerdselskoven Tvilløkken, en 3 Tdr. land.

4) Gjerdselskoven Dækkeskov, 20 Tdr. land.

5) Gjerdselskoven Haveløkken, 20 Tdr. land.

Træarterne i Kolsted Sogn ere de samme, som i Rønninge Sogn, undtagen at her gives ingen Færskens- og Apriskostræer.

Mineral- og Steenriget er ligesom foranført om Rønninge Sogn, med den Forskjel, at der i Kolsted Sogn intet Pottemagerleer gives, og at der i Sognet findes mange flere store Stene paa Agrene, især paa Kolsted og Hudevad Byers Marker, end i Rønninge Sogn; Skjøndt der er ikke saa Steengjærder reiste hist og her.

Waffer.

I Udkanten af Kolsted Fælledskov, og ifkun 100 Skridt fra det foranførte Langebjerg i Rønninge Sogn, er en lang Waffe, som ogsaa kaldes Langebjerg; den er omtrent 140 Al. lang og 30 Al. høi, og dens Længde gaar ogsaa Øster og Vester ligesom hiin; der pløies og saaes paa den.

Trykfeil og Rettelser.

Side	2	Linie	25,	Ravneshøi i os Ravneshøi
—	5	—	18,	Halbagermark i. Halbagermark
—	5	—	20,	Halbagermarken i. Halbagermarken
—	18	—	28,	Sanderum. i. Sanderumgaard
—	56	—	8,	nden af hans i. anden af hans
—	61	—	7,	Lhole i. Lhale
—	=	—	9,	Søgaard i. Søgard
—	75	—	26,	Fridenrech i. Friedenreich
—	80	—	7:8,	Præstegaarden i. Præstegaardens
—	=	—	25,	tilligemed 3 Styr. 3 Fdfr. i. tilligemed fornavnte 3 Styr. 3 Fdfr.
—	87	—	24,	ligger i. laae
—	95	—	13:14,	han herom allerunderdanigste i hans herom allerunderd.
—	104	—	3,	gilldkeffue i. gilldsteffue
—	138	—	11,	efter, saa bar det tilforn været Tilfælde" tilføies; og steer endnu ubertiden
—	140	—	20,	J. H. v. von Kiorbitz i. J. Ehr. von Kiorbitz
—	145	—	22,	Kalkes Gardiner i. Bombasings Gardiner
—	146	—	24,	paa den paa dem
—	147	—	4,	underst i. neberst
—	149	—	1:2,	6 Karne og passende nye Vinduer, med 2 Karne paa hvert Side i. 4 Karne passende nye Vinduer, 2 Karne paa hver Side
—	150	—	14,	men ikke længere i. men han var ikke længere.